

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ELEKTRONİK VERGİ UYGULAMALARININ VERGİYE
GÖNÜLLÜ UYUM İLE İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğçe BAŞAR

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bahadır Sazak DOĞAN

TOKAT - 2024

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğretim Üyesi Bahadır Sazak Doğan danışmanlığında hazırlamış olduğum “Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergiye Gönüllü Uyum ile İlişkisi” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

14/ 08/ 2024

Tuğçe BAŞAR

TEŞEKKÜR

Tez konumun belirlenmesinden tezimi tamamladığım aşamaya kadar desteğini esirgemeyen, bu süreçte tezime sağladığı katkılar için ve tezimin tamamlanmasında bana yol gösterdiği için danışman hocam, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Bahadır Sazak DOĞAN'a teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans öğrenciliğim sürecinde akademik çalışma yapabilmeme vesile olarak, ortak çalışmalarımız neticesinde hazırladığımız kitap bölümümüzün yayımlanmasında katkı sağladığı için kıymetli hocama çok teşekkür ederim.

Çok değerli Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü hocalarıma, yüksek lisans öğrenimimde kendimi geliştirmemi ve yeni bilgiler öğrenmemi sağladıkları için teşekkür ederim.

ÖZET

ELEKTRONİK VERGİ UYGULAMALARIN VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM İLE İLİŞKİSİ

BAŞAR, Tuğçe

Yüksek Lisans Tezi, Maliye Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Bahadır Sazak DOĞAN

Ağustos 2024, xvi +96

Vergiler ülkenin birincil gelir kaynağını oluşturması nedeniyle hem devlet hem de vatandaşlar için büyük bir öneme sahip olmaktadır. Vatandaşlara sunulan kamu hizmetleri bu vergilerle yapılmaktadır. Bu yüzden vergilerin eksik ve zamanında ödenmemesinin yanı sıra, vergi sürecinde oluşan maliyetlerin de az olması önem taşımaktadır. E-vergi uygulamaları sayesinde kağıt esasına dayanan işlemlerin maliyetleri en aza indirilerek mükelleflere vergi dairesine gitmeden işlemlerini elektronik ortamda halledebilme kolaylığı sağlanmaktadır. Bu durum, mükellefler açısından vergi borçlarını takip etme ve vergi borçlarını ödeme noktasında kolaylık sağlamaktadır. Vergi idaresi açısından ise işlemlerin daha hızlı ve maliyetsiz gerçekleştirilmesini sağlarken, vergi denetimi noktasında kolaylık sağlamaktadır.

Bu çalışmada, birinci bölümde bilgi toplumu olma yolundaki adımlardan ve e-dönüşüm sürecinin bir neticesi olan e-devlet uygulamasından bahsedilmektedir. İkinci bölümde Türkiye’de uygulanan e-vergi uygulamalarından ve bunların mükelleflerin katılımı açısından incelenmesi yapılmaktadır. Üçüncü bölümde ise vergi uyumundan ve vergiye gönüllü uyumdan bahsedilmektedir. Ve vergiye gönüllü uyumu etkileyen faktörler incelenmektedir. Bu çalışmanın amacı; elektronik vergi uygulamaları ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi teorik olarak ortaya koymaktır. Ayrıca çalışmada; elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak, vergiye gönüllü uyumu artırmaya yönelik önerilere de yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: E-Dönüşüm, E-Vergi Uygulamaları, Vergi Uyum

ABSTRACT**THE RELATIONSHIP OF ELECTRONIC TAX APPLICATIONS WITH
VOLUNTARY TAX COMPLIANCE**

BAŞAR, Tuğçe

Master Thesis, Department Of Finance

Advisor: Assistant Professor Bahadır Sazak DOĞAN

August, 2024, xvi +96 pages

Taxes, are of great importance for both the state and citizens as they constitute the country's primary source of income. Public services provided to citizens are provided with these taxes. Therefore, it is important that taxes are not paid incompletely and on time, but also that the costs incurred during the tax process are low. Thanks to e-tax applications the costs of paper-based transactions are minimized and taxpayers are provided with the convenience of completing their transactions electronically without going to the tax office. This provides convenience for taxpayers in tracking their tax debts and paying their tax debts. In terms of tax administration, it enables transactions to be carried out faster and cost-free, and provides convenience in terms of tax audit.

In this study, in the first part, the steps towards becoming an information society and e-government application, which is a result of the e-transformation process, are mentioned. In the second part, e-tax applications implemented in Turkey and their examination in terms of taxpayer participation are examined. In the third section, tax compliance and voluntary tax compliance are mentioned. And factors affecting voluntary compliance with tax are examined. The purpose of this study; to theoretically reveal the relationship between electronic tax applications and tax compliance. Also in the study; based on results obtained, suggestions to increase voluntary tax compliance are also included.

Key Words: E-Transformation, E-Tax Applications, Tax Compliance

İÇİNDEKİLER

Sayfa.

ETİK SÖZLEŞME.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
BİLGİ TOPLUMU OLMA VE E-DÖNÜŞÜM	3
1.1. Bilgi Toplumu Olma	3
1.2. Elektronik Dönüşüm (E-Dönüşüm)	6
1.2.1. E-Dönüşüm Türkiye Projesi	8
1.3. Elektronik Devlet (E-Devlet)	8
1.3.1. Elektronik Devlet (E-Devlet) ve Gerekçeleri	10
1.4. Dünyada E-Devlet Uygulamaları	13

1.4.1.	Amerika Birleşik Devletleri.....	16
1.4.2.	Finlandiya	18
1.4.3.	Singapur	19
1.4.4.	Danimarka.....	20
1.4.5.	İngiltere.....	21
1.4.6.	Avustralya	22
1.4.7.	Güney Kore.....	24
1.4.8.	Brezilya.....	25
1.4.9.	İsveç	26
1.4.10.	Kanada	27
İKİNCİ BÖLÜM.....		29
TÜRKİYE’DE E-DEVLET KAPSAMINDA GELİŞTİRLEN E-VERGİ UYGULAMALARI.....		29
2.1.	Elektronik Vergi (E-Vergilendirme) Hizmeti Gelişim Süreci	29
2.1.1.	E-Vergilendirme	29
2.1.2.	Vergi Daireleri Otomasyon Projesi (VEDOP).....	31
2.1.3.	İnternet Vergi Dairesi (E-VDO)	33
2.1.4.	İnteraktif Vergi Dairesi	34
2.1.5.	Dijital Vergi Dairesi.....	34
2.2.	Elektronik Ortamda Yürütülen Vergisel Uygulamalar	34
2.2.1.	Veri Ambarı Projesi (VERİA)	36

2.2.2.	Elektronik Belge (E-Belge)	37
2.2.3.	Elektronik Defter (E-Defter).....	38
2.2.4.	Hazır Beyan Sistemi	41
2.2.5.	Elektronik Fatura (E-Fatura).....	42
2.2.6.	Elektronik Arşiv Fatura (E-Arşiv Fatura).....	45
2.2.7.	Elektronik Yoklama (E-Yoklama).....	48
2.2.8.	Elektronik İrsaliye (E-İrsaliye)	50
2.2.9.	Elektronik Tebligat (E-Tebligat)	52
2.2.10.	Elektronik Bilet (E-Bilet).....	55
2.2.11.	Elektronik İmza (E-İmza)	55
2.2.12.	Elektronik Serbest Meslek Makbuzu (E-SMM)	56
2.2.13.	Elektronik Dekont (E-Dekont).....	57
2.2.14.	Elektronik Sigorta Poliçesi (E-Sigorta Poliçesi).....	57
2.2.15.	Elektronik Müstahsil Makbuzu (E-MM)	58
2.2.16.	Elektronik Haciz (E-Haciz)	59
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		60
GÖNÜLLÜ VERGİ UYUMU VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....		60
3.1.	Vergiye Gönüllü Uyum Kavramı	60
3.2.	Vergiye Gönüllü Uyum Etkileyen Faktörler	61
3.2.1	İçsel Faktörler	62
3.2.1.1.	Ödeme Gücü	63

3.2.1.2. Aile Yapısı Ve Anlayış	64
3.2.1.3. Vergi Ahlakı	64
3.2.1.4. Eğitim Seviyesi	64
3.2.1.5. Devlete Bağlılık	65
3.2.1.6. Mükellefin Diğer Mükellefler Hakkındaki Görüşü	65
3.2.1.7. Mükellefin Mesleği ve Yaşı.....	65
3.2.1.8. Kamu Hizmetlerine Karşı Bakış Açısı.....	66
3.2.1.9. Siyasi İktidarı Benimseme	66
3.2.1.10. Dini İnanış.....	66
3.2.2. Dışsal Faktörler	67
3.2.2.1. Vergi İdaresi	67
3.2.2.2. Vergi Adaleti.....	68
3.2.2.3. Ekonomik Faktörler	68
3.2.2.5. Vergi Mevzuatları	69
3.2.2.6. Vergi Afları.....	69
3.3. E-Vergi Uygulamalarının Vergiye Gönüllü Uyum İle İlişkisi.....	70
3.3.1. E-Fatura	72
3.3.2. E-Arşiv	72
3.3.3. E- Defter	73
3.3.4. E-İrsaliye	74
3.3.5. E-SMM	75

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	78
KAYNAKLAR.....	83

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No.....	Sayfa
Tablo 1.1: Bilgi İşlem Sürecinde Yaşanan Aşamalar	5
Tablo 1.2: E-Devlette Etkileşim Alanları ve E-Devletin Sunduğu Başlıca Kolaylıklar. 11	
Tablo 1.3: Geleneksel Devlet / E-Devlet Karşılaştırması.....	12
Tablo 1.4: E-Devlet İle E-Hazırlık Arasındaki Fark.....	14
Tablo 2.1: VEDOP Projeleri-Kullanım Süreleri ve Sağladığı Tasarruf Verileri.....	33
Tablo 2.2: E-Vergi Uygulamalarının Kronolojik Sıralaması.....	35
Tablo 2.3: Vergi Usul Kanunu Kapsamında Elektronik Ortamda Düzenlenecek Belgeler	38
Tablo 2.4: E-Defter Uygulamasına Kayıtlı Kullanıcılar.....	41
Tablo 2.5: Bazı Yıllara Göre Hazır Beyanname Sistemi ile Beyanname Veren Mükellef Sayısı.....	42
Tablo 2.6: E-Fatura Uygulamasının Sağladığı Avantajlar ve Dezavantajlar.....	44
Tablo 2.7: E-Fatura Uygulamasına Kayıtlı Kullanıcılar.....	45
Tablo 2.8: E-Arşiv Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı	46
Tablo 2.9: E-Fatura Ve E-Arşiv Fatura Arsındaki Farklar	47
Tablo 2.10: E-Yoklama Türleri	49
Tablo 2.11: E-Yoklama Sayısı.....	50
Tablo 2.12: E-İrsaliye Kullanan Mükellef Sayısı	51
Tablo 2.13: E-Tebliğat Sistemini Kullanan Mükellef Sayısı.....	53

Tablo 2.14: E-Tebligat İle Sağlanan Tasarruf Miktarı	54
Tablo 2. 15: E-Bilet Kullanan Mükellef Sayısı	55
Tablo 2.16: E-Serbest Meslek Makbuzu Uygulamasından Yararlanan Mükellefler.....	57
Tablo 2.17: E-Müstahsil Makbuzundan Yararlanan Mükellef Sayısı	59
Tablo 3.1: Vergi Uyumunu Etkileyen Faktörler	61
Tablo 3.2: Vergi Hasılatı Oranları	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No.....	Sayfa
Şekil 1.1: Bilginin Düzeyleri	4
Şekil 1.2: E-Dönüşümün Katmanları.....	7
Şekil 1.3: Vatandaşların Geleneksel Devletle ve Elektronik Devlet Arasında Olan Bilgi Alışverişi Karşılaştırması.....	8
Şekil 1.4: E-Devlete Etki Eden Faktörler	10
Şekil 1.5: Amerika Birleşik Devletleri E-Devlet Giriş Ekranı	17
Şekil 1.6: Finlandiya E-Devlet Giriş Ekranı	18
Şekil 1.7: Singapur E-Devlet Giriş Ekranı.....	19
Şekil 1.8: Danimarka E-Devlet Giriş Ekranı	20
Şekil 1.9: İngiltere E-Devlet Giriş Ekranı	22
Şekil 1.10: Avustralya E-Devlet Giriş Ekranı	23
Şekil 1.11: Güney Kore E-Devlet Giriş Ekranı	24
Şekil 1.12: Brezilya E-Devlet Girişi	25
Şekil 1.13: İsveç E-Devlet Giriş Ekranı.....	26
Şekil 1.14: Kanada E-Devlet Giriş Ekranı.....	27
Şekil 2.1: E-Vergilendirme	30
Şekil 2.2: Dar Anlamda E-Vergilendirme	31
Şekil 2.3: VEDOP'un Amaçları.....	32
Şekil 2.4: E-Belgede Bulunması Gereken Nitelikler	37

Şekil 2.5: E-Defter Hizmeti İşleyiş Süreci.....	39
Şekil 2.6: E-Defter Beratı Örneği	40
Şekil 2.7: E-Fatura Örneği	43
Şekil 2.8: E-Arşiv Fatura Örneği	46
Şekil 2.9: E-İrsaliye Örneği	51
Şekil 2.10: E-Tebliğat Oluşma Süreci	53
Şekil 2.11: Serbest Meslek Makbuzu Örneği	57
Şekil 2.12: Müstahsil Makbuzu Örneği	58
Şekil 3.1: Vergilemeye Karşı Gösterilen İçsel Faktörler	63
Şekil 3.2: Vergilemeye Karşı Gösterilen Dışsal Faktörler	67
Şekil 3.3: İnteraktif Vergi Dairesinde Yapılan İşlem Sayısı	70
Şekil 3.4: İnternet Sayfasına İlişkin Memnuniyet Oranı	71
Şekil 3.5: E-Fatura Kullanan Mükellef Sayısında Planlanan ve Gerçekleşen Oranlar...	72
Şekil 3.6: E-Arşiv Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı	73
Şekil 3.7: E-Defter Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı.....	74
Şekil 3.8: E-İrsaliye Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı	75
Şekil 3.9: E-SMM Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı.....	76

KISALTMALAR

AATUHK	Amme Alacakları Tahsil Hakkında Kanun
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
e-	Elektronik
E-Arşiv Fatura	Elektronik Arşiv Fatura
E-Beyanname	Elektronik Beyanname Sistemi
E-Bilet	Elektronik Bilet
E-Devlet	Elektronik Devlet
E-Dönüşüm	Elektronik Dönüşüm
E-Fatura	Elektronik Fatura Sistemi
EFKS	Elektronik Fatura Kayıt Sistemi
E-Defter	Elektronik Defter Sistemi
E-Dekont	Elektronik Dekont
E-Denetim	Elektronik Denetim
E-Haciz	Elektronik Haciz Sistemi
E-İmza	Elektronik İmza
EMKAS	Elektronik Muhasebe Kayıtları Arşivi Sistemi
E-MM	Elektronik Müstahsil Makbuzu
E-SMM	Elektronik Serbest Meslek Makbuzu
E-Sigorta Poliçesi	Elektronik Sigorta Poliçesi

E-Posta	Elektronik Posta
E-Tahsilat	Elektronik Tahsilat Sistemi
E-Tebliğat	Elektronik Tebliğat Sistemi
E-Türkiye	Elektronik Türkiye
E-VDO	Elektronik Vergi Dairesi Otomasyonu
E-Vergilendirme	Elektronik Vergilendirme
E-Yoklama	Elektronik Yoklama
GİB	Gelir İdaresi Başkanlığı
İVD	İnternet Vergi Dairesi
KDV	Katma Değer Vergisi
m.	Madde
MEİS	Mükellef Elektronik Posta İletişim Sistemi
MERAK	Merkezi Risk Analizi ve Katmanlaştırma Projesi
MOTOP	Nakil Vasıtaları Vergi Dairesi Otomasyon Projesi
RİTAP	Riski İade Takip ve Analiz Programı
s.	Sayfa
TAKKOM	Takdir Komisyonu Otomasyon Sistemi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TL	Türk Lirası
Vb.	Ve Benzeri

VEDOP	Vergi Dairesi Otomasyon Projesi
VEDOS	Vergi Daireleri Otomasyon Sistemi
VEGAS	Veri İşlem ve Görsel Analiz Sistemi
VERİA	Veri Ambarı
VİMER	Vergi İletişim Merkezi
V.U.K	Vergi Usul Kanunu
YMM	Yeminli Mali Müşavir

GİRİŞ

Toplumlar zaman içinde pek çok farklı dönüşüm geçirmiştir. Buna göre toplumlar; avcı-toplayıcı toplumların yerleşik hayata geçmesi ile tarım toplumu, sanayi devriminin patlak vermesi ile sanayi toplumu ve bilginin küresel boyutta önem kazanarak bir güç unsuru haline gelmesi ile de bilgi toplumu olma özelliği kazanmıştır. Bilgi toplumları bilgiyi elde etmek için birbirleriyle rekabet halinde olmaktadır. Bu rekabet ortamı e-dönüşüm ortamını da hazırlamıştır. E-dönüşüm bilgi iletişim teknolojileri ile ülkeleri bilgi toplumu seviyesine ulaştırmayı sağlamaktadır. Ülkeler geleneksel hizmetlerini elektronik hizmet boyutuna taşıyarak vatandaşlara daha hızlı ve etkin bir sistem sunmaktadır. Vatandaşlara sunulan bu hizmetler, bilgi iletişim teknolojileri aracılığı ile sunulduğu için her vatandaşa eşit hizmet sunulacağının da bir göstergesi olmaktadır. Bu hizmetlerin temeli ise e-devlet projesi ile sağlanmaktadır. Ülkeler kendi gereksinimlerine ve altyapı sistemlerine göre kendi e-devlet sistemlerini geliştirmiştir. Bu bağlamda e-devlet hizmetleri geliştirilerek günden güne bünyesine yeni hizmetler katarak vatandaşlarına hizmet vermeye devam etmektedir.

Bu hizmet anlayışı vergi idareleri tarafından da sistemlerine dahil edilmeye başlanmıştır. Öyle ki vergi idarelerinin mükelleflere göndereceği tebligatlardan, mükelleflerin beyanname vermesinden, mükelleflerden vergileri tahsil etmeye kadar pek çok farklı alanda bu vergisel uygulamaların dönüşümü devam etmiştir. Devletin birincil gelir kaynağı olan vergiler kamu finansmanı sağlamak için büyük bir öneme sahip olmaktadır. Bu gereksinim doğrultusunda vatandaşların vergi ödemeye gönüllü uyumu büyük bir önem halini almaktadır. Her ne kadar vergi uyumunu etkileyen pek çok farklı etken olsa da ki bunlar; sosyal, psikolojik, toplumsal, kültürel olmak üzere sıralanabilir, vergi dairesi de vergi uyumunu etkileyen bir faktör halini almaktadır.

Bu çalışmada e-vergi uygulamalarıyla vergiye gönüllü uyum arasındaki ilişki irdelenmeye çalışılacaktır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bilgi toplumundan bahsedilip onun bir getirisi olan e-dönüşümden bahsedilmektedir. Daha sonra e-devlet projesi incelenmektedir. Bu incelemeye dünyada e-devlet uygulamalarından da örnekler verilerek devam edilmektedir. İkinci bölümde Türkiye’de

e-vergi uygulamalarından bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde ise vergi uyumundan ve vergi uyumunu etkileyen faktörler üzerinde durulmaktadır.

Vergisel işlemler, mükellef beyanı esasına dayandığı için vergi idaresi mükellef beyanlarının doğruluğunu tespit etmekle yükümlü haline gelmektedir. Bu araştırmaları yaparken maliyetleri en aza indirerek hizmetlerine devam edebilmesi için elektronik hizmetlerin sağladığı faydalardan yararlanmaktadır. E-uygulamalar hem vatandaşa hem de idareye fayda sağlamaktadır. Mükellefler vergi dairesine gitmeden, vergi mevzuatlarının karmaşık yapısıyla uğraşmak zorunda kalmadan elektronik ortamda vergisel yükümlülüklerini yerine getirebilmektedir. Bu çalışma ile amaçlanan Türkiye’de e-vergi uygulamalarıyla vergiye gönüllü uyum arasında teorik olarak nasıl bir ilişki olduğunu ortaya koymaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde bilgi toplumu olma, elektronik dönüşüm süreci, Türkiye’de elektronik devlet (e-devlet) sürecinden ve dünyada e-devlet dönüşümlerinden bahsedilecektir. Dünyada e-devlet gelişiminden bahsedildikten sonra e-devlet dönüşümü bağlamında diğer ülkelerden daha iyi seviyelerde olan ülkeler incelenecektir.

BİLGİ TOPLUMU OLMA VE E-DÖNÜŞÜM

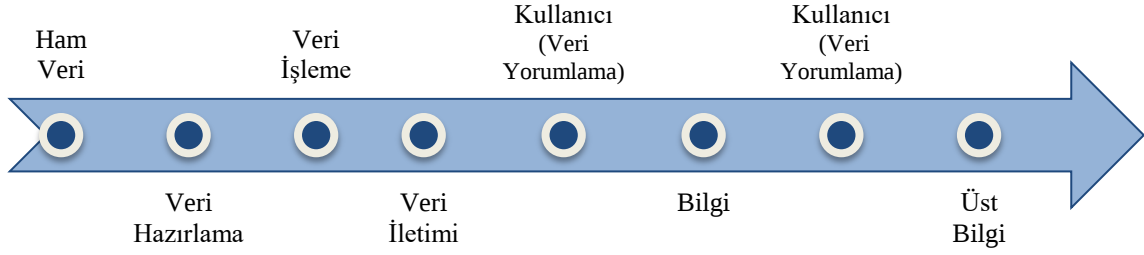
Bu kısımda bilgi toplumunun özelliklerinden ve e-dönüşüm süreçlerinden bahsedilerek bu bölümler alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

1.1. Bilgi Toplumu Olma

Avcı-toplayıcı toplumu olarak yaşayan topluluklar, daha sonra bu toplulukların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte tarım toplumu olma özelliği kazanmaktadır. Sanayi devriminin başlaması ile birlikte yeni bir toplum türü olan sanayi toplumu ortaya çıkmaktadır. Bilginin toplumlarda bir güç faktörü haline gelmesi ile toplumlar artık bilgi toplumu olma yolunda çalışmalara başlamışlardır (Aktan ve Tunç, 1998, s. 3).

II. Dünya Savaşı’ndan sonra ekonomik ve politik açıdan bir rekabet ortamı meydana gelmiştir. Bu rekabetin en belirgin sonuçlarından biri ise teknolojiye değişim-dönüşüm ve ilerlemelerdir, denilebilir. Bilhassa iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler bilgi toplumunun işaretlerini göstermektedir (Çelik, 1998, s. 54).

Türkçede “bilgi” denildiği zaman İngilizce karşılıkları olan “data”, “information”, “knowledge” kelimeleri anlaşılmaktadır. İngilizcede her biri farklı bir kavramsal anlamı ifade eden bu kelimeler, Türkçede sadece “bilgi” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır (Öğüt, 2003, s. 10).

Şekil 1.1: Bilginin Düzeyleri

Kaynak: (Öğüt, 2010, s. 11’deki şekilden yararlanılarak oluşturulmuştur).

Şekil 1.1’de görüldüğü üzere bilgiye erişme birtakım süreçlerden oluşmaktadır. Veriler sürekli işlenerek her aşamadan sonra oluşan veriler tekrar işlenerek yeni bir aşamaya geçilmektedir. Ham veri kullanıcı tarafından işlenerek-dönüştürülerek bilgiye ulaşılmaktadır. Ulaşılan bilgiler neticesinde varılan sonuç üst bilgiyi oluşturmaktadır.

Bilgi toplumu; çağın şartlarına göre değişimin dönüşüm temeline ham madde olarak somut ürünlerden ziyade soyut bir ürün olan bilginin konulması esasına dayandığı toplum yapısını ifade etmektedir (Bozkurt, 2017, s. 92). Bilgi toplumu olma küreselleşme boyutuyla bakıldığında bilginin internet ağlarıyla aracılığı ile gerekli yerlere ulaştırabilir olması şeklinde ele alınabilmektedir. Bilginin önemli olduğu toplumlarda bilgi toplumu olma düşüncesi de önem kazanmaktadır (Bozkurt, 2014, s. 519).

Bilgiye duyulan ihtiyaç ve teknolojik gelişmelerle birlikte insan eliyle yapılan faaliyetler yerini elektro-mekanik uygulamalara bırakmaktadır. Toplamların bilgiyi işleme biçimleri birbirlerinden farklılıklar gösterebilmektedir.

Tablo 1.1: Bilgi İşlem Sürecinde Yaşanan Aşamalar

Bilgi İşleme Aşamaları	Kullanılan Araçlar	Avantajlar	Dezavantajlar
El	—	Esnek	Zaman Alıcı, Güvenilir Ve Ekonomik Değil
Mekanik	Otomatik Hesap Makinesi	Daha Az Zaman Alıcı, Güvenilir Standart Çıktı	Esnek Değil, Saklamak Zor, Pahalı
Elektro-Mekanik	Delikli Kartlı Makineler	Hızlı, Etkili, Kolay	Pahalı, Kesikli Bilgi İşlem Süreci
Elektronik	Bilgisayar	Hızlı, Güvenilir Veri Taşıma Otomatik	Pahalı

Kaynak: (Bengshir,1996, s. 22).

Tablo 1.1’de ortaya çıkan gelişmeler neticesinde, kaynakları etkili kullanmanın büyük bir öneme sahip olduğu görülebilmektedir (Bengshir, 1996, s. 21). Bilgiyi işleme sürecinde farklı araçlar tercih edilebilmektedir. Bu araçlar arasında kıyas yapılacak olunursa; elektronik ortam güvenli olduğu söylenilebilir fakat maliyet açısından da dezavantaj sağlamaktadır. El ile yapılan işlemler ise çok fazla vakit almakla beraber, işlemler sırasında oluşabilecek hataları da bünyesinde barındırmaktadır. Bu da gösteriyor ki her aşama kendi içinde avantajlar ve dezavantajlar barındırabilmektedir. Bu noktada önemli olan en faydalı olan seçebilmektedir.

Bilgi toplumlarında internetin yaygınlaşması ekonomi alanında farklı yenilikleri beraberinde getirmektedir. Hızlı ve etkin iletişim, tasarruf gibi beklentileri de ortaya çıkarmaktadır. Değişen düzende, devletler vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik daha etkili adımlar atmak durumunda kalmaktadır. Bu bağlamda elektronik bir dönüşümün gerekliliğinden söz etmek yanlış olmayacaktır (Fıstıkçıoğlu, 2007, s. 7).

Bilgi devletinin aynı zamanda elektronik bir devlet olma özelliği de bulunmaktadır. Bilgiyi işleme biçimi toplumların gelişmişlik düzeylerinin saptanması hakkında fikir ölçütü olabilmektedir. Toplumların gelişmişlik düzeyi arttıkça paylaşılan bilgi de artmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında gelişmiş ülkelerde demokrasi anlayışının ön plana çıkması ile beraber, kamu bilgilerinin de daha şeffaf bir şekilde vatandaşlara sunulması vatandaşların kamu işleyişi hakkında bilgi sahibi olabilmesi

sağlanmaktadır. Bilgi iletişim teknolojilerinin (BİT) gelişmesi sayesinde vatandaşlar istedikleri bilgiye ulaşma konusunda daha fazla imkana sahip olabilmektedir (İnce, 2001, s. 22-23).

1.2. Elektronik Dönüşüm (E-Dönüşüm)

TDK'ya göre dönüşüm; bir durumdan başka bir duruma geçme, şekil değiştirme, değişme, dönüşme (www.tdk.gov.tr) anlamlarına gelmekte olup elektronik dönüşüm ise kurum veya işletmelerde insan gücüyle yürütülen faaliyetlerin elektronik ortamda yapılabilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Sökmen, 2023, s. 4). Bu anlamıyla bakıldığında dönüşümün bir süreç içerdiği de görülmektedir (Canbolat, 2019, s. 5).

Temel amacı bilgiye daha hızlı ulaşmak ve bilgiyi daha etkin kullanmak olan elektronik dönüşüm (Sökmen, 2023, s. 7) aynı zamanda bir değişim sürecini ifade etmektedir (Öz ve Bozdoğan, 2012, s. 69). Bu anlamda hedeflenen değişime ulaşıldığında ise bir dönüşüm ortaya çıkacağı ön görülmektedir (Canbolat, 2019, s. 5).

Kavramsal olarak bakıldığında e-dönüşüm kavramı e-devlet kavramından önce ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Büyük ölçekli yapılarda elektronik ticaretin gelişmesi ile kendi işleyişlerinde elektronik uygulamaları dahil ettiği bilinmektedir. Yine aynı zamanda kamu kuruluşları da elektronik sürece dahil olmaya başlamaktadır (Arı, 2009, s. 82).

Kamu kurumlarında teknolojinin etkin kullanımı için gerektiren gereken bazı etmenler bulunmaktadır. Bunlar: (www.eski.tbd.org.tr)

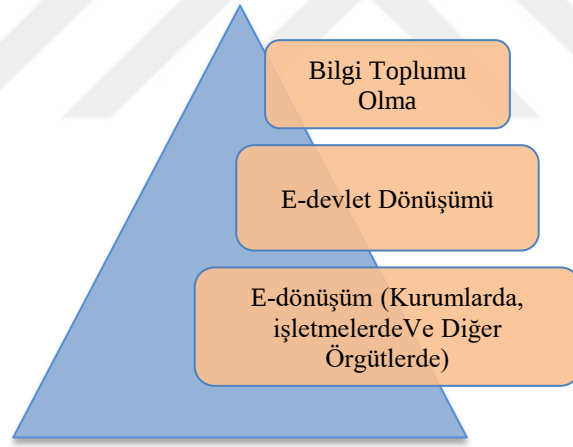
- Vatandaşların yaşamsal beklentilerinin sürekli yükselmesi,
- Teknolojini olanaklarından yararlanarak vatandaşlara sunulan hizmet maliyetlerinin azaltılması,
- Kamu kesiminin devletin aldığı kararları destekler nitelikte olabilmeleri,
- Devletlerde daha güvenilir bir yönetim yapısı oluşturabilmek için verimliliğin ve şeffaflığın artırılması

şeklinde sıralanabilmektedir.

Belirtilen bu etmenler neticesinde e-dönüşüm sürecinde daha şeffaf ve daha verimli bir süreç yakalanacaktır. Vatandaşlara aktarılmayı hedeflenen e-dönüşüm vatandaşların talebini karşılayabilecek nitelikte olması büyük bir öneme sahip olduğu ifade edebilmektedir. (www.eski.tbd.org.tr).

Kurumların kendi bünyesinde oluşturduğu elektronik sistemlerin kurum dışına taşınması suretiyle geleneksel devlet modeline karşı yeni bir devlet modeli ortaya çıktığı görülmektedir (Oduncu, 2009, s. 7).

Teknolojinin de yaygınlaşması ile dönüşüm sürecine girildiği için bu değişim kendini pek çok alanda göstermektedir. Bilgi toplumu olmanın ilk aşaması olan e-dönüşüm aşaması e-devlete geçiş aşamasında büyük önem taşımaktadır. Vatandaş-devlet etkileşimi de bu duruma bir örnek oluşturmaktadır. Vatandaşlar devlet ile daha etkin bir hizmet talebinde bulunduğu için bu durum neticesinde iletişim teknolojilerinin katkısı sonucu e-devlet modeli ortaya çıkmaktadır (Delikurt, 2007, s. 54-71).

Şekil 1.2: E-Dönüşümün Katmanları

Kaynak: (Delikurt, 2007, s. 71'deki bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur).

Şekil 1.2'de görüldüğü üzere bilgi toplumu olmak için katedilmesi gereken aşamaların mevcut olduğu öne sürülmektedir. Bunların ilki e-dönüşümü sağlamak olup e-devlet dönüşümü sağlanması ile devam eden aşama son olarak bilgi toplumu düzeyine erişim ile tamamlanmaktadır. E-dönüşüm bilgi toplumu olmanın ilk basamağı olduğu için buradaki dönüşümün etkili ve doğru sağlanabilmesi e-devlet dönüşüm aşamasında da önem arz etmektedir.

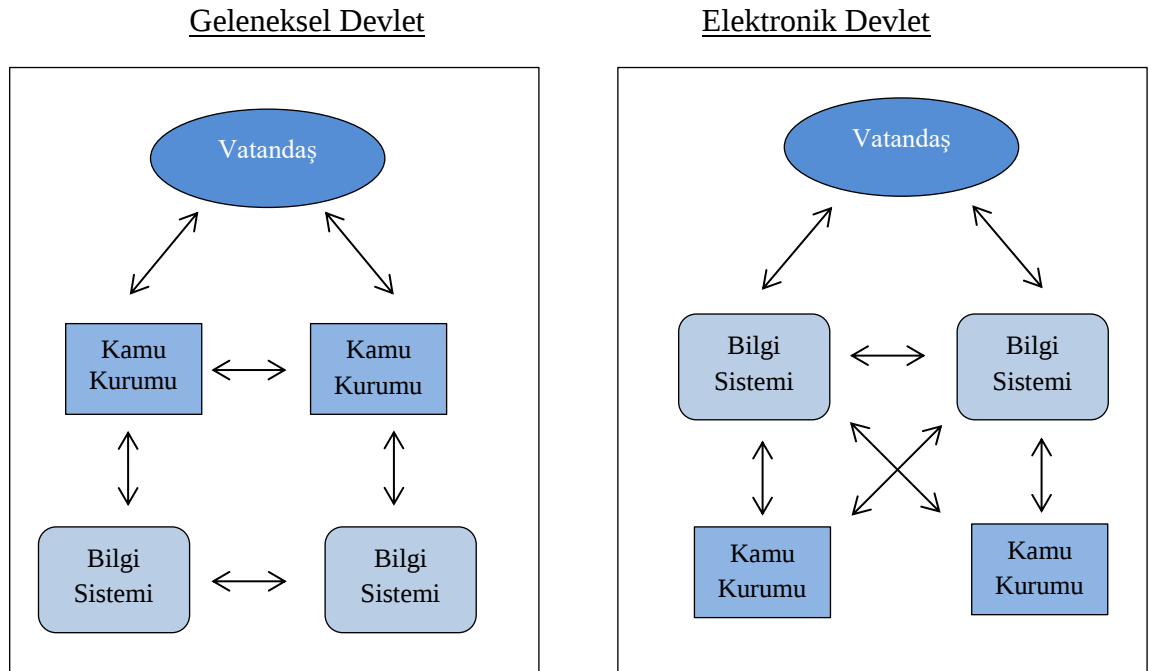
1.2.1. E-Dönüşüm Türkiye Projesi

58. Hükümet tarafından hazırlanan acil eylem planında “E-Dönüşüm Türkiye Projesi’ne” yer verilmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığına bağlı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı kurulmuştur (Öz, Bozdoğan, 2012, s.74). E-dönüşüm Türkiye Projesi’nin amaçları ve genel çerçevesi 2003/12 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile 27 Şubat 2003 tarihinde bildirilmiştir (Başbakanlık Genelgesi, 2003/12).

1.3. Elektronik Devlet (E-Devlet)

20.yy’da internetin kullanımı ile ülkelerin bilgi eksenli toplum ve ekonomi hedefledikleri görülmektedir. Özel sektör tarafından faydaları keşfedilen internet sayesinde işletmeler kendi internet sitelerini oluşturmaya başlamaktadır. Başlangıçta bilgi vermek amacıyla kurulan bu siteler zamanla hizmet verme amacına dönüştüğü görülmektedir. Bu durumun bir neticesi olarak e-devletin temellerinin atılmaya başlandığı söylemek mümkün olmaktadır (Naralan, 2010a, s. 5).

21.yy’da internet teknolojilerinin daha fazla yaygınlaşmasıyla geleneksel devlet anlayışı yerine daha işlevsel olan elektronik devlet anlayışı benimsenmeye başlandığı söylenebilmektedir (Öz ve Bozdoğan, 2009, s. 69-70).

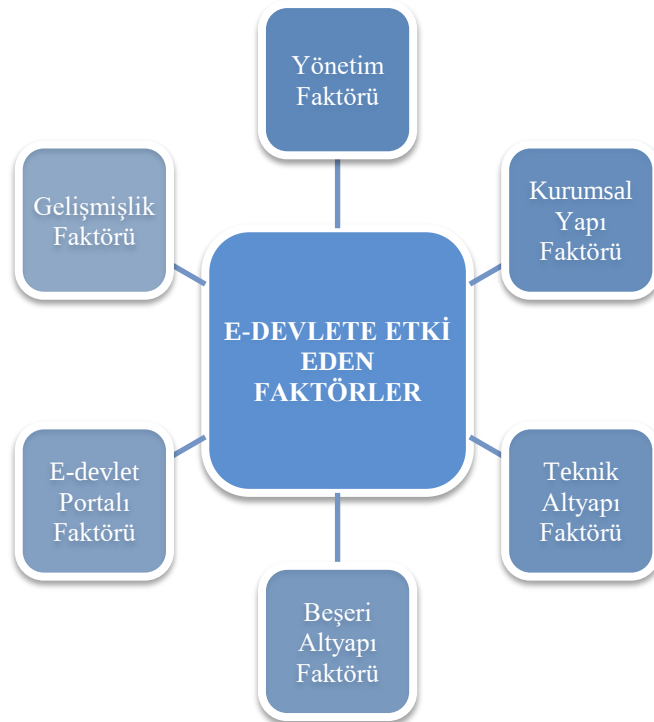
Şekil 1.3: Vatandaşların Geleneksek Devletle ve Elektronik Devlet Arasında Olan Bilgi Alışverişi Karşılaştırması

Kaynak: (İnce, 2001, s. 24).

Şekil 1.3'te bilgi alışveriş önceliğinde birtakım farklılıklar olduğu görülmektedir. Geleneksel devlet anlayışında vatandaş ve kamu kurumu arasında birincil olarak gerçekleşen alışveriş, elektronik devlette ise birincil aşama olarak bilgi sistemi ile gerçekleşmektedir.

Elektronik devlet kısaca, kamu hizmetleri yapımının vatandaşlara sunumu sırasında bilgi ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmelerden yararlanılması şeklinde tanımlanabilmektedir (Balcı, 2003, s. 266).

Kamu yönetiminde bir yenilik olarak ortaya çıkan e-devlet yaklaşımı, birçok ülke tarafından kullanılmaktadır. Buna göre devletler, elektronik devlet ile bürokratik işlemleri hızlandırarak daha fazla kamusal bilgiyi elektronik ortama taşıyabilmektedir. Bu sayede devlet ve vatandaş arasındaki iletişim süreci hızlandırılarak gereksiz dosya masrafından sakınılmış olunur. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde e-devlet kullanımı için ülkelerin okuma alışkanlıkları, eğitim durumu gibi etkenler de göz önüne alınmalıdır. Bu doğrultuda ülkelerin kendi gereksinimlere uygun bir e-devlet yaklaşımı benimsenmelidir. Bu bağlamda bakıldığında e-devlet tamamen bir değişim değil bir dönüşüm sürecini ifade etmektedir (Altınok, 2005, s.135-136).

Şekil 1.4: E-Devlete Etki Eden Faktörler

Kaynak: (Naralan, 2010b, s. 460'daki şekilden yararlanılarak oluşturulmuştur).

Şekil 1.4'e göre, e-devlete etki eden pek çok etken olduğu görülmektedir. Elektronik bir sistem olmasından kaynaklı olarak gerekli alt yapı sisteminin elverişli olması, ülkenin gelişmişlik faktörü, yönetim faktörü gibi etkenlere bağlıdır. Güçlü bir e-devlet uygulaması yürütebilmek için bu etkenlerin iyi geliştirilmiş olması gerekmektedir.

Bu faktörler her ülke için aynı etkiye sahip olmayabilir bu yüzden bir genelleme yapmak mümkün olmayacağı ifade edilmektedir. Sistemin eksik yönlerini her ülke içinde kendi şartlarına göre revize etmeli, bu çerçevede ülkelerin kendi gereksinimlerine ve mevcut şartlarına uygun olacak şekilde kendi sistemlerini oluşturulması gerekmektedir. (Naralan, 2010b, s. 460).

1.3.1. Elektronik Devlet (E-Devlet) ve Gerekçeleri

Elektronik devlet kısaca, yapılan kamu hizmetlerinin vatandaşlara sunulması sırasında bilgi ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmelerden yararlanmak şeklinde tanımlanabilmektedir (Balcı, Nohutçu, Öztürk, Coşkun, 2003, s. 266).

E- devlet aracılığıyla yürütülmek istenen bazı amaçlar bulunmaktadır; örneğin, kırtasiye yükünün azaltılması, gayri resmi işlemlerin ortadan kaldırılması, vatandaşların doğrudan hizmete kolayca ulaşabilmelerinin sağlanması ve daha şeffaf bir hizmet anlayışının sağlanabilmesi vb. Pek çok farklı alanda amaçlar edinen elektronik devlet anlayışının faydalarını aşağıda verilen Tablo 1.2'de görmek mümkündür (Odabaş, 2004, s. 90):

Tablo 1.2: E-Devlette Etkileşim Alanları ve E-Devletin Sunduğu Başlıca Kolaylıklar

ETKİLEŞİM YÖNÜ	ETKİLEŞİM ALANLARI	AVANTAJLAR
Devletten Vatandaşa	Bilgilendirme Vergi Sağlık Eğitim Kültür	Alternatif Dağıtım Kanallarının Kullanılması, Kişiselleştirilmiş Hızlı Ve Kolay İşlemler, Açıklık, Düşük İşlem Maliyetleri
Devletten Ticari Kurumlara	Destek Programları Tavsiye Ve Yol Gösterme Düzenlemeler Vergi	Hızlı Ve Etkin Etkileşim Daha Az Bürokrasi Düşük İşlem Maliyetleri
Devlet Ve Tedarikçiler	E-Satın Alma	Verimlilikte Artış Düşük İşlem Maliyetleri
Kamu Kuruluşları	Kamu Kurumları Arası İletişim, Merkezi Ve Yerel Yönetimler Arası İletişim	Verimlilikte Artış Etkin Bilgi Paylaşımı Esnek Çalışma Ortamı

Kaynak: (Odabaş, 2004, s. 90).

Tablo 1.2’de e-devletin vatandaşlara ne gibi sağladığı kolaylıklar görülmektedir. Sadece vergi değil sağlık, vergi, eğitim gibi pek çok alanda etkinliği söz konusu olduğu öne sürülmektedir. Bu çerçevede vatandaşlara sağladığı kolaylıklar da göz ardı edilmemelidir. Örneğin kişiselleştirilmiş işlem hizmeti açık-anlaşılır bir sistem sunması ve düşük işlem maliyeti gibi. Ticari kurumlara sağladığı fayda ise daha hızlı ve etkin bir etkileşim alanı sunmasıyla birlikte düşük işlem maliyeti de sunmaktadır.

E-devlet modeli ile birlikte kamu yönetimi bilişim ve teknoloji ile birlikte daha etkin bir işleyişe ulaşmıştır. Aynı zamanda vatandaşların kamu hizmetine doğrudan ulaşabilmeleri sağlanmıştır. Vatandaşlar elektronik devlet modeli ile birlikte kamu yönetimi denetim sürecine de doğrudan tanıklık edebilmektedir (Uçkan, 2003, s. 43). Devletin vatandaşlar için sunduğu hizmetlere vatandaşların e-devlet ekranındaki anasayfa aracılığıyla erişim sağlayabilmesi herkese eşit hizmet imkanı sunmaktadır (Evcimen, 2005, s. 16).

E-devlet sayesinde vatandaşlar yönetimin de bir parçası haline gelmektedir (Balcı, 2003, s. 267). İhtiyaçları ve talepleri karşılanan vatandaşlar yönetime karşı daha pozitif bakış açısında olacağı ön görülmektedir (Evcimen, 2005, s.16).

Geleneksel devlet anlayışında kamu görevlerinin yürütülmesi için kullanılan kâğıda dayalı işlemler, elektronik devlet anlayışı ile birlikte hem maliyetlerden hem de zamandan tasarruf edilmesini sağlamaktaydı (İnce, 2001, s. 11-12). Toplumun gereksinimlerine uygun bir şekilde geliştirilen e-devlet modeli ülkenin kalkınması için büyük bir önem taşımaktadır (Öz ve Bozdoğan, 2012 s. 73).

Tablo 1.3: Geleneksel Devlet / E-Devlet Karşılaştırması

GELENEKSEL DEVLET	E-DEVLET
Pasif Yurttaş	Aktif Müşteri- Yurttaş
Kâğıt-Temelli İletişim	Elektronik İletişim
Dikey / Hiyerarşik Yapılanma	Yatay/Koordineli Yapılanma
Yönetimin Veri Yüklemesi	Yurttaşın Veri Yüklemesi
Eleman Yanıtı	Otomatik Sesli Posta, Çağrı Merkezi Vb.
Eleman Yardımı	Kendi Kendine Yardım/Uzman Yardımı
Eleman-Temelli Denetim Mekanizması	Otomatik Veri Güncellemesiyle Denetim
Nakit Akışı/Çek	Elektronik Fon Transferi (EFT)
Tek Tip Hizmet	Kişileştirilmiş/Farklılaştırılmış Hizmet
Bölünmemiş / Kesintili Hizmet	Bütünsel/Sürekli/Tek Duraklı Hizmet
Yüksek İşlem Maliyetleri	Düşük İşlem Maliyeti
Verimsiz Büyüme	Verimlilik Yönetimi
Tek Yönlü İletişim	Etkileşim
Uyruk İlişkisi	Katılım İlişkisi
Kapalı Devlet	Açık Devlet

Kaynak: (Uçkan, 2003, s. 47).

Tablo 1.3'e göre e-devlet ve klasik-geleneksel devlet anlayışı arasında ne gibi farklar olduğu açıkça görülebilmektedir. Geleneksel devlet anlayışı; tek yönlü, vatandaşların etkin katılımından uzak tek tip hizmet anlayışının olduğu bir sistem iken elektronik devlet anlayışı vatandaşların katılım sağlayabileceği açık bir devlet anlayışı sunmaktadır. Geleneksel devlet anlayışında dönütler eleman yanıtı olarak verilirken, elektronik devlet anlayışı ile birlikte e-posta, sesli mesaj yanıtı gibi işlemler

kullanılmaya başlanmaktadır. Bu yönüyle elektronik ortamda düzenlendiği için hem devlete hem de vatandaşa düşük işlem maliyeti sunarak verilen hizmetler karşısında tasarruf edilebilmesini de sağlamıştır denilebilmektedir.

1.4. Dünyada E-Devlet Uygulamaları

20.yy'da yaşanan teknolojik gelişmelere paralel olarak özellikle de BİT alanındaki gelişmeler sayesinde değişim ve dönüşümün süreklilik arz ettiği bir küresel bir ortam oluşmaktadır (Karakuş, 2011, s. 76). Bu değişim hızına ayak uyduran ülkeler vatandaşlara sunduğu hizmetleri elektronik ortama taşımış aynı zamanda kamu politikalarında da yeni bir dönüşüme gittiği görülmektedir (Karaağaç, 2023, s. 35).

E-devletin kullanılmaya başlaması ülkeler için bir gelişim aşaması belirttiği için ülkeler kendi ihtiyaçlarına göre bir e-devlet yöntemi benimsemektedir. Bu stratejik süreçler sadece belirli ülkelerde kalmayıp ekonomik olarak yeterince gelişmişlik gösteremeyen ülkelere de ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda pek çok ülke vatandaş ve devlet eksenli işlemleri elektronik ortamda yerine getirmeyi tercih etmeye başlamıştır (Balcı, 2003, s. 270-271). Bakıldığında her ülkenin e-devlet geliştirme amacı birbirinden farklılıklar gösterse de esas amaç bilgi toplumu düzeyine ulaşmayı sağlamaktır (Delibaş ve Akgül, 2010, s. 114). Ülkelerin bir diğer amacı ise vergi mükellefleriyle daha etkin bir iletişime geçebilmek, bu da elektronik ortamda sağlanabilmektedir (Bardi, 2023, s. 96).

Hızlı etkin bir e-devlet hizmeti sunabilmek için e-devlet bünyesinde geliştirilmiş çeşitli uygulamalar mevcuttur. Hızlı ve daha düşük işlem maliyetleri sunan e-devlet pek çok ülke tarafından kullanılmaktadır. Bunun sebepleri, kolay şeffaf, yenilikçi ve vatandaş eksenli bir uygulama modeli olmasıdır. Özellikle gelişmiş ülkelere olan ABD ve İngiltere, e-devlet kullanımında akları ilk gelen ülkeler arasındadır (Tuncer, 2019, s. 51-52).

E-devlet anlayışı ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı amaçlar ve anlamlar içerebilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler kayıt dışı ekonomiyi engellemek için denetim mekanizmalarını daha etkin kullanmakta olup yaptırım gücü ağır cezalara

başvurabilmektedir. Gelişmiş ülkeler ise e-devlet araçlarını milli geliri artırmak için kullanmaktadır (Karaağaç, 2023, s. 36).

Elektronik hazırlık (E-Hazırlık) devletlerin bilgi toplumu olmaya hazır olup olmadıklarını gösteren bir unsurdur. Bu unsur ülkelerin alt yapı durumunu ülkenin sahip olduğu teknoloji şartlarına göre değişim göstermektedir. E-devlet sırası ise bu durumdan farklı olarak ülkenin sahip olduğu web siteleri ve verilen hizmetler gibi etmenler sonucu oluşmaktadır. Brown Üniversitesi e-devlet sırası ile e-hazırlık arasındaki farkları ülkeler bazında incelediği tablo 1.4'te görülmektedir (Naralan, 2010a, s. 7-11).

Tablo 1.4: E-Devlet İle E-Hazırlık Arasındaki Fark

Ülke	E-Hazırlık Sırası	E-Devlet Sırası	Sıralama Farkı	Ülke	E-Hazırlık Sırası	E-Devlet Sırası	Sıralama Farkı
Danimarka	1	41	-40	Malezya	36	20	16
ABD	2	4	-2	Letonya	37	55	-18
İsveç	3	38	-35	Meksika	38	31	7
Hong Kong	4	18	-14	Slovakya	39	53	-14
İsviçre	5	12	-7	Polonya	40	39	1
Singapur	6	2	4	Litvanya	41	56	-15
İngiltere	7	5	2	Türkiye	42	9	33
Hollanda	8	21	-13	Brezilya	43	13	30
Avustralya	9	8	1	Arjantin	44	35	9
Finlandiya	10	19	-9	Romanya	45	52	-7
Avusturya	11	23	-12	S. Arabistan	46	47	-1
Norveç	12	40	-28	Jamaika	47	42	5
Kanada	13	6	7	Bulgaristan	48	45	3
Y. Zelanda	14	14	0	Tayland	49	69	-20
Bermuda	15	?	?	Venezuela	50	67	-17
Güney Kore	16	1	15	Peru	51	30	21
Tayvan	17	3	14	Ürdün	52	54	-2
Japonya	18	25	-7	Kolombiya	53	37	16

Almanya	19	10	9	Filipinler	54	51	3
Belçika	20	49	-29	Hindistan	55	29	26
İrlanda	21	11	10	Çin	56	32	24
Fransa	22	27	-5	Rusya	57	61	-4
İsrail	23	28	-5	Mısır	58	43	15
Malta	24	26	-2	Ekvator	59	64	-5
İtalya	25	16	9	Ukrayna	60	57	3
İspanya	26	17	9	Sri Lanka	61	59	2
Portekiz	27	7	20	Nijerya	62	58	4
Estonya	28	60	-32	Pakistan	63	62	1
Slovenya	29	44	-15	Kazakistan	64	36	28
Şili	30	46	-16	Vietnam	65	48	17
Çek Cum.	31	22	9	Cezayir	66	66	0
Yunanistan	32	65	-33	Endonezya	67	68	-1
B. Arap Em.	33	33	0	Azerbaycan	68	24	44
Macaristan	34	34	0	İran	69	50	19
G. Afrika	35	63	-28				

(* Bermuda'ya ait veri girilmediği için ilgili alan “?” olarak girilmiştir.)

Kaynak: (Naralan, 2010a, s. 12'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

Tablo 1.4'e bakıldığında; e-devlet sırası ile e-hazırlık sırasının birbirinden farklı olabileceği görülmektedir (Naralan, 2010a, s.12). Örneğin; E-Hazırlık sırası 1 olan Danimarka'nın e-devlet sırasının 41, e-devlet sıralaması 1 olan Güney Kore'nin e-hazırlık süresinin 16 olduğu görülmektedir. E-devlet sırası 9 olan Türkiye'nin e-hazırlık sırası ile arasında fark olduğu ve bu neticede e-hazırlık sırasının 42 olduğu görülmektedir. e- hazırlık sırası 35 olan güney Afrika'nın e-devlet sırasının bu durumun aksine 28 sıra geride olup 63.sırada olduğu görülmektedir. ABD'de ise e-hazırlık ve e-devlet sırası arasında 2 sıra fark olduğu görülmektedir. Nispeten e-hazırlık sırasında ilk 5'te yer almasına rağmen İsveç'in e-devlet sırasının daha geri bir sırada olduğu yani 38.sırada olduğu göze çarpmaktadır. Bu gibi birbirine paralel gitmeyen durumlar şunu gösteriyor ki alt yapı hizmetleri iyi olan bir ülkenin e-devlet hizmeti sunma konusunda o kadar da iyi bir seviyede olmayabileceği fark edilmektedir.

Bu kısımda, e-devlet dönüşümü konusunda diğer ülkelere göre gelişme gösteren ve e-devlet dönüşümü açısından iyi seviyelerde olan ülkeler alt başlıklar halinde incelenecektir.

1.4.1. Amerika Birleşik Devletleri

BİT alanında başarılı bir ilerleme kaydeden Amerika Birleşik Devletleri, bu başarısını e-devlet alanına da yansıtmıştır. Ülkede ilk e-devlet çalışmaları 1990'lı yılların başında Bill Clinton'ın başkanlığı döneminde başlatılmıştır (Tuncer, 2019, s. 52). BİT'e en büyük yatırımı yapan ülke statüsünde olan ABD'nin e-devlet stratejisi üç temel prensibe dayanmaktadır: (Kırçova, 2003, s. 128-129).

- Vatandaş eksenli hizmet
- Süreç değil çözüm odaklı yaklaşım
- İnovatif pazar odaklı yatırım

ABD'nin son dönemdeki kamu yönetimi durumuna bakıldığında BİT harcamalarına önemli ölçüde bir yatırım yapıldığı ve vatandaş eksenli bir anlayışın ön plana çıktığı görülmektedir (Canbolat, 2019, s. 42).

Aşağıda verilen Şekil 1.5’te Amerika Birleşik Devletleri e-devlet giriş ekranı görülmektedir.

Şekil 1.5: Amerika Birleşik Devletleri E-Devlet Giriş Ekranı

Kaynak: (www.usa.gov.tr).

Amerika Birleşik Devletleri’nde “firstgov” olarak kullanılmaya başlanılan uygulama isim değişikliği ile “usa.gov” olarak hizmet vermeye devam etmiştir. Bu uygulama sayesinde ülkedeki pek çok işlen tek bir çatı altında toplanılarak vatandaşlara hizmete erişim kolaylığı sağlanmıştır denilebilir. Bu gelişmeler neticesinde ABD’nin e-devlet kullanımına hazır olma durumu açısından üst seviyelerde olduğunu göstermektedir (Tuncer, 2019 s. 52).

Elektronik vergi yönetimi (ETA-Electronic Tax Administration) ilk defa Amerikan Vergi İdaresi (IRS–Inland Revenue Services) tarafından ortaya konulan bir kavramdır. Bu kavram 1998’de ABD’de IRS’in Yeniden Yapılması ve Reformu Kanunu ile vergi dairesinde bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu doğrultuda 2000 yılında elektronik dosyalama (e-file) uygulaması ile vatandaşlar beyannamelerini elektronik ortamda düzenlemeye başlamıştır. IRS’in elektronik vergi dairesi özelliği kazanması amacıyla, mükelleflerin vergi ödemelerini elektronik ortamda yapabilmesini sağlayan

“Elektronik Federal Ödeme Sistemi” (ETP-Electronic Federal Tax Payment) ülke genelinde uygulanmaya başlatılmıştır (www.alomaliye.com).

1.4.2. Finlandiya

Ekonomisi daha çok ormancılık ve buna bağlı olarak sanayiye de dayalı olan Finlandiya bilgi teknolojilerinin gelişesi ile birlikte bu teknolojik imkanı kendi ülkesine de kullanıma sunmuştur. Göz ardı edilmemesi gereken temel nokta ise BİT'in kullanımında ülkelerini alt yapı anlamında çok iyi bir donanıma sahip olması gerektiği bilincinde olunmasıdır. “Tretotupa” adı verilen uygulama ile ülke bölgesel olarak internet kullanımını desteklemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda kırsal alanda da kentsel alanda da internet erişimi sağlanmıştır. Bunun bir neticesi olarak ülke e-ticaret bakımından üst düzey bir sıraya yükselmiştir denilebilmektedir (www.isguc.gov.tr).

Aşağıda verilen Şekil 1.6’da Finlandiya e-devlet giriş ekranı görülmektedir.

Şekil 1.6: Finlandiya E-Devlet Giriş Ekranı

Kaynak: (www.finland.fi).

1990’lı yıllardan itibaren Finlandiya faturalarını elektronik ortamda tutmaya başlamıştır. İşletmeler tarafından devlete gönderilen faturaların, 2010 yılında e-fatura

olarak oluşturulması zorunlu hale getirilmiştir. Ayrıca ülkenin kendine ait Finvoice ve TEAPPSXML adında e-fatura sistemi bulunmaktadır (Karaduman, 2024, s. 65-66).

1.4.3. Singapur

Singapur e-devlet kullanımı açısından ilk sıralarda yer alan ülkelerden biridir denilebilir (İnce, 2001, s. 55). 21.yy'a kadar olan sürece bakıldığında farklı farklı e-devlet modellerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun nedeni ise vatandaşların ve ülkenin gereksinim duyduğu politikaların hayata geçirilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır (Canbolat, 2019, s. 43).

Aşağıda verilen Şekil 1.7'de Singapur e-devlet giriş ekranı görülmektedir.

Şekil 1.7: Singapur E-Devlet Giriş Ekranı
Kaynak: (www.smartnation.gov).

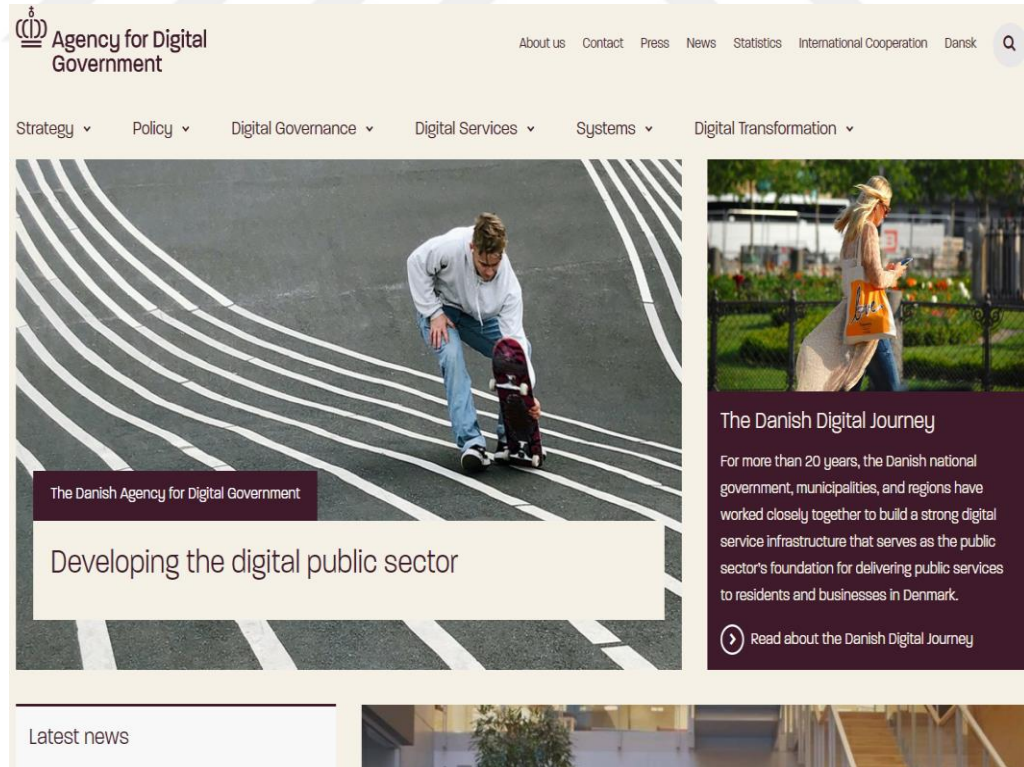
eGov2015 eylem planı bünyesinde vatandaş ve yönetim arasındaki ilişkilerin artması yönünde planlar tanımlanmıştır. Başlatılan bilişim programı neticesinde pek çok ülkeden daha iyi bir konumda olarak bilgi toplumları içinde kayda değer bir yer edinmiştir denilebilmektedir. Singapur örneğine bakılarak e-devletin başarılı olabilmesi için ülkelerinin alt yapılarının güçlü ve teknoloji bazında yeterli donanımına sahip olması gerektiği gözler önüne serilmektedir (Canbolat, 2019, s. 43).

Singapur gelir dairesi (IRAS) vergileri yönetmek ve vergisel işlemleri bilgisayar ortamında yürütmek amacı doğrultusunda 1992’de kurulmuştur. 1998 yılında beyannamelerin elektronik ortamda verilmeye başlanması sağlanmıştır. IRAS sadece beyanname verilmesi değil aynı zamanda elektronik ortamda ödeme yapmayı da sağlamaktadır. Ancak bu sadece küçük şirketleri kapsamaktaydı, 2015 yılına gelindiğinde şirket ölçeğine bakılmasın tüm şirketler kapsayacak şekilde genişletilmiştir (www.oecd.ilibrary.org).

1.4.4. Danimarka

Danimarka’nın 2002’li yılların başında kamuoyuna duyurduğu e-devlet yaklaşımları ile e-devlet konusunda büyük bir adım atılmıştır. Hükümetin e-devlet stratejisi vatandaşlara sunulan hizmetin kalitesini artırmak ve aynı zamanda dijital teknolojilerden etkin bir şekilde fayda sağlamak olarak ifade edilebilmektedir. (Özbek, 2007, s. 33-34).

Aşağıda verilen Şekil 1.8’de Danimarka e-devlet giriş ekranı görülmektedir.

Şekil 1.8: Danimarka E-Devlet Giriş Ekranı

Kaynak: (www.en.digst.dk).

Yürütülen e-devlet çalışması neticesinde çevrimiçi hizmet sunumu kalitesinde %30 oranında bir artış sağlanmıştır. Danimarka yaptığı e-devlet yatırımları ile yine E-Devlet hizmet sunumunda üst sıklarda yer aldığı görölmektedir. (Özbek, 2007, s. 33-34).

Danimarka’da e-Tax sistemi ile ön gelir değeriendirilmesi yapılabilir, ön değeriendirme sonucu takip edilebilir ve ödenmemiş vergi var ise ödenmesi sistem üzerinden sağlanabilmektedir (www.skat.dk.com). Danimarka 2015 yılından itibaren e-fatura (UBL) ile kamu kuruluşları e-fatura gönderebilmektedir. 2019 yılında Avrupa standartlarında e-fatura alma ve gönderme zorunlu hale getirilmiştir (www.ec.europa.eu).

1.4.5. İngiltere

İngiltere e-devlet çalışmalarına 1998 yılında başlamıştır. Ülkenin kalkınmasının bilgi teknolojileri etkin bir şekilde kullanılması gerektiğinin bilincinde olunmuştur ve bu konuda bir rapor yayınlanmıştır. Our Competitive Future is Building a Knowledge-Oriented Economy “Rekabetçi Geleceğimize Bilgi Yönelimli Ekonomiyi Kurmak” adlı rapor sayesinde BİT’in önemi vurgulanmıştır. İngiltere başlattığı e-devlet çalışmalarını ilk olarak bilgi vermek amaçlı olup daha sonraları etkileşimli bir uygulamaya dönüştüğü görölmektedir. “<http://www.ukonline.gov.uk>” adıyla kurulan site çevrimiçi hizmet sunmasının yanı sıra vatandaşlar için anlaşılabilir olması açısından büyük bir kolaylık sağlamaktadır (Çelebi, 2018, s. 22).

Aşağıda verilen Şekil 1.9’da İngiltere e-devlet giriş ekranı görülmektedir.

Popular on GOV.UK

Şekil 1.9: İngiltere E-Devlet Giriş Ekranı
Kaynak: (www.gov.uk).

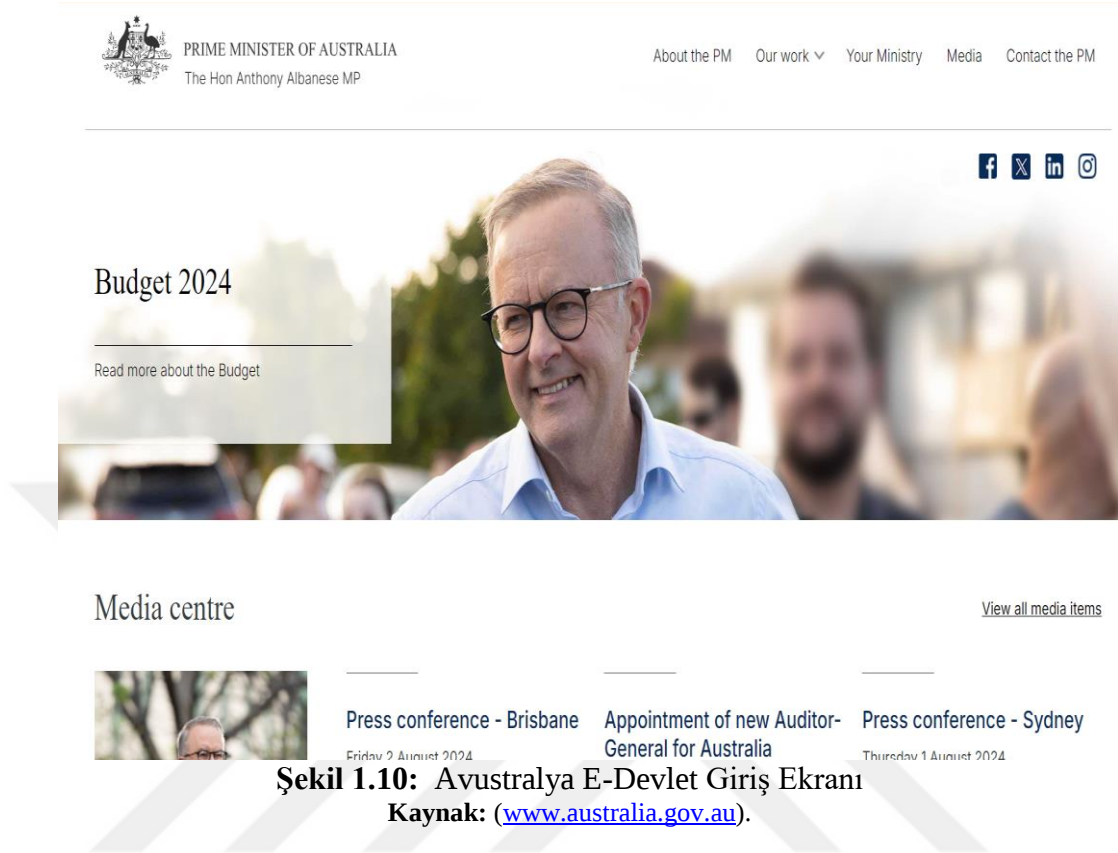
Oluşturulan web sitesi ile vatandaşlara elektronik ortamda yanıt verilebilmesi amaçlanmıştır. 7 gün 24 saat sürekli olarak vatandaşlara hizmet sağlamaya çalışılmıştır. Nitekim bu durumda alt yapıların güçlendirilmesi ve güvenliğin sağlanması da büyük önem arz etmektedir (Çelebi, 2018. s. 24-25).

“HM Revenue & Customs” İngiltere’nin vergi idaresinden sorumlu Gelir Ve Gümrük İdaresidir kuruluşudur. Bu kurum vergi ile işlemlerin pek çoğunu www.hmrc.gov.uk internet sitesinden online olarak yürütmektedir. Bu site sayesinde mükellefler beyanlarını online olarak yapabilmektedir. Ödemelerini online yaparak e-dekont sayesinde dekontlarını alabilmektedirler. Online işlemleri nasıl yapacağını bilmeyen kullanıcılar için “on-line Servisler Yardım Masası” hizmeti bulunmaktadır (Türk, s. 2010, 73-74).

1.4.6. Avustralya

Ülkede sunulan hizmetlerin çevrimiçi olması için 2001 yılında çok etkili bir e-devlet politikası oluşturulmuştur (Özbek, 2007, s. 34).

Aşağıda verilen Şekil 1.10'da Avustralya e-devlet giriş ekranı görülmektedir.

Şekil 1.10: Avustralya E-Devlet Giriş Ekranı
Kaynak: (www.australia.gov.au).

Ülke vergi, istihdam gibi konularda örnek olabilecek ülke konumundadır. Birçok eyalete ve bölgeye çevrimiçi hizmet sunmaktadır (Demirel, s. 108-109).

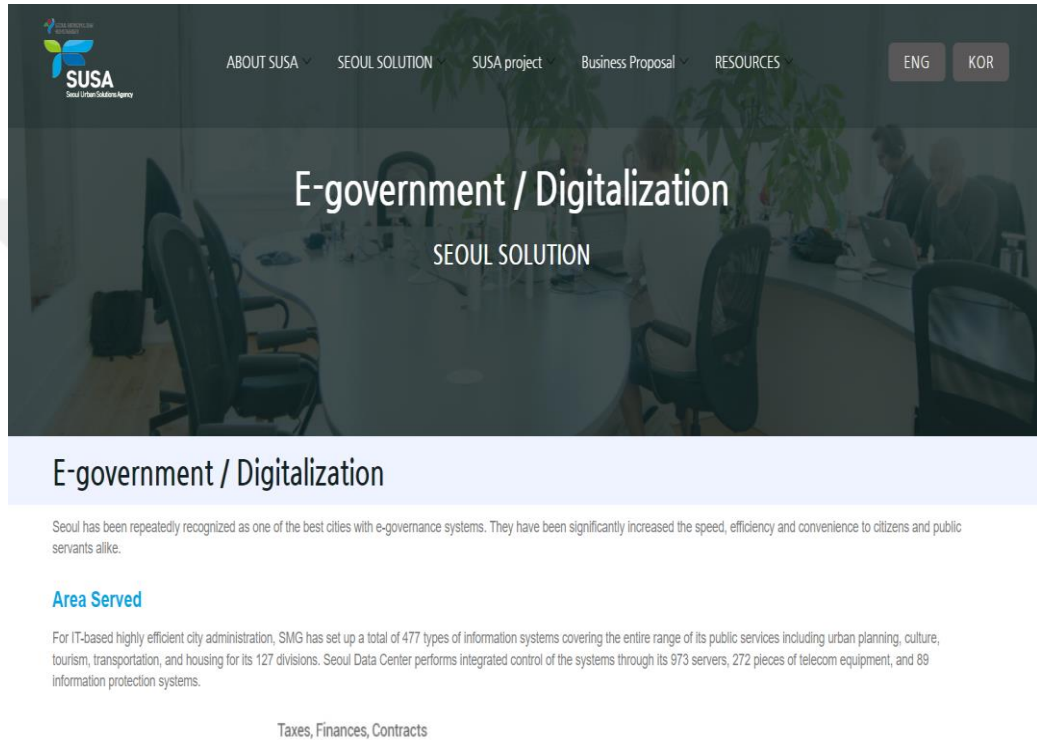
E-devlet programını her alana taşımayı başaran Avustralya bu programı yargı alanına da taşımıştır. Geleneksel yargılama yöntemleri yerine artık çevrimiçi ortamda hizmet vermeye devam edilmiştir (Çelebi, 2018, s. 26).

Avustralya Vergi Dairesi ATO, vergi uyumu konusunda dijital çalışmalara önem vermektedir. Mükelleflere sunduğu hizmetler kapsamında, mükellefler bilgilerinin otomatik şekilde doldurulabilmesi, emeklilik, genel vergilendirilme hakkında bilgiler alınabilmesi sağlanmıştır. Ayrıca vatandaşların sorularına yanıt verebilmesi için “Alex” adlı dijital asistan uygulamasını hayata geçirmiştir (Karaduman, 2024, s. 66-67).

1.4.7. Güney Kore

E-devlet uygulamalarına yönelik çalışmalar Güney Kore’de 1960’lı yılların başında başlamıştır. Bilgisayar kullanımı ve küreselleşme ile olan etkileşim bu süreci hızlandırmıştır (Özçim, 2014, s. 58).

Aşağıda verilen Şekil 1.11’de Kore e-devlet giriş ekranı görülmektedir.

Şekil 1.11: Güney Kore E-Devlet Giriş Ekranı
Kaynak: (www.susa.or.kr).

Ülke e-devlet uygulamasında şeffaf bir hizmet anlayışını benimsemiştir. 2000’li yılların başında e-dönüşüm projelerini tamamlayan ülke e-devlet yatırımların önemli ölçüde bir bütçe ayırmıştır. Kore’nin e-devlet politikası;

- Çevrimiçi hizmet eksenli yönetim anlayışı,
- Gereksiz kırtasiye masrafından uzak yönettim,
- Şeffaf açık bir hizmet anlayışı ekseninde yönetim,
- Bilgi eksenli yönetim,

anlayışı olmak üzere dört ana temele dayanmaktadır (Çelik, 2018, s.35).

Kore'nin elektronik fatura (ETI) ve ETI kapsamında erken uyarı sistemi (EWD) uygulaması mevcuttur. ETI elektronik vergi faturası olarak hazırlanmaktadır, kağıt fatura ile aynı işleve sahiptir (www.worldbank.org).

1.4.8. Brezilya

Brezilya'da hizmetlerin çoğu çevrimiçi olarak sunulmaktadır. Örneğin vergi ödemeleri ve işsizlik gibi durumları da kapsamaktadır. Fakat yine de çoğu hizmetin vatandaşa ulaşabilmesi noktasında düzenlemeye ihtiyacı vardır. Özel sektörle olan ortak hareket etme fırsatı yeni projelerin yatırım ihtiyacında kullanan Brezilya, bu sayede yeni projelerin sermaye ihtiyacını da karşılamaktadır (Kırçova, 2003, s. 147-148).

Aşağıda verilen Şekil 1.12'de Brezilya e-devlet giriş ekranı görülmektedir.

Şekil 1.12: Brezilya E-Devlet Girişi

Kaynak: (www.gov.br).

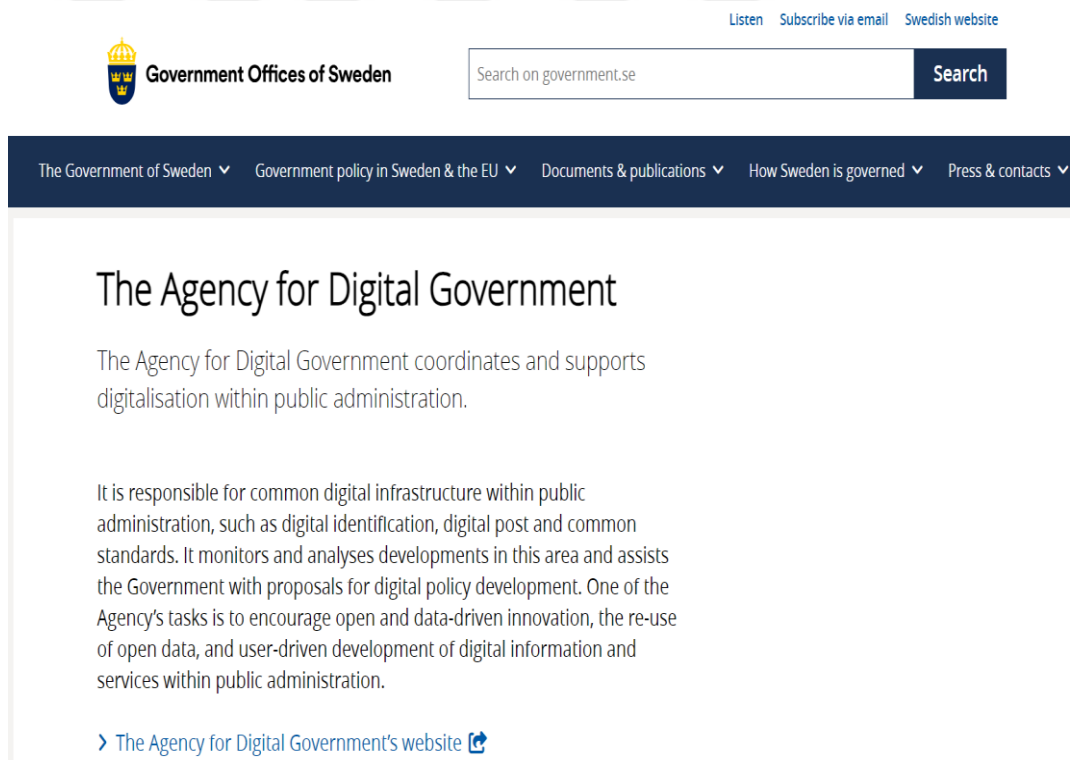
Ülkenin en önemli e-devlet uygulaması sayılabilecek konumda olan “Electoral Courts” sayesinde vatandaşlara elektronik oylama hakkı tanınmaktadır. Bir diğer önemli elektronik uygulama ise elektronik kartlardır. Bu kartlar sayesinde düşük gelirli aileler e-devlet hizmetlerinden faydalanabilmektedir (Kırçova, 2003, s. 148).

Brezilya Federal Hükümet vatandaşlara sunduğu hizmetleri “Redegoverno” portalında tek çatı altında toplamıştır. Bu sayede vergi mükellefleri vergisel yükümlülüklerini elektronik ortamda beyan edebilmektedir. Ayrıca bu sistem üzerinden mükellefler ödemesi gereken vergileri de ödeyebilmektedir (Türk, 2010, s. 81).

1.4.9. İsveç

Hükümet tarafından desteklenen çok açık olmayan bir alt yapı işleyişi vardır. “Information Society For All” tarafından tüm ülkeye yayılan geniş bir hizmet işleyişi bulunmaktadır. Bu bağlamda bireysel bilgisayar kullanımının artırılması amacıyla firmalara vergi desteği sağlanması söz konusudur (www.isguc.org.tr).

Aşağıda verilen Şekil 1.13’te İsveç e-devlet giriş ekranı görülmektedir.

Şekil 1.13: İsveç E-Devlet Giriş Ekranı

Kaynak: (www.regeringen.se).

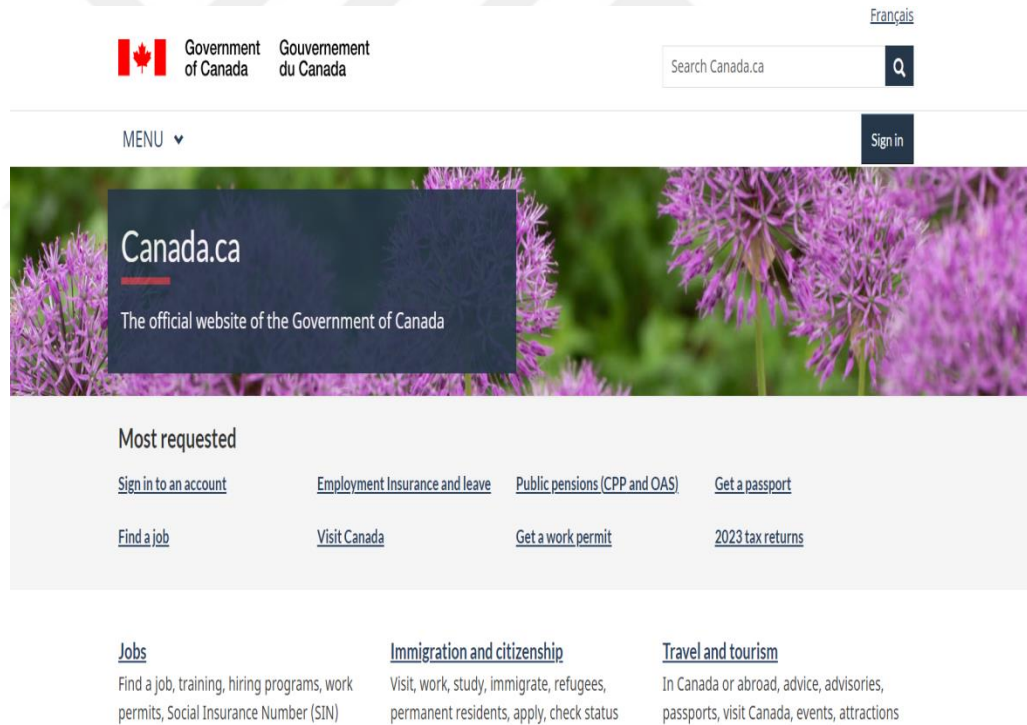
E-Link Projesi kapsamında tüm kamu kurumları birbirine senkronize edecek sistemin ana hatları oluşturulmuş ve tek bir noktadan hizmet anlayışı harekete geçirilmeye başlanılmıştır. Bu bağlamda 2004 yılında başlatılan çalışmalar üzerinde halen çalışılmaktadır (Özbek, 2007, s. 37).

İsveç’te elektronik kimlik (eID) ya da BankID kullanılarak vatandaşların yükümlülükleri dijital ortamda gerçekleştirilebilir. İsveç Vergi Dairesi “Skatteverket” tarafından vatandaşlara dijital işlemlerinin yapabilmeleri için “AB Svenska Pass” adı verilen e-kimlik verilir (www.norden.org). Kamu sektöründe e-fatura yasası 1 nisan 2019’da zorunlu hale getirildi (www.ec.europa.eu).

1.4.10. Kanada

Kanada, dünyada e-devlet sıralamasında iyi bir yere sahiptir. Bu başarısının merkezinde vatandaşlarla iletişimi, vatandaşların isteklerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaları yer almaktadır. Vatandaşlarla ve şirketlerle olan etkileşimi neticesinde sunulacak olan hizmetlerle fikir birliği içinde olmuşlardır (Kırçova, 2003, s. 153).

Aşağıda verilen Şekil 1.14’te Kanada e-devlet giriş ekranı görülmektedir.

Şekil 1.14: Kanada E-Devlet Giriş Ekranı

Kaynak: (www.canada.ca).

Kanada hükümeti, government on-line “çevrimiçi devlet” programıyla 1980’li yıllarda, daha geniş kapsamlı “topluluk erişim programını” (community acces programme) uygulamasını hayata geçirmiştir. Ayrıca uyguladığı “SchoolNet” ve

“LibraryNet” projeleriyle tüm kamu ve okullarının kütüphanelerini erişime açan öncü ülke olma konumunda olduğu görülmektedir (Uçkan, 2003, s. 78).

Kanada’nın vatandaşlara sunduğu önemli bir diğer e-devlet hizmeti ise “Canada Benefits”, bu hizmet ile vatandaşlar devletin sunduğu mali yardım programları hakkında bilgiye erişebilecekleri, başvuruda bulunabilecekleri ve başvuru sonuçlarını takip edecekleri bir hizmet sunmaktadır (Evcimen, 2005, s. 26).

Kanada’nın vatandaşlara sunduğu e-devlet hizmetleri karşısında, vatandaşların devlete duyduğu güven en üst seviyelerdedir. Bu durumun başlıca sebebi ise “mahremiyet yasası”dır. Bu yasa ile kullanıcıların kişisel bilgilerinin korunması noktasında büyük bir başarı elde edilmiştir. Özel parola yöntemleriyle kullanıcıların kimlik doğrulama işlemi gibi işlemler sırasında paylaştığı veriler güvenli korunmaktadır (Evcimen, 2005, s. 27).

Kanada’da vergi toplamakla yükümlü birim The Canada Revenue Agency (CRA) adındaki Kanada Gelir Ajansı’dır. CRA’nın geliştirdiği elektronik uygulamalar sayesinde kağıt ortamda hazırlanan beyanname sistemi yerine e-dosyalama sistemine geçilmiştir. EFILE ve NETFILE adı altında mükelleflere iki tip hizmetin sunulduğu uygulamalar mevcuttur. Vergileme ile ilgili online hizmetlere “<https://www.cra-arc.gc.ca/menu-e.html>” linki üzerinden erişim sağlanabilmektedir (Türk, 2010, s. 74).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE E-DEVLET KAPSAMINDA GELİŞTİRLEN E-VERGİ UYGULAMALARI

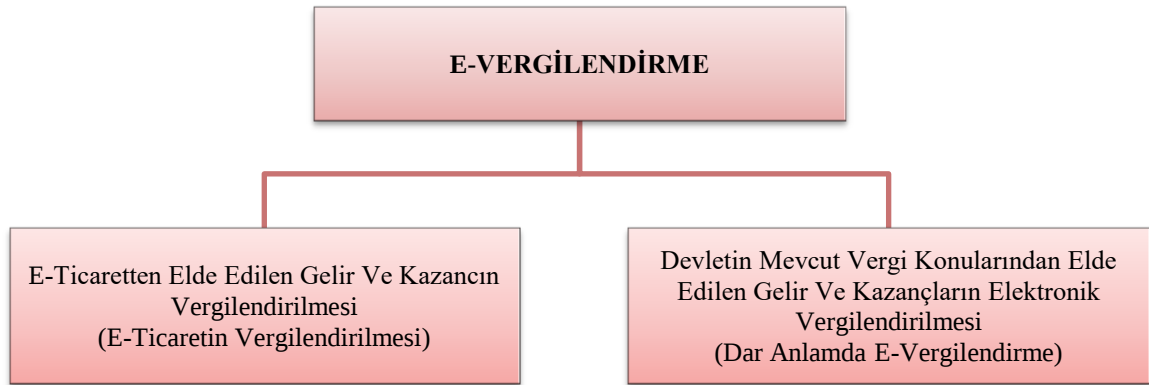
Teknolojik gelişmelerle birlikte, devlet vatandaşlara sunduğu hizmetleri geleneksel yöntemler yerine elektronik uygulamalarla sunmaya başlamıştır. E-uygulamalar mükelleflere ve vergi idaresine pek çok kolaylık sağlamaktadır. Aynı zamanda e-uygulamalarla ile mükelleflerin maliyetleri düşürülerek vergiye gönüllü uyumlarının artırılması amaçlanmaktadır. Bu bölümde Türkiye’de e-devlet uygulamalarından, vergi idaresinin e-dönüşüm sürecinden ve bu dönüşüm sürecinde gelir idaresi başkanlığı verileri ile mükelleflerin katılım oranları tablolar halinde incelenmesi yapılmaktadır.

2.1.Elektronik Vergi (E-Vergilendirme) Hizmeti Gelişim Süreci

Bu başlık altında bulunun alt başlıklar aracılığı ile e-vergi hizmetinin gelişim sürecinden bahsedilmesi amaçlanmaktadır.

2.1.1. E-Vergilendirme

Elektronik vergilendirme, vergi işlemleri sırasında mükellefin vergi dairesini gitmeden çevrimiçi ortamlarda, internet ağı veya diğer ortamlar yardımıyla tahakkuk ve tahsil aşamasının yapıldığı bir e-devlet uygulaması olarak ortaya çıkmaktadır. Ödenmesi gereken vergi tutarının elektronik ortamda vergi dairesine bildirilmesi (e-beyanname) ve ödenmesi gereken tutarın elektronik ortamda vergi dairesine yatırılması (e-vergi ödeme) olarak iki şamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar Şekil 2.1’de gösterilmektedir (Turan ve Özgen, 2009, s. 135-136).

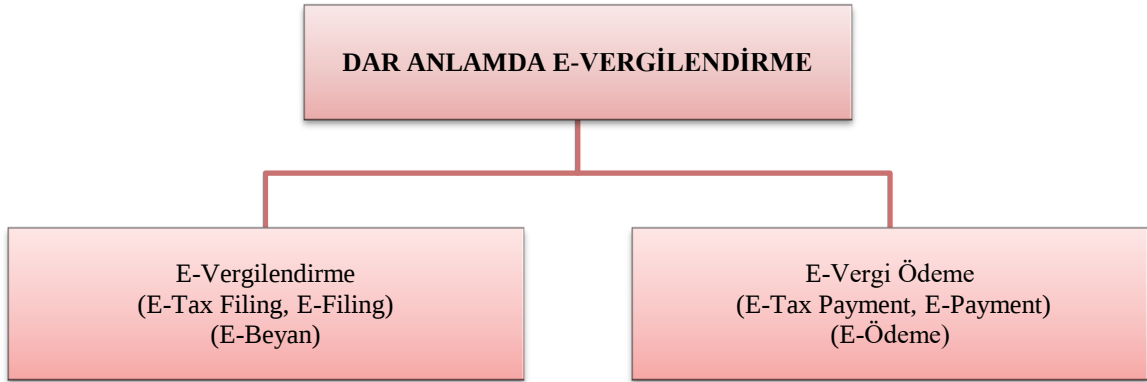

Şekil 2.1: E-Vergilendirme

Kaynak: (Özgen, 2008, s. 201).

Şekil 2.1’de e-vergiyi iki şekilde kategorize etmek mümkündür. Şekle göre dar anlamda e-vergilendirme denilince devletin mevcut kazançları vergilendirmesi anlamı taşıdığı görülmektedir.

E- ticaretin vergilendirilmesi ve dar anlamda e-vergilendirme diye tabir edilen diğer vergilerde, vergilendirme sürecinin elektronik ortamlarda yapılması dolayısıyla vergilendirme işlemi e-vergilendirme olarak tabir edilmektedir (Özgen, 2008, s. 201). E-vergilendirme birçok vergileme işleminin kapsamaktadır. Örneğin; alım-satımların vergi dairesine gitmeden, elektronik ortam üzerinden bildirilmesi olan “e-bildirge”, borçlunun mal varlığına elektronik araçlar vasıtasıyla elektronik ortamda el konulması işlemi olan “e-haciz”, mükelleflerin defterlerini elektronik ortamda tutmalarına imkan sağlayan “e-defter” gibi elektronik uygulamalardan oluşmaktadır (Demirbaş, Gerçek, Giray, Yüce ve Oğuzlar, 2012, s. 62). Şekil 6’da dar anlamda e-vergilendirme gösterilmektedir:

Şekil 2.2: Dar Anlamda E-Vergilendirme

Kaynak: (Özgen, 2008, s. 201).

Şekil 2.2’de dar anlamda e-vergilendirme kavramını iki şekilde kategorize edilmektedir. Elektronik beyan (e-beyan) ve elektronik ödeme (e-ödeme) süreçlerini içerecek şekilde gösterilmektedir.

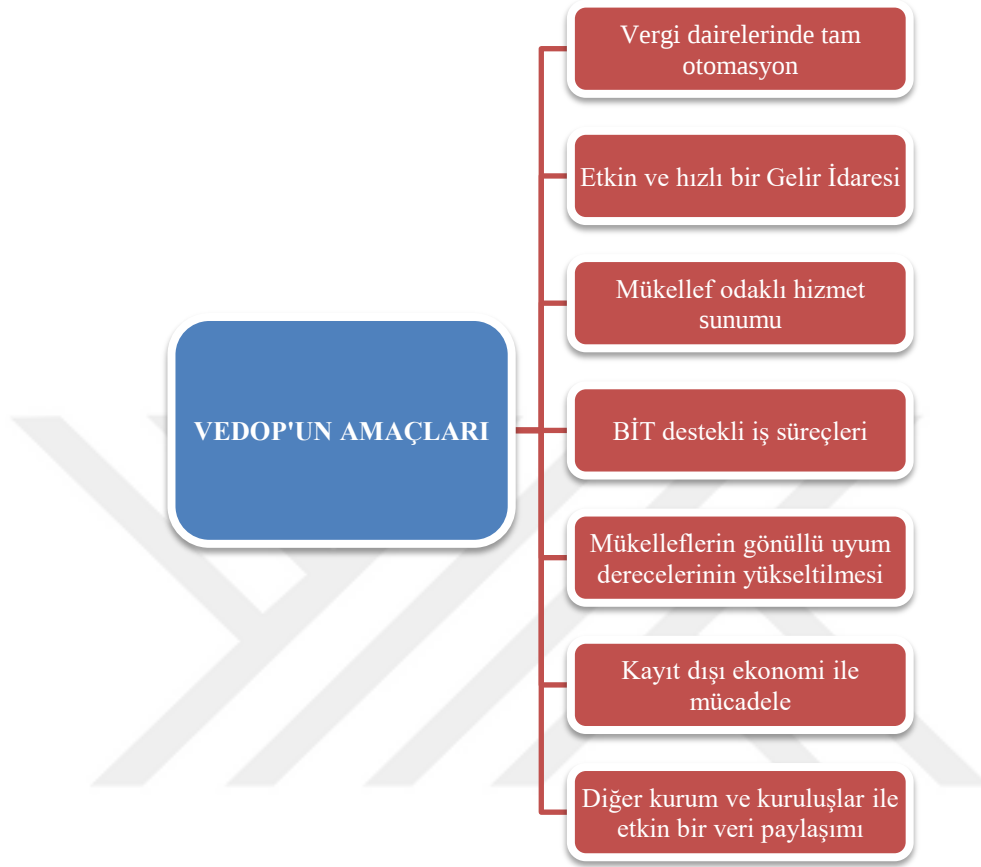
BİT alt yapısı sayesinde elektronik ortamda vatandaşlara, VEDOP, E-VDO, e-tahsilat, e-haciz, e-yoklama, e-tebligat, e-beyanname, e-fatura, e-bilet, e-irsaliye, e-defter, e-arşiv, e-denetim gibi elektronik hizmetler sunulabilmektedir (Güntekin, 2022, s. 61).

2.1.2. Vergi Daireleri Otomasyon Projesi (VEDOP)

VEDOP, vergi mükellefleri için belirli bir kolaylık sağlamak adına yaşanan teknik aksamaları ortadan kaldırmak için ortaya çıkarılmış bir projedir (H. Öztürk, 2023, s. 48-49). Bu proje ile gelir idaresinin tüm işleri bilgisayar ortamına taşınarak iş yükünün hafifletilmesi ve vergi dairesindeki çalışma performansının da artırılması amaçlanmaktadır (G. Öztürk, 2019, s. 26).

VEDOP kapsamında yenilenen altyapı hizmetleri ile birlikte, kullanıcılara, mükelleflere ve vergi idarelerine işlem kolaylığı sağlayan uygulamaların devreye görülmektedir. Bu elektronik projelerinin bir neticesi olarak personellere de gerekli eğitimlerin verildiği belirtilmektedir. Personellere daha işlevsel bilgisayar kullanımı teşvik edilerek aranan bilgi ve belgelere ulaşılması konusunda kolaylıklar sağlanmaktadır. Aynı zamanda mükelleflerin de belge veya rapor ararken daha kolay bir

şekilde erişime açılması da sağlanmış olmaktadır (Çütcü, 2010, s. 61-62). VEDOP'un amaçları Şekil 2.3'te gösterilmiştir (Doğan, 2014, s. 27)

Şekil 2.3: VEDOP'un Amaçları

Kaynak: (Doğan, 2012, s. 27'deki bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur).

Şekil 2.3'te görüldüğü üzere VEDOP'un pek çok amacı bulunmaktadır. Mükellef odaklı hizmet sunumu, etkin ve hızlı bir gelir idaresi olmak ve vergi uyumunu artırmaya yönelik uygulamalar, başlıca amaçları arasında sayılabilmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda vatandaşların vergi uyumu ve buna bağlı olarak devletin vergi gelirlerinde de bir artış olacağı ön görülmektedir.

VEDOP için uygulanan pilot uygulama başarılı olarak kabul edilince; 1998 yılında VEDOP-I Projesi başlatılmıştır. Yaklaşık 2 yıl gibi bir süre zarfı içerisinde 155 vergi dairesinin otomasyonu sağlanmıştır. 2004 yılında ise mükelleflere daha iyi hizmet sunabilmek adına projenin devamı sağlanmış bu kapsamda VEDOP-II başlatılmış ve tamamlanmıştır. Projenin devamı niteliğinde olan VEDOP-III ise 2007 yılının temmuz ayında başlatılmış olup 2 yılda tamamlanmıştır (Çütcü, 2010, s.61).

Tabloda VEDOP'un proje aşamaları verilmiştir

Tablo 2.1: VEDOP Projeleri-Kullanım Süreleri ve Sağladığı Tasarruf Verileri

PROJE İSMİ	VEDOP I	VEDOP II	VEDOP III
PROJE MALİYETİ	75 Milyon \$	64 Milyon \$	99 Milyon \$
PROJE SÜRESİ	2 Yıl	15 Ay	2 Yıl
PROJENİN KULLANIM ALANI	22 İl, 10 İlçedeki 153 Vergi Dairesi, 5 Defterdarlık	81 İldeki Tüm Vergi Daireleri Ve Defterdarlıklar	Türkiye Genelindeki 448 Vergi Dairesi Ve 585 Mal Müdürlüğü
PROJENİN SAĞLADIĞI TASARRUF VERİLERİ	Yılda 500 bin sayfa doküman tasarruf edilmektedir	*14 bin insan iş gücünden tasarruf (4,2 milyon \$) * 6 bin ton kağıt tasarrufu (117 bin ağaç, 3 milyon \$)	EMKAS Sistemi ile yıllık 19 bin ton kağıt, 335 bin ağaç ve ekonomik değeri olan 8,7 milyon \$ tasarruf * makbuz verilerinin elektronik ortamda işlenmesi sebebiyle yıllık 2 bin insan gücü maliyet tasarrufu

Kaynak: (Çütcü, 2010, s. 106).

Tablo 2.1'de kısa sürelerde çok etkin bir hizmet süreci verildiği görülmektedir. Aynı zamanda VEDOP uygulamaları gösteriyor ki milyon \$ maliyetleri olan kırtasiye yükünü azaltmayı başaramıştır. Toplumsal açıdan ele alındığında projelerin binlerce ağacın kesilmesinin de önüne geçtiği görülmektedir. İlk VEDOP projesi 153 vergi dairesini kapsamakta iken VEDOP III Projesinde bu sayı 448 vergi dairesine ulaştığı görülmektedir. Bu da gösteriyor ki proje başladığı dönemden itibaren pek çok vergi dairesini uygulamaya dahil etme konusunda önemli başarılar elde edebilmiştir.

2.1.3. İnternet Vergi Dairesi (E-VDO)

1999 yılında başlatılan İnternet Vergi Dairesi uygulamaları, kamu idaresi tarafından yürütülen işlemlerin saydamlığı açısından atılan önemli bir adım olarak nitelendirilebilmektedir. Bu hizmetler ile vergi mükelleflerin vergi dairesine gitmeden vergisel işlemlerini yerine getirebilmeleri sağlanmıştır. Bu durum temelde iki fayda sağlamıştır; zamandan ve maliyetten tasarruf. Hem vergi idareleri için hem de mükellefler için bu iki fayda büyük bir önem arz etmektedir. Bu hizmetler kapsamında mükellefler bağlı bulundukları vergi dairesinden, kişisel kullanıcı adlarını ve şifrelerini

temin etmek suretiyle internet vergi dairesi uygulamalarından faydalanabilmektedirler (www.gib.gov.tr).

2.1.4. İnteraktif Vergi Dairesi

GİB tarafından yürütülen elektronik uygulamalara vatandaşların daha kolay entegre olabilmesi ayrıca mükelleflerin yükümlü oldukları işlemlerini elektronik ortamda takibi adına oluşturulmuştur. İnteraktif vergi dairesi 50 hizmet ile 28.02.2018 yılında vatandaşların kullanımına sunulmuştur (www.gib.gov.tr).

2.1.5. Dijital Vergi Dairesi

7.10.2023 tarihinde uygulanmaya açılmış olan Dijital Vergi Dairesi projesinin amacı GİB tarafından yürütülen faaliyetleri tek bir çatı altında toplamaktır. Böylece vatandaşlar tarafından yapılması gereken işlemlerin takibi daha kolay bir hale gelebilecektir. Vergisel işlem hizmetlerinin tek bir noktada toplanmış olması ile dijital vergi dairesi bu bağlamda tek kapı olma niteliği de kazanmaktadır (www.gib.gov.tr).

2.2.Elektronik Ortamda Yürütülen Vergisel Uygulamalar

1998 yılında başlatılan VEDOP I projesi ile tüm vergi dairelerinde gerçekleştirilen işlemlerin elektronik ortamda izlenebilmesi sağlanabilmiştir ayrıca 22 il merkezinde ve 155 vergi dairesinde uygulanmaya başlanmıştır (DPT, 2005, S.14).

Aşağıda verilen Tablo 2.2.'de e-vergi uygulamalarının gelişimi gösterilmiştir.

Tablo 2.2: E-Vergi Uygulamalarının Kronolojik Sıralaması

E-VERGİ UYGULAMALARINDA YILLARA GÖRE ORTAYA ÇIKAN UYGULAMALAR	
YILLAR	E-VERGİ UYGULAMALARI
1998	➤ VEDOP I başladı
1999	➤ Gelirler genel müdürlüğü web sayfası açıldı ➤ İnternet vergi dairesi açıldı ➤ Nakil vasıtaları vergi dairesi otomasyon projesi (MOTOP) başladı.
2000	➤ VEDOP aşamaları tamamlanan, 153 vergi dairesi otomasyon projesine katıldı.
2001	➤ VEDOP yazılımı VDO 1.0 sürümünden VDO 4.0 sürümüne yükseltildi.
2002	➤ Muhasebat genel müdürlüğü ile manyetik ortamda bilgi alışverişine başlandı.
2003	➤ Mevcut sistemde alt-yapı güçlendirme çalışmaları devam etti.
2004	➤ VEDOP II başladı ➤ E-Beyanname uygulaması başladı
2005	➤ Vergi Denetmenleri Otomasyon Sistemi (VEDOS) hayata geçirildi. ➤ E-Tahsilat uygulaması başladı. ➤ Elektronik muhasebe kayıtları arşiv sistemi (EMKAS) uygulanmaya başlandı.
2006	➤ E-VDO uygulanmaya başlandı. ➤ 448 vergi dairesi VEDOP ve E-VDO kapsamına alındı. Tüm vergi dairelerinde otomasyon projesine geçildi.
2007	➤ Vergi İletişim Merkezi (VİMER) kuruldu.
2008	➤ VEDOP III başladı. ➤ Elektronik fatura kayıt sistemi (EFKS) uygulamaya alındı.
2009	➤ E-haciz projesi başladı. ➤ Merkezi risk analizi ve katmanlaştırma projesi (MERAK) hayata geçirildi.
2010	➤ TAKKOM hayata geçirildi ➤ Özelge otomasyonu hayata geçti ➤ Mali mühür hayata geçirildi ➤ E-fatura uygulaması başladı. ➤ Cari hesap projesi hayata geçirildi.
2011	➤ E-defter uygulaması başladı. ➤ KDV iadesi makro analiz raporu (MAR) analiz yapmaya başladı.
2012	➤ Mükellef geri bildirim sistemi hayata geçti. ➤ Önceden hazırlanmış kira beyanname sistemi uygulamasına geçildi ➤ E-bilet uygulanmaya geçildi. ➤ Doküman yönetimi iş akış sistemi (DİYAS) uygulanmaya başlandı. ➤ Kamu elektronik ödeme sistemi (KEÖS) uygulanmaya geçildi. ➤ Gayrimenkul sermaye iradı izleme projesi uygulanmaya başlandı.
2013	➤ Dava takip projesi (DATAP) uygulamasına geçildi. ➤ E-arşiv uygulanmasın geçildi.
2014	➤ KDV iade sistemi hayata geçirildi. ➤ Sahte belge risk analiz programı (SARP) kullanıma açıldı.
2015	➤ GİB mobil uygulaması başladı. ➤ Elektronik vergi dairesi başkanlığı (e-EVBD) hayata geçti. ➤ Gelir ve kurumlar vergisi standart iade sistemi projesi (GEKSİS) hayata geçti. ➤ E-yoklama hayata geçti. ➤ E-tebligat projesi hayata geçti. ➤ Tüm vergi daireler tek bir çatıda toplandı. ➤ Veri işlem ve görsel analiz sistemi (VEGAS) hayata geçti.

2016	➤ Hazır beyan sistemi hayata geçti. ➤ Müdür denetim otomasyon sistemi (M-DOS) hayata geçti. ➤ E-ticaretin ve mükellef uyumunun izlenmesi projesi hayata geçti.
2017	➤ Mükellef bilgi sistemi hayata geçti. ➤ E-irsaliye hayata geçti. ➤ KETSİS (kurumsal elektronik tebligat sistemleri projesi) hayata geçti. ➤ E-SMM (elektronik serbest meslek makbuzu) uygulaması başladı. ➤ E-MM (elektronik müstahsil makbuzu) uygulamasına geçildi.
2018	➤ Defter beyan sistemi uygulaması başladı. ➤ İnteraktif vergi dairesi açıldı. ➤ Özel esas uygulama sistemi (ÖZES) hayata geçti. ➤ Riskli iade takip ve analiz programı (RİTAP) hayat geçti.
2019	➤ ÖTV iadesi risk analiz sistemi (ÖTVİRA) projesi hayata geçti. ➤ YMM Tasdik raporlarının elektronik ortamda gönderilmesi sistemi (E-YMM Raporu Uygulaması) hayata geçti ➤ Güvenli mobil ödeme ve elektronik belge sistemi hayata geçirildi.
2020	➤ E-dekont uygulaması başladı. ➤ Özel teminat sertifikası raporları (ÖTS) uygulanılmaya başladı.
2021	➤ Engelli vergi indirim sistemi (EVİS) açıldı. ➤ E-sigorta poliçesi uygulamaya başladı. ➤ E-adisyon uygulaması başladı.
2022	➤ E-döviz alım-satım uygulaması başladı.
2023	➤ Dijital vergi dairesi açıldı. ➤ Mükellef e-posta iletişim sistemi (MEİS) açıldı. ➤ Dijital vergi asistanı “GİBİ” hizmet vermeye başladı.

Kaynak: (Öztürk, 2024, s. 55-56).

Tablo 2.2’de e-vergi idaresi bünyesindeki elektronik uygulamaların zaman içinde geliştiği ve yeni uygulamaların eklenmeye devam edildiği görülmektedir. 2010 yılı ve sonrasında bu uygulamaların sayında belirgin bir artış olduğu göze çarpmaktadır.

2.2.1. Veri Ambarı Projesi (VERİA)

GİB tarafından, projenin faaliyete geçirilmesinden önceki süreçte kamu ve özel sektörden toplanan veriler ile ve elde edilen bu verilerin işlenmesi suretiyle kayıt dışı ekonomiyi ve vergi kaçakçılığını önlemek üzere 2019 yılında Veri Ambarı Projesi faaliyete geçirilmiştir. (www.gib.gov.tr).

VERİA kapsamında;

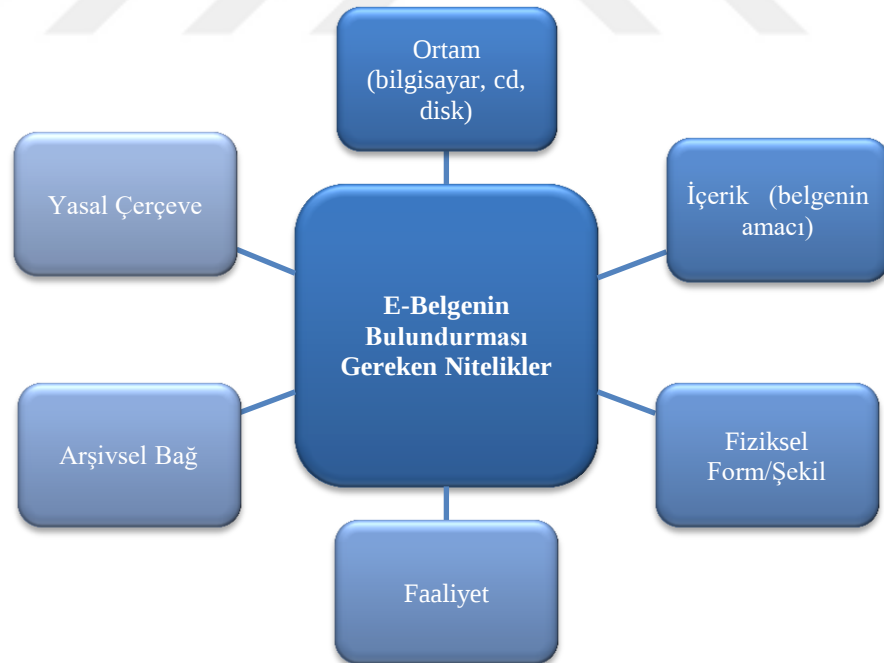
- Teknolojik imkanlar sayesinde etkin bir yönetim altyapısı sağlatılması,
- Kayıt dışı işçi ve beyan edilmemiş vergi ödevlerinin tespit edilmesi,
- Beyan edilen oranların teyit edilmesi,
- Mükelleflerin vergi ödeme yaklaşımları,
- Yönetim ve denetim süreçlerine dair raporlar üretilmesi,

gibi öncelikler amaçlanmaktadır (www.gib.gov.tr).

2.2.2. Elektronik Belge (E-Belge)

İletişim süreci içindeki her türden bilgi, saklanıldığı ortam fark etmeksizin belge niteliği taşımaktadır. BİT'deki gelişmelerle birlikte, belge kavramının anlamsal çerçevesinin bir değişime ve dönüşüme uğradığı görülmektedir. E-dönüşüm ve e-devlet kavramalarının da etkisiyle kağıt ortamda kağıt belge olarak hazırlanan belgeler, artık elektronik ortamda e-belge olarak hazırlanmaya başlanıldığı görülmektedir (Aydın, 2003, s. 31-32).

Bir belgenin elektronik belge olarak kabul edilebilmesi için, e-belgede bulunması gereken bazı şartları sağlamış olması gerekmektedir. Elektronik belge sürecinin işleyişi kağıt belgelere göre daha çok dikkat gerektirdiğinden mevcut sistemde altyapı çalışmaları yapılmalı ve sistemdeki aksaklıklar giderilmelidir (Aydın, 2005, s. 92). Aşağıda verilen Şekil 2.4'te e-belgenin sahip olması gereken nitelikler gösterilmektedir.

Şekil 2.4: E-Belgede Bulunması Gereken Nitelikler

Kaynak: (Aydın, 2005 s. 93'teki bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur).

Şekil 2.4 incelendiğinde e-belgenin bulundurması gereken birden fazla özellik olduğu görülmektedir. Bu özelliklerden en temeli belgenin e-belgede olması gereken

biçim ve esaslara bağlı olarak oluşturulması denilebilir. Ayrıca e-belge elektronik bir ortamda ya da buna bağlı bir disk veya türevi bir yerde de muhafaza edilebilmektedir. Elektronik belgeler yasal çerveye bağlı kalmalıdır. Belge mutlaka amacını, sağlaması gereken şartlar neticesinde belirtmelidir.

Aşağıda verilen Tablo 2.2’de elektronik belge türleri ve ne zaman uygulanmaya başlanıldığı gösterilmiştir.

Tablo 2.3: Vergi Usul Kanunu Kapsamında Elektronik Ortamda Düzenlenecek Belgeler

BELGE TÜRÜ	BELGENİN KULLANILMAYA BAŞLANILDIĞI YIL
E-Fatura	2010
E-Arşiv Fatura	2020
E-İrsaliye	2020
E-Serbest Meslek Makbuzu	2017
E-Müstahsil Makbuzu	2017
E-Gider Pusulası	2019
E-Sigorta Komisyon Gider Belgesi	2019
E-Sigorta Poliçesi	2019
E-Döviz Alım-Satım Belgesi	2019
E-Dekont	2019

Kaynak: (509 Sayılı Vergi Usul Kanunu-M. Öztürk, 2024, s. 108).

Tablo 2.3’te pek çok farklı e-belge türü olduğu ve bu e-belgelerin bazılarının aynı yıl uygulanmaya başlanıldığı bazılarının farklı farklı yıllarda uygulanmaya başlanıldığı görülmektedir. E-fatura 2010 yılında uygulanmaya başlamışken e-dekont ise daha sonraki bir yıl olan 2019 yılında uygulanmaya başlanılmıştır.

2.2.3. Elektronik Defter (E-Defter)

13.12.2011 tarih 28141 sayılı Resmi Gazete ’de 1 sıra No’lu Elektronik Defter Genel Tebliği ile e-defter uygulanmaya başlandığı bilinmektedir (<https://esmmmo.org>). E-defter tanım olarak; 13.12.2021 tarihli Resmi Gazetede yayımlandığı itibariyle “Şekil

hükümlerinden bağımsız olarak Türk Vergi Usul Kanununa veya Türk Ticaret Kanununa göre tutulması zorunlu olan defterlerde yer alması gereken bilgileri kapsayan elektronik kayıtlar bütünüdür.” şeklinde tanımlanabilmektedir.

Şekil 2.5: E-Defter Hizmeti İşleyiş Süreci

Kaynak: (www.atcbilisim.com.tr).

E-defter uygulaması sayesinde kırtasiye yükünden kaynaklı maliyetleri düşürüp internet aracılığıyla elektronik ortamda belge düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Defterlerin elektronik ortamda saklanması kaynağın güvenilirliği açısından ve yetkililer açısından delil oluşturması bakımından önemli olmaktadır. E-defterin geçerliliğini koruması için mali mühür ile mühürlenmesi ve elektronik imza ile imzalanması ve e-defter uygulamasından beratının alınması¹ gerekmektedir (Taytak ve Vural, 2019, s. 87). Aşağıda e-defter beratı örneği gösterilmektedir.

¹ E-Defter Beratı: GİB tarafından belirlenen standartlara uygun şekilde hazırlanan E-Defterlerin geçerlilik kazanması için defter bilgileri, firma bilgileri, mali müşavir bilgileri ve vergi datalarıyla birlikte mali mühür ile birlikte belli bir formatta GİB’e iletilmesidir.

E-DEFTER BERATI			
MÜKELLEP BİLGİLERİ	MESLEK MENSUBU BİLGİLERİ		
VKN : 10000000000000000000 UNVAN : T.C. SAKARYA İL KURUMSAL İKTİSADİ VE İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TELEFON : 0382 242 10 10 FAX : 0382 242 10 11 E-POSTA : sarakurum@sakarya.gov.tr	UNVAN : SAKARYA İL KURUMSAL İKTİSADİ VE İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TELEFON : 0382 242 10 10 FAX : 0382 242 10 11 E-POSTA : sarakurum@sakarya.gov.tr SÖZLEŞME NO : 10000000000000000000		
DOKÜMAN BİLGİLERİ	DOKÜMAN BİLGİLERİ		
DOKÜMAN TİPİ : Teminatta Defteri DÖNEM : 01 / 06 / 2017 - 30 / 06 / 2017 OLUŞTURMA TARİHİ : 30 / 09 / 2017 HESAP DÖNEMİ : 01 / 01 / 2017 - 31 / 12 / 2017 AÇIKLAMASI : TEYDİTE MADDESİ SATIŞ : 499	OLUŞTURAN : SAKARYA İL KURUMSAL İKTİSADİ VE İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARİHİ : 30 / 09 / 2017 KAYNAK : HESAPLAR UYGULAMA : ETTS :		
VERGİ DETAYI			
HESAP KODU	HESAP ADI	DÖNEM İÇİ DEĞİŞİKLİKLER	
		BORÇ	ALACAK
391	Hesaplanan KDV	216.895,53	216.895,52
191	İndirilecek KDV	340.818,54	340.818,54
400	Yurt İçi Satışlar	0,00	2.648.836,73
401	Yurt Dışı Satışlar	0,00	0,00
402	Diğer Gelirler Boruları	0,00	60.493,17
BERAT A KONTU OLAN DOKÜMANIN İZMA DEĞERİ			

Şekil 2.6: E-Defter Beratı Örneği
Kaynak: (www.bursa-smmmo.org.tr).

E-defter uygulaması aynı zamanda mükelleflerin tuttuğu defterleri elektronik ortamda saklama imkanı da vererek olası güvenlik sorunlarını da azaltmayı hedeflemektedir (Altıntaş, 2019, s. 61).

Aşağıda verilen Tablo 2.4'te 2019-2023 yıllarında e-defter uygulamasından yararlanan mükellef sayıları gösterilmektedir.

Tablo 2.4: E-Defter Uygulamasına Kayıtlı Kullanıcılar

YIL	E-DEFTER UYGULAMASINDAN YARARLANAN MÜKELLEF SAYISI
2012*	28
2013	47
2014*	18.500
2015	45.321
2016	59.451
2017	70.495
2018	86.901
2019	122.396
2020	203.410
2021	282.751
2022	292.768
2023	695.352

(2012* yılı e-defter uygulanmasının kullanılmaya başlandığı yıldır.)

(2014* yılında E-Deftere geçme zorunluluğu getirilmiştir.)

Kaynak: (GİB 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yılları Faaliyet Raporları derlenerek oluşturulmuştur).

Tablo 2.4 incelendiğinde; e-defter projesinin ilk uygulanmaya başlandığı yıl olan 2012 yılında, 28 mükellefin e-defter kullanıldığı görülmektedir. 2014 yılında VUK'da tebliğ edilen e-deftere geçme zorunluluğu ile mükelleflerin e-defter kullanımında ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Genel olarak yıllara göre e-defter kullanan mükellef sayısının arttığı da görülmektedir.

2.2.4. Hazır Beyan Sistemi

Hazır beyan sistemi 01.03.2016 tarihinde gelir vergisi mükellefleri tarafından kullanılmaya başlanılan bir uygulama olma özelliği taşımaktadır. Hazır beyan sistemi ile mükelleflerin vergi yükümlülüklerini yerine getirirken oluşabilecek maddi kayıpların

önüne geçerek mükellefleri vergiye uyumlu hale getirmek amaçlanmaktadır (www.gib.gov.tr).

Tablo 2.5'te hazır beyanname ile beyanname veren mükellef sayıları, beyan edilen gelir, beyan edilen gayrimenkul, beyan edilen ücret, beyan edilen sermaye iradı, beyan edilen diğer kazanç ve iratların yıllara göre değişimi görülmektedir.

Tablo 2.5: Bazı Yıllara Göre Hazır Beyanname Sistemi ile Beyanname Veren Mükellef Sayısı

ADET-TL	2016*	2019	2021	2023
Hazır Beyan Sistemi Kapsamında Beyanname Veren Mükellef Sayısı (Adet)	1.449.856	1.532.943	1.421.031	1.668.308
Beyan Edilen Toplam Gelir (TL)	46.249.113.389	70.369.259.146	98.293.919.329	217.843.550.509
Beyan Edilen Gayrimenkul Sermaye İradı (TL)	33.772.196.292	48.448.024.720	57.487.406.515	113.145.367.115
Beyan Edilen Ücret (TL)	2.705.911.455	5.185.583.895	24.304.475.381	101.839.448.414
Beyan Edilen Menkul Sermaye İradı (TL)	9.331.491.608	16.325.843.559	14.472.450.260	62.199.982.079
Beyan Edilen Diğer Kazanç Ve İratlar (TL)	439.514.034	409.806.972	2.029.587.173	3.436.173.477

(2016* hazır beyan sisteminin uygulanmaya başlanıldığı yıldır.)

Kaynak: (GİB 2019, 2021 ve 2023 yılları Faaliyet Raporları derlenerek oluşturulmuştur).

Tablo 2.5'te söz konusu yıllarda (2016-2019-2021 ve 2023 yılları) beyan veren mükellef sayılarında ve söz konusu olan toplam gelir, gayrimenkul sermaye iradı, beyan edilen ücret, beyan edilen menkul sermaye iradı ve beyan edilen diğer kazanç ve iratlarda genel bir artış meydana geldiği açıkça görülmektedir.

2.2.5. Elektronik Fatura (E-Fatura)

VUK 229'da faturanın tanımı, “satılan mal emtia veya yapılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı miktarı göstermek üzere karşı tarafa verilen belgedir” şeklinde

yapıldığı görülmektedir (Gökçen ve Gürbüz, 2016, s. 142). VUK’a göre oluşturulan faturanın bir tanesi alıcıda bir tanesi satıcıda olmak üzere iki nüsha şeklinde bulundurulması gerekmektedir. Elektronik ortamdaki faturanın kağıt ortamda düzenlenen faturadan farkı; faturanın elektronik ortamda düzenlenip alıcıya elektronik iletilmesi ve elektronik saklayabilme imkanı sağlaması olarak ifade edilebilir. Her iki fatura türünde de 2 nüsha bulundurulması gerekmektedir (Onursal, 2019, s. 56).

E-fatura gönderebilmek ve alabilmek için mali mühür veya e-imzaya sahip olunması gerekmektedir. Gerekli şartların sağlanması durumunda GİB’in onayı üzerine e-fatura sistemi kullanılabilir. GİB Portal Yöntemi, Entegrasyon Yöntemi veya Özel Entegrasyon Yöntemlerinden biri seçilerek e-fatura sistemi kullanılabilir (Gökçen ve Gürbüz, 2016, s. 145). Aşağıda verilen Şekil 2.7’de e-fatura örneği görülmektedir.

Bayraklı/ İzmir
Web Sitesi:
E-Posta: s:
Vergi Dairesi: karşıyaka
TCKN: 1234567890

e-FATURA

● e-Fatura ● Arşiv ● İmza ● Kayıtlı e-Posta

SAYIN
Yunusmre/ Manisa
E-Posta:
Tel:
Vergi Dairesi: Mesir Vergi Dairesi Müdürlüğü

Özelleştirme No:	TR1.2
Senaryo:	TİCARİFATURA
Fatura Tipi:	SATIS
Fatura No:	
Fatura Tarihi:	06-09-2023
Gonderim Tarihi:	06-09-2023 17:26:56
Muhasebe Fatura No:	
Satış Kanalı:	Diğer

Sıra No	Stok Kodu	Mal Hizmet	Miktar	Birim Fiyat	KDV Oranı	KDV Tutarı	Mal Hizmet Tutarı
1	3		1 Adet	350 TL	%20	70,00 TL	350,00 TL
2	5		1 Adet	100 TL	%20	20,00 TL	100,00 TL
3	6	Yerinde Hizmet Bedeli	1 Adet	200 TL	%20	40,00 TL	200,00 TL

Mal Hizmet Toplam Tutarı	650,00 TL
Toplam İskont	0,00 TL
Hesaplanan KDV(%20)	130,00 TL
Vergiler Dahil Toplam Tutar	780,00 TL
Ödenecek Tutar	780,00 TL

Yalnız YediYüzSeksenTürkLirası

IBAN: Banka: QNB FİNANSBANK Döviz Türü: TRY Açıklama: ENPARA
ŞUBESİ

Şekil 2.7: E-Fatura Örneği
Kaynak: (www.edonustur.com).

E-fatura uygulamasının sahip olduğu bazı avantajlar ve dezavantajlar bulunmaktadır. Bu avantajları ve dezavantajlar aşağıda verilen Tablo 2.6’da gösterilmiştir.

Tablo 2.6: E-Fatura Uygulamasının Sağladığı Avantajlar ve Dezavantajlar

E-FATURA AVANTAJLAR	E-FATURA DEZAVANTAJLAR
Kağıt fatura kullanımı azalacağı için baskı ve kağıt maliyetlerinin azalması	Altyapının yetersizliği
Arşivleme maliyetinin ortadan kalkması	
Gönderici ile alıcı arasındaki faturadan kaynaklı sorunların azalması	E-Fatura maliyeti
Verilerin elektronik ortamda arşivlenip saklanabilmesi	
Belgelerin daha hızlı bir şekilde denetlenebilmesi	E-Faturadaki ticari sırların rakip firmalara geçme endişesi
Fatura kaydetme sürecinin daha hızlı ve güvenilir olması	
Vergi kayıplarının ve kaçaklarının önlenmesi	Zorunlu olduğu halde bazı kamu iktisadi teşekküllerin e-faturaya geçmemesi
Firmalar ile entegrasyonun daha kolay hale gelmesi	
İşlevselliğinden olayı çevreye ve sosyal projelere sağladığı pozitif etki	Üretim ve hizmet işlemlerinin entegrasyon ve fonksiyonel olarak elektronik fatura düzenlemelerine hazır olmaması
Vergi denetiminin daha hızlı bir şekilde yapılması	

Kaynak: (Kaplan, 2021, s. 21 - Gökçen ve Özdemir, 2016, s. 146).

Tablo 2.6’da e-faturanın mükelleflere ne gibi avantajlar sağladığı görülmektedir. Bu avantajlardan başında mükelleflere düşük işlem maliyeti sunması ve oluşturulan belgelerin güvenilir bir ortamda saklanabilmesi gelmektedir. E-fatura kullanılacak olan sistemde altyapı yetersizliği var ise bu durum e-faturanın kullanılmasında dezavantaj olarak ortaya çıkmaktadır.

Aşağıda verilen Tablo 2.7’de yıllara göre e-fatura kullanan kişi sayısı ve düzenlenen e-fatura bilgileri gösterilmektedir.

Tablo 2.7: E-Fatura Uygulamasına Kayıtlı Kullanıcılar

YIL	E-Fatura Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı	Düzenlenen e-fatura sayısı (adet)	Fatura tutarı (TL)
2019	187.597	241.232.989	4.825.522.880.839
2020*	332.400	366.655.334	9.936.847.336.196
2021	532.910	534.971.392	12.232.908151.369
2022	779.379	731.758.486	29.017.810.723.336
2023	1.107.692	852.001.662	43.397.268.760.756

Kaynak: (GİB 2023 Faaliyet Raporu s. 113).

Tablo 2.7’de e-fatura uygulamasından yararlanan mükellef sayılarında göze çarpan bir artış söz konusu olmaktadır. Söz gelimi 2019 yılında 187.597 olan e-fatura kullanan mükellef sayısı 144.803 kişi artarak 2020 yılında 332.400 kişi sayısına ulaşmaktadır. 2023 yılına gelindiğinde ise bu sayı 1.107.692 mükellef sayısına ulaştığı görülmektedir.

2.2.6. Elektronik Arşiv Fatura (E-Arşiv Fatura)

2013 yılında başlatılan e-arşiv fatura uygulaması, VUK’a göre gerekli şartları yerine getirmiş mükelleflerin elektronik faturalarını yine elektronik ortamda saklayabilmeleri amacıyla hayata geçirilmiş bir uygulama olma özelliği taşımaktadır. E-fatura kullanan mükelleflerin 2016 yılında e-arşiv fatura uygulamasına geçmeleri zorunlu hale getirilmiştir. (Altıntaş, 2019, s. 58).

Aşağıda verilen Şekil 2.8’de e-arşiv fatura örneği görülmektedir.

[illegible]

Şekil 2.8: E-Arşiv Fatura Örneği

Kaynak: (Demir, 2024, s. 56).

Tablo 2.8’de yıllara göre e-arşiv fatura uygulamasından yararlanan mükellef sayıları ve düzenlenen toplam e-fatura sayıları gösterilmektedir.

Tablo 2.8: E-Arşiv Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı

YIL	E-ARŞİV FATURA Uygulamasından Yararlanan Toplam Mükellef Sayısı (Adet)	Düzenlenen Fatura Sayısı (Adet)
2019	155.050	2.341.192.585
2020	321.700	2.873.142.411
2021	478.384	3.572.791.951
2022	691.002	4.055.632.084
2023	1.099.468	5.922.763.435

Kaynak: (GİB 2023 Faaliyet Raporu s. 114).

Tablo 2.8 incelendiğinde 2019 yılında 155.050 olan e-arşiv fatura uygulaması kullanan mükellef sayısının, 2020 yılında 166.650 kişilik bir artış göstererek 321.700 mükellef sayısına ulaştığı görülmektedir. 2023 yılına gelindiğinde ise bu sayı önceki döneme göre bir hayli artarak 1.099.4468 mükellef sayısına ulaştığı görülmektedir. Ayrıca 2019 yılında düzenlenen 2.341.192.585 olan fatura sayısı, 2020 yılına gelindiğinde 531.949.826 sayı artarak 2.873.142.411 fatura sayısına ulaşmaktadır.

E-arşiv fatura ve e-fatura arasında bazı farklar bulunmaktadır. Bu farklar Tablo 2.9’da e-arşiv fatura ve e-fatura arasındaki farklar gösterilmektedir.

Tablo 2.9: E-Fatura Ve E-Arşiv Fatura Arasındaki Farklar

E-ARŞİV FATURA	E-FATURA
E-Fatura kapsamı dışında olan kullanıcılar ve firmalar için düzenlenir.	E-Arşiv Fatura kapsamı dışında olan kullanıcılar için düzenlenir.
Takip eden gün saat 24.00’a kadar hazırlanacak olan raporla ilgili GİB’e bilgi verilir.	Faturalar, alıcısına GİB üzerinden iletildiği için ayrıca bir faturaya daha gerek yoktur.
Faturaların GİB’e iletilmediği için format zorunluluğu yoktur.	Hazırlanan faturaların GİB’e iletilme zorunluluğu vardır. Hazırlanacak raporda UBL-TR formatı zorunludur.
Fatura gerek çıktısı alınarak kağıt üzerinden gerekse elektronik ortam e-posta yoluyla alıcısına iletebilir.	Fatura Gelir İdaresi sistemi üzerinden E-Fatura sistemine iletilir.
Belgeler; mali mühür ve zaman damgası kullanılarak onaylanır ve muhafaza edilir.	Belgeler; mali mühürle imzalanır, zaman damgası bulundurma zorunluluğu yoktur.
GİB Portal yöntemi ya da Özel entegratör veya kendi bilgi işlem sistemlerine onay alınarak kullanılır.	GİB Portal, Özel Entegratör, Entegrasyon yöntemlerinden biri kullanılır.

Kaynak: (TÜRMOB, <https://www.turmob.org.tr/e-donusum/eArsivfatura/farklar>).

Tablo 2.9 incelendiğinde e-arşiv fatura ve e-fatura arasında belirgin farklılıklar olduğu görülmektedir. E-arşiv faturada belirli bir format zorunluluğu yok iken e-fatura belirli bir formata göre oluşturma zorunluluğu içermektedir. E-arşiv fatura kağıt olarak da saklanabilmekte iken e-fatura elektronik ortamda saklanmaktadır.

2.2.7. Elektronik Yoklama (E-Yoklama)

Türkiye’de beyan esasına dayanan bir vergi sistemi hakim olduğu görülebilir. Mükellefler gelirlerini kendi beyanları doğrultusunda vergi idaresine bildirmektedir. Bu aşamada önemli olan nokta ise verilen beyanın doğru olup olmadığıdır. 213 sayılı VUK çerçevesinde bu sorunun giderilmesi maksadıyla, yoklama sisteminin uygun olacağı belirtilmektedir. 127 sayılı VUK’ a göre yoklama ile, vergi mükellefiyeti ve vergi mükellefini kapsayan durumları tespit etmek, kayıt altına almak ve incelemek olduğu görülebilmektedir. Bu anlamıyla bakıldığında yoklamanın bir denetim unsuru olarak karşımıza çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. (Arıcı, 2019, s. 35).

213 sayılı VUK’a eklenen md.132/A ile yoklama fişi ile aynı geçerliliğe sahip olan elektronik ortamda hazırlanan yoklama fişi ile de yapılabileceği belirtilmektedir. Elektronik ortamda hazırlanan bu fişler, elektronik imza ile imzalanabileceği de ayrıca belirtilmektedir. Bu amaç doğrultusunda, yoklama fişlerinin olması gereken şekil esasları, güvenlik unsurları ve bulundurması gereken e-imza ile çerçevesinin belirlenme yetkisi maliye bakanlığına² verildiği belirtilmektedir.

² 10 Temmuz 2018 yılında, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi İle Maliye Bakanlığı Adı Değiştirilip Hazine Ve Maliye Bakanlığı adını almıştır.

Tablo 2.10’ da e-yoklama türleri verilmiştir.

Tablo 2.10: E-Yoklama Türleri

GÖREV TÜRÜ	GÖREV TÜRÜ
*İlk defa işe başlama yoklaması	*KDV iade (imalatçıların ihraç kaydıyla mal teslimi) yoklaması
*Nakil işe başlama yoklaması	*MTY-I yoklaması
*Adres değişikliği yoklaması	*MTY-II yoklaması
*Faal mükellef kontrol yoklaması	*Resen terk yoklaması (iş yeri nezdinde)
*İşi bırakma yoklaması	*Resen terk yoklaması (şirket yetkilisi nezdinde/mükellef ikametgâhında)
*Nakil vasıtaları yoklaması	*GMSİ yoklaması (mülk sahibi nezdinde)
*Diğer ücretli çalışan yoklaması	*GMSİ yoklaması (kiracı nezdinde)
*Kayıt dışı faaliyet yoklaması	*Diğer ücretli terk yoklaması
*E-Tüzel kişilik işe başlama yoklaması	*Özel esas yoklaması
*Ek işi bırakma yoklaması	*Anlaşma matbaa yoklaması
*Şube kapanış yoklaması	*Nakil işi bırakma yoklaması
*Nakil vasıta terk yoklaması	*Serbest yoklama
*KDV iade (imalatçı) yoklaması	*Şube açılış yoklaması
*KDV iade (imalatçı olmayan)	*Anlaşmalı matbaa yoklaması

Kaynak: (GİB 2018 Faaliyet Raporu s. 95).

Tablo 2.10 incelendiğinde pek çok alanda e-yoklama yapıldığı görülmektedir. Yaklaşık 30 farklı alanı kapsayan bu e-yoklama türleri işi bırakma e-yoklamasından şube açılış yoklamasına kadar uzanmaktadır. KDV iade yoklaması, serbest yoklama ve adres değişikliği gibi yoklama türleri bulunmaktadır.

Ancak GİB tarafından 2019 yılında yapılan bir duyuru ile bazı e-yoklama işlemleri uygulamalarının artık güncelliğini yitirdiği görülmektedir. 2019/5 Sayılı “Uygulama İç Genelgesi” ile bu durum, yoklama sisteminin daha uzun bir zaman almasına sebep olmaları, mükellef beyanına esas olan durumlar haricinde başka bir sonuca ulaşılamaması gerekçeleriyle bazı yoklama işlemlerinin kaldırıldığı bildirilmiştir. Bunlar; işe başlama yoklaması, adres değişikliği yoklaması, işi bırakma

yoklaması, sermayesi üç yüz elli binin üstünde olan imalatçıların şube açılış yoklaması, ikamet ettiği bölgede serbest meslek faaliyetinde bulunanların işe başlama yoklaması olduğu görülmektedir (www.ismmmo.org.tr)

Tablo 2.11’de yıllara göre yapılan toplam e-yoklama sayısı gösterilmektedir.

Tablo 2.11: E-Yoklama Sayısı

E-YOKLAMA YAPILDIĞI DÖNEM	YOKLAMA SAYISI (ADET)
2019	2.2 (Milyon)
2020	1.9 (Milyon)
2021	2.2 (Milyon)
2022	2.22 (Milyon)
2023	2.3 (Milyon)

Kaynak: (GİB 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yılları Faaliyet Raporları derlenerek oluşturulmuştur).

Tablo 2.11 incelendiğinde yıllar içinde e-yoklama sayısında bir artış olduğu görülmektedir. Öyle ki 2019 yılında 2.2 milyon e-yoklama sayısı, 2023 yılına gelindiğinde 2.4 milyona ulaştığı söylenebilmektedir.

2.2.8. Elektronik İrsaliye (E-İrsaliye)

Mal hareketlerinin daha düzenli bir şekilde takip edilebilmesi maksadıyla VUK 213/ m. 230/1’de belirtildiği haliyle kağıt ortamda düzenlenen sevk irsaliyesinin elektronik ortama taşınması olarak belirtilmektedir. Kağıt ortamda hazırlanan ve saklanan kağıt belge yerine, elektronik ortamda hazırlanan ve saklanan e-irsaliye belgesi, kağıt belge ile aynı işleve sahip olduğu söylenebilmektedir.

E-irsaliye, herhangi bir malın satış sürecinde veya da satış süreci tamamlandıktan sonra alıcıya ulaşacağı noktaya kadar olan süreçte malın konusu birimi ve kime ait olduğu yazılı olan elektronik belgeyi ifade etmektedir. (Onursal, 2019, s. 53).

VUK 487/ m. 2’ye göre, E-irsaliye yanıtı; elektronik belge formatında belirtilmiş malların alıcısına ulaşp ulaşmadığını belirten irsaliyedir.

Aşağıda verilen Şekil 2.9’da e-irsaliye örneği görülmektedir.

e-İRSALİYE TEST / SATICI
 AAAAAAAA 1234567801 No:44 Kapı No:444
 034123 8888888888 Kağıthane/ İstanbul
 Tel: 9192939456
 Web Sitesi: agronturizm@hs03.kep.tr
 Vergi Dairesi: KAĞITHANE VERGİ DAİRESİ
 VKN: 9192939456
 TİCARET Sicil No: 3250566851
 MERSİS No: 3250566851

 e-İRSALİYE

SAYIN
 LINK BİLGİSAYAR A.Ş.
 MEVLANA BULVARI AK PLAZA No:1
 80690 Beykoz/ İSTANBUL
 Web Sitesi: www.link.com.tr
 E-Posta: eks@linkbilgisayar.com.tr
 Tel: 0212 2554080 Fax: 0212 2554100
 Vergi Dairesi: ÇATALCA VERGİ DAİRESİ
 VKN: 9192939457
 BAYNO: 80500
 HİZMET NO: -120.01.34500

Özelleştirme No:	TR1.2.1
Senaryo:	TEMELİRSALİYE
İrsaliye Tipi:	SEVK
İrsaliye No:	AAB2020000000004
İrsaliye Tarihi:	30-06-2020
İrsaliye Zamanı:	12:08:41
Sevk Tarihi:	30-06-2020
Sevk Zamanı:	12:13:41

ETTN: 1c41f4bb-cbb3-4e50-ade9-b1bf2f68348

Sıra No	Mal Kodu	Mal	Miktar
1	003	DOMATES	100 kg
2	004	SALATALIK	50 kg

Açıklamalar

Not: İşletme Merkezi: kağıthane
 Asıl Alıcı VKN: 9192939457 80500 -120.01.34500
 Asıl Alıcı Unvan: LINK BİLGİSAYAR A.Ş.

Taahhüt Bilgileri

Taahhüt Firması: VKN: 1564560456, EKS KARGO LTD.ŞTİ.

Şekil 2.9: E-İrsaliye Örneği

Kaynak: (www.linkdestekmerkezi.com).

Tablo 2.12’de yılları göre e-irsaliye uygulamasından yararlanan toplam mükellef sayıları gösterilmektedir.

Tablo 2.12: E-İrsaliye Kullanan Mükellef Sayısı

DÖNEM (YIL)	E-İRSALİYE KULLANAN TOPLAM MÜKELLEF SAYISI (TOPLAM)
2019*	10.419
2020	93.453
2021	116.725
2022	202.405
2023	284.634

(2019* e-irsaliye uygulamasına geçişin zorunluluğu olduğu yıldır.)

Kaynak: (GİB 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yılları Faaliyet Raporları derlenerek oluşturulmuştur).

Tablo 2.12’ye göre 2019 yılında e-irsaliye kullanan mükellef sayısı 10.419 iken bu sayı 2023 yılına gelindiğinde 284.634’e ulaştığı söylenebilmektedir. Bu doğrultuda

e-irsaliye kullanan mükellef sayısının yıllara göre genel bir artış gösterdiği görülmektedir.

2.2.9. Elektronik Tebligat (E-Tebligat)

Elektronik Tebligat Yönetmeliği m.3/ç’de kağıt ortamda yapılan tebligat usullerine uygun olarak, elektronik ortamda yapılan tebligat anlamına geldiği belirtilmiştir.³

E-tebligat ile tebligat gönderilmesi gereken kişiye elektronik ortam vasıtasıyla tebliğin gönderildiğinin ve alıcıya ulaştığının tespit edilebilmesi amaçlanmaktadır (Aykar, 2019, s. 266). E-irsaliye ile uygulamasının bir diğer amacı ise, insan eliyle yapılan tebliğde ya da vergi dairesi ile yapılan tebliğ esnasında oluşabilecek hataları ortadan kaldırarak en aza indirmek amaçlanmaktadır (Püren ve Şansever, 2018, s. 2309).

Elektronik tebligat yapılacak kişiler VUK 456’da,

- Kurumlar vergisi mükellefleri, ticari,
- Ticari, zirai, ve meslek kazanç yönünden, gelir vergisi mükellefi olanlar,
- Kendi isteği üzerine e-tebligat yapılacak kişiler,

olarak belirtilmiştir.

Elektronik ortamda tebliği yapılacak olan kişilerin, tebliğde belirtilen süre içerisinde dönütte bulunarak, e-tebligat yapılacak adreslerini almaları ve e-tebligat sistemini kullanmalarının zorunlu olduğu belirtilmektedir (Aykar, 2019, s. 267).

E-tebligatın uygulanmaya başlanması ile mükelleflere yapılacak bildirimlerin daha kısa sürede ve daha etkin bir biçimde yapılması amaçlanmaktadır (Yurtsever, 2016, s. 454).

Aşağıda verilen Şekil 2.10’da e-tebligatın oluşturulma süreci görülmektedir.

³ Resmi Gazete. 06.12.2018. Sayı 30617. (Erişim tarihi: 05.08.2024).

Tablo 2.13'te e-tebligat kullanan gönüllü gerçek kişi mükellef sayısında yıllara göre azımsanamayacak bir artış olduğu görülmektedir. Zorunluluk getirilen mükellefler ile birlikte gönüllülük esasıyla e-tebligat veren mükellef sayılarındaki artış vergiye gönüllü uyum açısından büyük bir öneme sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Aşağıda verilen Tablo 2.14'te e-tebligat uygulaması ile sağlanan tasarruf miktarları görülmektedir.

Tablo 2.14: E-Tebligat İle Sağlanan Tasarruf Miktarı

YIL	E-Tebligat Sayısı (Adet)	Sağlanan Tasarruf (TL)
2016	3.719.221	40.642.316
2017	18.906.008	172.959.375
2018	36.986.372	482.774.836
2019	17.481.926	283.207.201
2020	8.779.021	153.276.952
2021	14.203.886	269.838.570
2022	30.795.165	954.650.115
2023	22.706.976	1.861.972.032

Kaynak: (GİB 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yılları Faaliyet Raporları derlenerek oluşturulmuştur).

Elektronik tebligat sistemine geçilmeden önce, tebligat işlemi, vergi dairesi tarafından görevlendirilen tebliğ ile yükümlü memur tarafından posta yolu ile mükelleflere bildirilmekte idi. Bu durum ise vergi dairelerinin maliyetini artırmakta idi. Zira ulaşım ve posta masrafları göz önüne alındığında bu giderinin azımsanamayacak bir boyutta olduğu görülebilir. 2016 yılında 11 TL gibi bir değere sahip olan posta gönderim ücreti, tebligat gönderilmesi gereken tüm mükellefler için ayrı ayrı hesaplandığında ortaya ciddi rakamlar çıkmaktadır. Örneğin 2016 yılında bu rakam 40.642.316 TL idi. E-tebligat sayesinde oluşan bu gibi giderlerin azaltıldığı, bütçede önemli bir tasarrufun sağlandığı ifade edilebilir (www.gib.gov.tr).

2.2.10. Elektronik Bilet (E-Bilet)

E-bilet uygulaması kağıt ortamda bilet düzenleyen ve bu doğrultuda oluşturdukları biletlerin diğer nüshasını saklamakla yükümlü mükelleflere kolaylık getirilmesi amacıyla uygulanmaya başlanılan bir elektronik uygulama olma özelliği taşımaktadır. Mükellefler elektronik ortamda bilet oluşturabilir, saklayabilir ve gerektiğinde bunu sunabilmektedir (www.gib.gov.tr).

Taşımacılık ve sosyal faaliyetlere (konser, tiyatro vb.) ilişkin oluşturulan biletlerin, elektronik ortamda düzenlenmesi kişilere kolaylık sunmaktadır (Kurtcebe ve Utku, 2020, s. 78).

Tablo 2. 15: E-Bilet Kullanan Mükellef Sayısı

YIL (DÖNEM)	E-BİLET KULLANAN MÜKELLEF SAYISI (TOPLAM)
2016	18
2017	20
2018	28
2019	33
2020	189
2021	600
2022	692
2023	837

Kaynak: (GİB 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yılları Faaliyet Raporları derlenerek oluşturulmuştur).

Tablo 2.15 incelendiğinde e-bilet kullanan mükellef sayılarında yıllara göre bir artış olduğu görülmektedir.

2.2.11. Elektronik İmza (E-İmza)

E-imza gündelik hayatta kullanılan ıslak imza yerine işlem sürecini kısaltmak ve kolaylık sağlaması amacıyla teknolojinin kazandırdığı artılardan biri olarak ifade edilebilir. Bu sayede kişiler elektronik ortamda yürüttüğü işlemlerini daha hızlı bir şekilde yerine getirebilmektedirler (Çopur, 2021, s. 56).

2.2.12. Elektronik Serbest Meslek Makbuzu (E-SMM)

VUK 487’de belirtildiği şekliyle serbest meslek makbuzunun elektronik ortamda oluşturulmuş formuna e-smm denilmektedir.

Kağıt belge olarak hazırlanan serbest meslek makbuzu ile elektronik ortamda hazırlanan e-smm arasında işlevsel açıdan bakıldığında bir fark olmadığı bilinmektedir. Elektronik ortamda düzenlenen smm, kağıt ortamda düzenlenen serbest meslek makbuzu ile aynı hukuki geçerliliğe sahip olduğu görülmektedir (Tekşan, 2023, s. 57).

Vergi mükellefleri, GİB entegrasyon yolu, GİB portalı aracılığıyla ya da özel entegratörlerden aldığı şifreler olmak üzere üç yöntemden biri ile e-smm uygulamasından yararlanabilmektedirler (Tekşan, 2023, s. 57).

E-smm’den yararlanan mükellefler, e-smm belgelerini elektronik ortamda saklaması gerekmektedir. Bu doğrultuda oluşturulan belgede, bilgilerin doğrulunun kontrol edilebilmesini sağlamak için karekod bulundurulması gerekmektedir (Canbolat, 2019, s. 152).

E-smm VUK 509’da belirtildiği üzere muhatabının talebi doğrultusunda kağıt veya elektronik ortamda iletilebilmektedir (www.ebelge.gib.gov.tr).

DÜZENLEYEN ETA BİLGİSAYAR SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ SAMANYOLU SOKAK A No:75 034 19 MAYIS MAHALLESİ/ İSTANBUL Tel: 2124441382 Fax: 2125263632 Web Sitesi: www.eta.com.tr E-Posta: eta@eta.com.tr Vergi Dairesi: MECİDİYEKÖY VKN: 3810016849 MERSİNO: 5456565		 e-Serbest Meslek Makbuzu																													
ALICI BİLGİLERİ SAYIN EFE TARIM ÜRÜNLERİ LTD.ŞTİ HÜRRİYET MAHALLESİ NAMIK SOKAK NO:12 No:İSTANBUL Kapı No: BAKIRKÖY/ İSTANBUL Web Sitesi: E-Posta: etaseminer@gmail.com Tel: 0212 111 11 11 Vergi Dairesi: BAKIRKÖY VERGİ DAİRESİ VKN: 1234567890		<table border="1"> <tr> <td>Belge No:</td> <td>SEM2020000000001</td> </tr> <tr> <td>Düzenleme Tarihi:</td> <td>04-01-2020</td> </tr> <tr> <td>Düzenlenme Zamanı:</td> <td>14:52:00</td> </tr> </table>		Belge No:	SEM2020000000001	Düzenleme Tarihi:	04-01-2020	Düzenlenme Zamanı:	14:52:00																						
Belge No:	SEM2020000000001																														
Düzenleme Tarihi:	04-01-2020																														
Düzenlenme Zamanı:	14:52:00																														
ETTN: A644E409-36EF-488B-9BE7-2973C8D384D4																															
<table border="1"> <thead> <tr> <th>Sıra No</th> <th>Ücretin Ne İçin Alındığı</th> <th>Brüt Ücret</th> <th>G.V.Stopaj Oranı (%)</th> <th>Net Ücret</th> <th>KDV Oranı (%)</th> <th>KDV Tevkifat Oranı (%)</th> <th>Net Tahsilat</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>MUHASEBE ÜCRETİ</td> <td>1.000,00 TL</td> <td>%20,00</td> <td>800,00 TL</td> <td>%18,00</td> <td></td> <td>980,00 TL</td> </tr> </tbody> </table>	Sıra No	Ücretin Ne İçin Alındığı	Brüt Ücret	G.V.Stopaj Oranı (%)	Net Ücret	KDV Oranı (%)	KDV Tevkifat Oranı (%)	Net Tahsilat	1	MUHASEBE ÜCRETİ	1.000,00 TL	%20,00	800,00 TL	%18,00		980,00 TL	<table border="1"> <tr> <td>Brüt Ücret</td> <td>1.000,00 TL</td> </tr> <tr> <td>STP1(1.000,00 %20,00)</td> <td>200,00 TL</td> </tr> <tr> <td>Net Ücret Tutarı</td> <td>800,00 TL</td> </tr> <tr> <td>KDV(1.000,00 %18,00)</td> <td>180,00 TL</td> </tr> <tr> <td>Vergiler Dahil Toplam Tutar</td> <td>980,00 TL</td> </tr> <tr> <td>Ödenecek Tutar</td> <td>980,00 TL</td> </tr> </table>			Brüt Ücret	1.000,00 TL	STP1(1.000,00 %20,00)	200,00 TL	Net Ücret Tutarı	800,00 TL	KDV(1.000,00 %18,00)	180,00 TL	Vergiler Dahil Toplam Tutar	980,00 TL	Ödenecek Tutar	980,00 TL
Sıra No	Ücretin Ne İçin Alındığı	Brüt Ücret	G.V.Stopaj Oranı (%)	Net Ücret	KDV Oranı (%)	KDV Tevkifat Oranı (%)	Net Tahsilat																								
1	MUHASEBE ÜCRETİ	1.000,00 TL	%20,00	800,00 TL	%18,00		980,00 TL																								
Brüt Ücret	1.000,00 TL																														
STP1(1.000,00 %20,00)	200,00 TL																														
Net Ücret Tutarı	800,00 TL																														
KDV(1.000,00 %18,00)	180,00 TL																														
Vergiler Dahil Toplam Tutar	980,00 TL																														
Ödenecek Tutar	980,00 TL																														

Şekil 2.11: Serbest Meslek Makbuzu Örneği

Kaynak: (www.web.eta.com.tr).

Tablo 2.16’da 2019-2023 yılları arasında e-smm kullanan mükellef sayıları ve düzenlenen e-smm sayıları gösterilmektedir.

Tablo 2.16: E-Serbest Meslek Makbuzu Uygulamasından Yararlanan Mükellefler

YIL	E-SMM UYGULAMASINDAN YARARLANAN TOPLAM MÜKELLEF SAYISI (ADET)	DÜZENLENEN E-SMM SAYISI (ADET)
2019	22	32
2020	187.150	9.805.204
2021	226.036	17.847.121
2022	260.644	20.381.225
2023	294.166	22.564.618

Kaynak: (GİB 2023 Faaliyet Raporu s. 115).

Tablo 2.16’da e-smm kullanan mükellef sayılarında ve nispeten düzenlenen e-smm makbuzu sayılarında yıllara göre genel bir artış olduğu söylenebilmektedir. 2019 yılında sadece 22 mükellefin e-smm uygulamasından yararlanıyorken, bu sayının 2023 yılına gelindiğinde 294.166’ya ulaştığı görülmektedir. Tablo gösteriyor ki yıllar içinde e-smm uygulamasından yararlanan mükelleflerin bu elektronik uygulamaya katılım oranında artış görüldüğünü söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır.

2.2.13. Elektronik Dekont (E-Dekont)

E-dekont uygulaması zorunlu bir uygulama olarak karşımıza çıkmamaktadır (Kurtcebe ve Utku, 2020, s. 78). Bankaların talepleri dahilinde 01/ 01/ 2020 yılından itibaren uygulamaya dahil olunmaları sağlanmıştır (www.gib.gov.tr).

2.2.14. Elektronik Sigorta Poliçesi (E-Sigorta Poliçesi)

Sigorta, emeklilik ve reasürans⁴ şirketleri ile sigorta ve emeklilik aracılarınca oluşturulan elektronik bir belgedir (Kurtcebe ve Utku, 2020, s. 78). Bu kapsamda

⁴ Reasürans: Sigorta şirketlerinin oluşabilecek riskler kapsamında kendilerini tekrar sigorta ettirerek güvence altına almalarını ifade eden bir terimdir.

oluşturulan belge muhatabına elektronik ortamda sunulabilmektedir. Aynı zamanda oluşturulan e-sigorta poliçesi elektronik ortamda saklanabilmektedir (www.gib.gov.tr).

2.2.15. Elektronik Müstahsil Makbuzu (E-MM)

Müstahsil, üreten ve yetiştiren anlamlarına gelmektedir. Vergi ödemekle yükümlü olmayan çiftçiler tarafından satın alınan malları karşılığı olarak ödenen miktarı gösteren ticari belge olma özelliği taşımaktadır (Yıldırım, 2020, s. 25).

VUK 487’de e-müstahsil makbuzu, kağıt ortamda hazırlanan müstahsil makbuzunun elektronik ortamda hazırlanması saklanması ve raporlanması olarak belirtilmiştir.

E-mm, kağıt ortamda kağıt belge olarak hazırlanan müstahsil makbuz ile aynı hukuki geçerliliğe sahip olmakta birlikte, yeni bir belge türü olmadığı söylemek mümkün olmaktadır (Öner, 2022, s. 76).

[illegible]

Şekil 2.12: Müstahsil Makbuzu Örneği

Kaynak: (www.iceteknoloji.com.tr).

Tablo 2.17’de 2019-2023 yılları arasında e-mm kullanan mükellefler ve düzenlenen e-mm sayıları gösterilmektedir.

Tablo 2.17: E-Müstahsil Makbuzundan Yararlanan Mükellef Sayısı

YIL	E-MÜSTAHSİL MAKBUZU UYGULAMASINDAN YARARLANAN TOPLAM MÜKELLEF SAYISI (ADET)	DÜZENLENEN E-MÜSTAHSİL MAKBUZU SAYISI (ADET)
2019	141	24.163
2020	11.025	6.010.227
2021	12.488	7.939.821
2022	40.807	9.141.841
2023	48.208	8.731.892

Kaynak: (GİB 2023 Faaliyet Raporu s. 116).

Tablo 2.17’de 2019 yılında 141 olan e-mm mükellef sayısının, 2023 yılına gelindiğinde 48.208’e ulaştığı görülmektedir. Düzenlenen makbuz sayılarında da belirgin artış yaşanarak 2019 yılında 24.163 olan makbuz sayısının 2023’e gelindiğinde 8.731.892’ye ulaştığı görülmektedir. Tablo gösteriyor ki yıllar içinde e-mm uygulamasından yararlanan mükellef sayıları kullanıldığı döneme bakılarak, bir önceki döneme göre artış gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.2.16. Elektronik Haciz (E-Haciz)

2008 yılından itibaren bankalarla yapılan protokoller kapsamında, borçluların bankalarda bulunan mal varlıklarına el konulmasına ilişkin elektronik haciz projesi kapsamında haczine ilişkin usullerin belirlendiği ifade edilmektedir (www.gib.gov.tr). Amme Alacakları Tahsil Usulü Hakkında Kanun’da (AATUHK) 6318/ md.79’da değişikliğe gidilerek, “e-haczin tebliği elektronik posta ile yapılabilmesine ve elektronik ortamda cevap verilmesine ilişkin usulleri maliye bakanlığı yetkisindedir” ifadesi yer almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖNÜLLÜ VERGİ UYUMU VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bu bölümde ilk olarak vergi uyumundan bahsedildikten sonra vergiye gönüllü uyum kavramından bahsedilecektir. Daha sonra vergi uyumunu etkileyen faktörler alt başlıklar oluşturularak açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1. Vergiye Gönüllü Uyum Kavramı

“Uyum; bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk, armoni, imtizaç” (<https://sozluk.gov.tr>) şeklinde tanımlanabilir. Vergi uyumu kavramı ise “tax compliance”⁵ kavramının Türkçeye çevrilmesi sonucu ortaya çıkan bir ifade olma özelliği taşımaktadır (Mutlu, 2021, s. 48). Vergi uyumu kavramı hem gönüllü hem de cebri olmak üzere iki anlamı da içinde barındıran kapsamlı bir ifadedir. Gönüllü vergi uyumu denilince, vergi mükelleflerinin vergi yükümlülüğünün bilincinde olarak, vergi ödevini tam ve zamanında yeri getirmesi durumu olarak ifade edilebilmektedir (Aslantaş, 2019, s. 27).

Devletin vatandaşa kamu hizmeti sunmasının, devlet hazinesinde azaltıcı bir etkisi bulunmaktadır. Bu giderlerin yerine, kaynak transferi sağlamak için devlet vergilerden elde edeceği gelirlere gereksinim duymaktadır. Bu nedende vergilerin, eksiksiz bir şekilde ve ödenmesi gereken zamanda tahsili devlet için büyük bir öneme sahip olmaktadır (Başar ve Doğan, 2023, s. 131).

Vergi uyumu kavramının önemi; verilen vergilerin ödenmesi gereken düzeyde olması, kamu hizmetleri için gereken ödeneğin sağlanması bakımından, diğer bir deyişle gelir gider arasındaki ekonomik uyumun sağlanması açısından büyük bir önem arz etmektedir (Tokdemir, 2019, s. 4).

Vergilerle ilgili işlemlerin beyana dayanması esası noktasında, mükelleflerin vergiye gönüllü uyum sağlayabilmesi de bir diğer önemli nokta olarak ifade edilebilir. Mükelleflerin ödeyeceği vergi miktarı, mükelleflerin kendi beyanların ölçütünde olmasıyla birlikte vergilerin hiç ödenmemesi durumunda vergi idareleri çıkmaza

⁵ Tax compliance: vergi uyumu anlamına gelen İngilizce bir terimdir.

girmektedir. Vergi sistemlerinin etkin bir şekilde işleyebilmesi için mükelleflerin vergi uyumu artırılmalıdır, zira vergi kaçırma ve vergiden kaçınma eylemleri sonucu ortaya büyük vergi kayıpları ortaya çıkmaktadır. Vergi idareleri de bu noktada vergilerin ödenmesi için çeşitli yaptırımlar ya da uygulamalar yerine getirebilmektedir. Bu noktada zorunlu bir tutuma maruz kalan mükellefler vergi ödeme noktasında uyumsuzluk gösterebilmektedirler. Vergi uyumunu etkileyen başka unsurların da mevcut olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Narçin, 2020, s. 25-26).

Pek çok farklı unsuru içinde barındıran vergi uyumu kavramını farklı perspektiflerden de incelemek gerekmektedir. Mükellef davranışları, mükelleflerin vergiye bakış açıları, kamu kurumlarının tutumu, vergi adaleti ilkesi, hakim sosyal normlar, cezalar gibi unsurlar tarafından etkilenmektedir (Franzoni, 2008, s. 2).

3.2.Vergiye Gönüllü Uyumu Etkileyen Faktörler

Vergiye gönüllü uyumu etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; ekonomik faktörler, sosyal-demografik faktörler ve teknolojik faktörler, vergi idaresi ve ilgili kamusal faktörler olarak genel haliyle sıralanabilmektedir.

Aşağıdaki verilen Tablo 3.1’de vergi uyumunu etkileyen faktörlerden; ekonomik faktörler, sosyal-demografik faktörler, vergi idaresi-kamusal faktörler kendi içlerinde gruplandırılarak gösterilmektedir.

Tablo 3.1: Vergi Uyumunu Etkileyen Faktörler

Ekonomik Faktörler	Sosyal, Demografik Ve Teknolojik Faktörler	Vergi İdaresi Ve İlgili Kamusal Faktörler
Gelir düzeyi	Medeni durum	Hukuk sistemi
Enflasyon	Yaş	Kamusal mal ve hizmete bakış
Ekonominin gelişmişlik düzeyi	Cinsiyet	Vergi sisteminin karmaşıklığı ve kanunların sık değişmesi
	Eğitim	
Yolsuzluk	Ailedeki birey sayısı	Vergi afları
Ekonomik istikrar	Teknoloji	Vergi yardımcıları
Köyden kente göç	Kültür ve gelenek	Vergi matrah ve nispeti
İşsizlik	Coğrafi faktörler	Vergi incelemeleri ve cezalar

Kaynak: (Bülbül, 2014, s. 29).

Tablo 3.1’de vergi uyumunu etkileyen tek bir etken olmadığını, vergi uyumunun aslında pek çok faktör tarafından etkilendiğini söylemek yerinde bir ifade olmaktadır. Enflasyonun fazla olduğu yıllarda kişilerin ödeyeceği vergi miktarı artacağı için bu durum kişilerde ekonomik boyutuyla bir kaçınma duygusu oluşturabilir. Kişilerin bulunduğu coğrafi faktörün yanı sıra kişinin yaşı ve medeni durumu da vergi uyumunu etkilemektedir. Bekar insanla evli insan kıyaslandığında, medeni durumu farklı olan iki kişinin sorumlulukları da farklı olacağı için vergiye bakış açılarında farklılıklar görülmektedir. Eğitim de vergi uyumunu etkileyen faktörlerdendir. Kişinin vergi bilinci artıkça vergiye gönüllü uyum gösterme oranının artacağı öngörülmektedir. Vergi afları bu bağlamda iki şekilde değerlendirilebilir; vergisini zamanında ödeyen biri vergi affı çıktığı zaman ödemeyenlere gör kendini psikolojik açıdan kötü hissedebiliyorken, vergi ödeme konusunda gönülsüz olabilmektedir. Öte yandan vergisini ödemeyen kişi ise, zaten af çıkar deyip ödememeye devam edebilmektedir. Vergi afları bu anlamıyla mükellefleri ekonomik, sosyolojik ve psikolojik açıdan bir çıkmazda bırakmaktadır.

3.2.1 İçsel Faktörler

Vergi uyumunu etkileyen bazı faktörler içsel faktör olarak ifade edilebilmektedir. Bu faktörlerin içerisinde; vergi ödeme gücü, aile yapısı, vergi ahlakı, eğitim durumu, devlete bağlılık, siyasi iktidarı benimseme durumu, vergi yükümlüsünün diğer yükümlüler hakkındaki görüşü, kamu hizmetlerinin gerekliliğine olan inanç ve yükümlünün mesleği-kökeni-kişiliği gibi faktörler, yer almaktadır (Çataloluk, 2008, s. 215-221). Aşağıdaki şekil 3.1’de vergi uyumunu etkileyen içsel faktörler gösterilmiştir.

Şekil 3.1: Vergilemeye Karşı Gösterilen İçsel Faktörler

Kaynak : (Çataloluk, 2008, s.215-221'deki bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur).

3.2.1.1. Ödeme Gücü

Gelir, kavramsal olarak; bireyin sahip olduğu parasal güç ile harcama yapma ya da tasarruf yapma yetkisinin bireyin kendisinde olması anlamına gelmektedir. Vergi ödeme gücü; gelir, servet ve harcama faktörleri çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Bu faktörler doğrultusunda ortaya çıkan durum doğrultusunda vergi yükümlülüğü oluşmaktadır. Bu da adil bir vergileme sistemini beraberinde getirmektedir (Pak, 2024, s. 23). Nitekim mükelleflerin gelirlerinde bir kayıp meydana getiren bu durum karşısında mükellefler; tüketim önceliklerini değiştirerek ya da tasarruflarının azaltarak, gelirleri ve giderleri arasında bir denge sağlamaya çalışmaktadırlar (Çataloluk, 2008, s. 217).

Vergi idaresi ödeme gücü kapsamında mükelleflere bazı kolaylıklar da sağlamaktadır. Bu doğrultuda mükellefler; artan oranlılık, ayırma ilkesi, en az geçim indirimi gibi mali imkanlardan yararlanabilmektedir (Pak, 2024, s. 23).

3.2.1.2. Aile Yapısı Ve Anlayış

Kişilerin vergiye karşı yaklaşımları ailedeki kişi başına düşen gelir ile yakından ilgili olduğu söylenebilmektedir. Zira evin gelirini sağlayan kişi ailede bakması gereken kişi sayısı ne kadar fazla olursa giderlerinin de o doğrultuda artacağı varsayılmaktadır. Bu durumda bu kişinin vergi yükünü daha fazla hissedeceğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu da vergilemeye karşı olumsuz bir tutum içinde olmasına neden olabilmektedir (Çoban, 2004, s. 48). Mükelleflerde oluşan bu olumsuz algını önüne geçmek adına, eşit vergileme yükünden ziyade adil bir vergileme yükü ile mükelleflerdeki bu olumsuz algının kırılabilmesinin hedeflenmesi gerektiği ifade edilmektedir (Topkan, 2016, s. 60).

3.2.1.3. Vergi Ahlakı

Vergi ahlakı, vergi ödeme konusunda bireysel tutumu ifade eden bir kavram olma özelliği taşımaktadır. Vergi ahlakını genel ahlak tanımıyla sınırlandırmamak gerekmektedir. Vergi ahlakı toplumsal olaylar çerçevesinde şekillenmektedir. Vergi ödemedeki bireysel tutum dışardan bir baskı veya zorlama olmadan gönüllü bir uyum ile sağlanmaktadır. Vergi ödemeyi toplumsal bir görev olarak benimsemiş toplumlarda vergi ödemeyen kişi toplum tarafından baskıya ve tepkilere maruz kalacağı için vergi ödeme noktası bir uyum göstereceğinin ifade etmek yanlış olmayacaktır. Vergi kaçırmanın ayıplandığı toplumlarda vergi uyumu daha gelişmiş olacağını söylemek mümkün olabilmektedir (www.ms.hmb.gov.tr).

3.2.1.4. Eğitim Seviyesi

Kişiler, sosyal statülerinden bağımsız olarak hayatları boyunca vergi yasaları tarafından düzenlenen yükümlülüklerle mutlaka karşılaşmaktadır. Vergi sistemleri gündelik bir dille değil resmi bir dille oluşturulduğu için tüm vatandaşlar tarafından yeterince açık ve net bir biçimde anlaşılamayabilir. Vergi konusunda tam olarak yükümlülüklerini anlayamayan mükellef vergi uyumu konusunda sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu durum ise vergi uyumu konusunda eğitim seviyesinin belirleyici bir etken olarak karşımıza çıkmasına sebep olabilmektedir (Güney, 2017, s. 27).

3.2.1.5. Devlete Bağıllık

Bireyler, devletin şeffaf, adil ve eşitlikçi bir tutum izlediğini görmeye gereksinim duymaktadır. Devlet bu anlamda teknolojik imkanlardan yararlanarak vatandaşların davranışlarını takip edebilme amacıyla e-devlet hizmetinden yararlanmaktadır. Mükelleflerin ödediği vergilerle devlet tarafından yapılan hizmetlerde, kendi faydasına olan hizmetlerin bulunduğunu görmesi durumunda devlete olan bağıllıklarının artacağı öngörülmektedir (Güney, 2017, s. 22).

Vergi mükellefleri, vergilerini öderken devletin kendilerini koruyan, mükelleflerin refahı için hizmette bulunan bir devlet olduğu görmek isteyebilir. Bu beklentilerinin karşılandığı görmek, mükelleflerin vergi ödeme konusundaki tutumlarını olumlu yönde etkileyeceğini ifade etmek yanlış olmayacaktır (Tosuner ve Demir, 2009, s. 3).

3.2.1.6. Mükellefin Diğer Mükellefler Hakkındaki Görüşü

Mükellefler vergi öderken toplumda diğer bireylerin nasıl bir tutum sergilediğinden etkilenmektedir. Eğer diğer mükelleflerin vergi ödeme konusunda vergi kaçırma eğiliminde bir tavır sergilediği görülürse, vergi ödeyen mükellefler vergi ödeme noktasında daha çekimser bir tutum içinde bulunabilmektedir (Gerçek ve Yüce, 1998, s. 24).

3.2.1.7. Mükellefin Mesleği ve Yaşı

Genç kesim ile yaşlı kesimin vergi uyumu konusunda birbirinden farklılık gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira genç kesim vergi öderken oluşan gelir kaybı neticesinde hayallerinden fedakarlık etmesi gerektiğini düşünerek vergi ödeme konusunda isteksiz bir tutum sergileyebilmektedir (Arıcı, 2019, s. 42). Yapılan çalışmalarda birbirine zıt durumlar olduğu da gözlemlenmiştir. (Doğan, 2020, s. 13).

Vergiler, bazı meslek gruplarını daha avantajlı hale getirebilmektedir. Bu durumun kişilerin verimsiz bir çalışma potansiyeline sahip olmasını sağlayacağını belirtmek yanlış olmayacaktır. Vergiden kaçınmak için başka alanlara yönelmeleri

doğrultusunda, kendi bilgi ve donanımların uygun olan meslekten uzaklaşmalarını sağlamaktadır (Çataloluk, 2008, s. 221).

3.2.1.8. Kamu Hizmetlerine Karşı Bakış Açısı

Mükelleflerin kamu hizmetlerine bakış açısının, vergi ödevini yerine getirip getirmemesi konusundaki tutumunda göz ardı edilemeyecek bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Kamu hizmetlerinden yararlanamayan bu hizmetlere ulaşamayan mükellef vergi ödeme konusunda olumsuz bir tavırda bulunabileceğini söylemek yerinde olacaktır. Ayrıca mükellefler kendi beklentilerini karşılayan talepleri doğrultusunda hizmet görmeyi beklemektedir. Mükellefler ödediği verginin kendi yararına olmadığı düşüncesinde olursa vergi uyum noktasında sorunlar yaşanacağı ortaya çıkmaktadır (Gerçek ve Yüce, 1998, s. 24).

3.2.1.9. Siyasi İktidarı Benimseme

Çok partili ülkelerde toplumsal olarak pek çok farklı görüşün barınması durumu vergileme konusunu da etkilemektedir. Mükellefler seçme seçilme hakları sayesinde kendine en uygun gördüğü siyasi lidere oy vermektedir. Fakat çok partili ülkelerde oy oranları çeşitlilik gösterebilmektedir. Seçilen kişinin politikaları bazı kesimler tarafından olumlu bir tutumla karşılanırken bazı kesimler tarafından olumsuz tepkiler alacağı ifade edilebilir. Bu durumda siyasi liderin seçtiği ve uygulamaya koyduğu vergi politikaları gerçekleştirilmek istenirken oy oranı olan belirli bir kitle tarafından destekleneceği ifade edilebilir. Bu durumda ise siyasi lider politikalarını uygulamaya çalışırken istediği noktaya ulaşamayacağı durumlar ortaya çıkmaktadır (Çoban, 2004, s. 55).

3.2.1.10. Dini İnanış

Din ile ahlak terimlerinin birbiriyle yakından ilişkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Vergi ahlakının oluşması da dini inanış ile yakından ilgili bir durum olarak ifade edilebilir. Toplumsal olarak vergiye bakış açısındaki genel kanı, bir toplumdaki diğer tüm bireyleri de etkilemektedir. Toplumsal açıdan vergilere bakış açısı bu yüzden büyük bir önem arz etmektedir. Geleneklerin vergi kültürünün oluşmasındaki önemi göz ardı edilemeyecek kadar büyük olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda toplumsal

açından ele alındığında, toplumların vergiye bakış açılarını olumlu yönde çevirmek için çalışmalar yapılması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Tosuner ve Demir, 2009, s. 9-10).

3.2.2. Dışsal Faktörler

Vergiye uyumunu etkileyen bazı faktörler, dışsal faktör olarak ifade edilebilir. Bunlar; vergi idaresinden kaynaklanan faktörler, vergi mevzuatından kaynaklanan faktörler, vergi adaleti, vergi yasaları ve tekniği, ekonomik konjonktürden kaynaklanan faktörler ve vergi affı faktörü olarak ifade edilebilmektedir (Çataloluk, 2008, s. 222-226). Aşağıdaki şekil 3.2’de dışsal faktörler gösterilmiştir.

Şekil 3.2: Vergilemeye Karşı Gösterilen Dışsal Faktörler

Kaynak: (Çataloluk, 2008, s.222-226’deki bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur).

3.2.2.1. Vergi İdaresi

Mükelleflerin vergilemeye karşı bakış açısında ve vergiye gönüllü uyum sağlamasında vergi idaresinin büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Vergisel hizmetlere idarenin kaynak ve zaman harcaması gerekmektedir. Fakat bu harcamaları mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu sağlayacak ve mükellefleri vergi ödemeye teşvik edecek şekilde yapması gerekmektedir. Mükellef ile idare arasında yürütülen ilişkinin de bu bağlamda büyük bir öneme sahip olduğunu söylenebilmektedir. Vergi

ödemekle yükümlü mükellefleri tespit etmek ve vergileri tam ve zamanında tahsil etmek için vergi idaresi araştırma yapmalıdır. Vergiler, kamu harcamalarının kaynağı açısından önem arz ettiği için vergi idaresine büyük bir sorumluluk düşmektedir (Tunçer, 2015, s. 111).

Vergi idaresinde bulunan personelin gerekli donanımına sahip olması gerekmektedir. Fakat bu donanımın yanı sıra idarenin personellerine sunduğu çalışma ortamı ve koşullar da önemlidir. Vergi idaresinin mükelleflere karşı iyi bir hizmet sunabilmesi için personellerine de iyi bir hizmet sunmalıdır. Çalıştığı kurumda iyi bir muamele görmeyen personel, vergi mükelleflerine de iyi bir muamele gösteremeyecektir. Bu durum mükellefin vergi uyumu konusunda olumsuz bir etki oluşmasına neden olacağı söylenilmektedir.(Çataloluk, 2008, s. 222).

3.2.2.2. Vergi Adaleti

Anayasa'nın 73. Maddesinde herkesin mali gücüne göre vergi ödemesi gerektiği belirtilmektedir.

Vergilerin, teorik çerçevesinde ve yürütülen uygulamalar bakımından adaletli olup olmaması ya da vergi mükellefi algısı tarafından adil olup olmadığı kanısı vergiye gönüllü uyum konusunda mükellef tutumu belirleyici bir unsura sahip olduğu söylenebilmektedir. Vergilemede adaletin sağlanabilmesi için mali güce göre ödeme ilkesi çerçevesinde mükelleflere adil bir vergileme sağlanabilmektedir. Ödeme gücü ilkesi, geliri az olandan mükelleften daha az vergi alınması, geliri nispeten az olana göre iyi durumda olan mükelleften daha fazla vergi alınması anlamına gelmektedir (Karakaş, 2019, s. 19-20).

3.2.2.3. Ekonomik Faktörler

Ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik koşullar da vergiye uyum konusunda mükellefler davranışlarını etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Enflasyonist koşullarda kişiler tasarruf yolunu benimseyerek gelirlerini korumayı amaçlamaktadırlar. Enflasyonun alım gücünde artırıcı bir unsur olmamasına karşılık kişilerin gelirlerinde artışa neden olmaktadır. Bu durumda vergi oranlarına göre bakıldığında alt kısımdaki mükellefleri de üst dilimlerden vergi ödeyeceğini

göstermektedir. Bu anlamıyla bakıldığında enflasyon, vergi gelirlerini artırıcı bir unsurdur denilebilmektedir. Vergilendirme yükü nispeten az olan mükellefler vergi yükü artarken üst dilimdeki mükellefin ödeyeceği miktarda değişme olmamaktadır. Bu durum birtakım adaletsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Vergi idaresi açısından olumlu yönde seyreden bu durum, bazı mükellefle tarafından olumsuz bir etkiye sahip olmaktadır. Bu durumun mükelleflerin vergi uyumu konusundaki davranışlarında olumsuz bir durum meydana getirebileceği söylenilebilmektedir (Çataloluk, 2008, s. 255-256).

3.2.2.5. Vergi Mevzuatları

Vergi mevzuatların karmaşık bir yapıda olması vergi yükümlüsünün vergi kaçırmasına sebebiyet vermektedir. Bu boyutuyla vergi mevzuatlarının tüm mükelleflerin kolayca anlayabileceği şekilde açık ve sade bir anlatıma sahip olması gerekmektedir. Karmaşık vergi mevzuatları sadece mükellefler için değil aynı zamanda vergi idaresi için de birtakım zorluklar meydana getirmektedir. (www.e-akademi.org).

3.2.2.6. Vergi Afları

Devletin birincil gelir kaynağı olan vergilerin zamanında ve eksiksiz tahsil edilmesi devlet için büyük bir öneme sahip olacaktır. Fakat vergi yükümlüğünü yerine getirmeyen mükelleflere karşı devlet vergi gelirlerini tahsil edebilmek vergi affı yoluna gitmektedir. Bu amaç doğrultusunda hem kendi yararını hem de vergi ödemeyen mükelleflere yarar sağlamış olmaktadır. Bu durum vergilerini eksiksiz ve zamanında ödeyen mükellefler ile vergi yükümlülüğünü doğru bir şekilde yerine getirmeyen mükellefler arasında olumsuz bir durum meydana getirmektedir (Arıcı, 2019, s. 45-46).

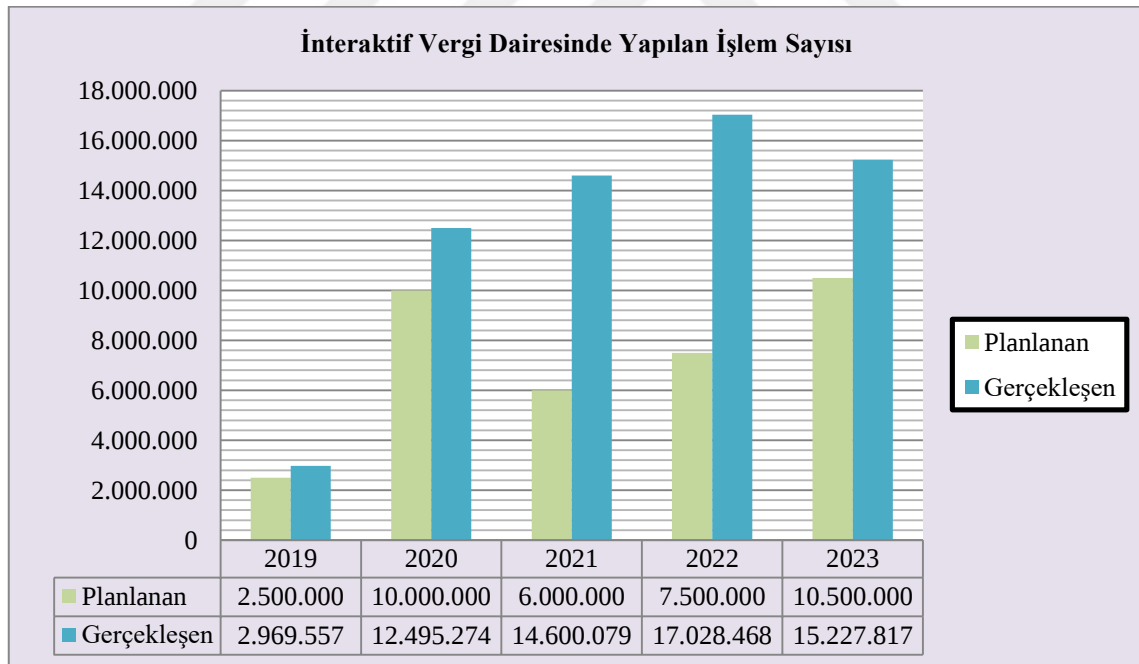
Ekonomik boyutuyla irdelendiğinde vergi afları, vergi borcunun taksitlendirilmesini sağlayarak olası vergi kaçırma durumlarının önüne geçmeyi hedeflemektedir. Devlet finansmanını sağlamak için ve vergisini ödemeyen mükellefler için vergi affı yolunu seçerken, vergisini ödeyen mükelleflerde bu durum vergiye uyumu azaltmaktadır (Arıcı, 2019, s. 46).

3.3. E-Vergi Uygulamalarının Vergiye Gönüllü Uyum İle İlişkisi

Bu kısımda e-vergi uygulamaları içerisinde öne çıkan uygulamalardan olan; e-fatura, e-arşiv, e-irsaliye, e-smm uygulamaları “GİB Performans Programı Raporları” çerçevesinde değerlendirilerek mükellef katılım oranlarını incelenecek ve vergiye gönüllü uyum arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılacaktır.

Mükelleflerin vergisel yükümlülük doğuran işlemleri esnasında düzenlenmesi gereken belgeleri ve tutulması gereken defterleri elektronik ortama taşınması ile vergi mükelleflerinin vergiye uyum maliyetler düşürülerek vergiye gönüllü uyumunun artırılması amaçlanmaktadır. Bu belge veya defterler; e-fatura, e-defter, e-irsaliye, e-arşiv ve e-smm uygulamalarından oluşmaktadır (www.teknoloji.gib.gov.tr).

İnteraktif vergi dairesi hizmeti ile bilgisayar kullanabilen her vatandaş, vergi dairesine gitmesine gerek kalmadan, GİB tarafından sunulan hizmetlere elektronik ortam aracılığıyla ulaşılması sağlanmaktadır (www.teknoloji.gib.gov.tr).

(**Planlanan:** O yıl içinde katılım sağlaması planlanan mükellef işlem sayısı.)

(**Gerçekleşen:** O yıl içinde mükelleflerin gerçekleştirdiği işlem sayısı.)

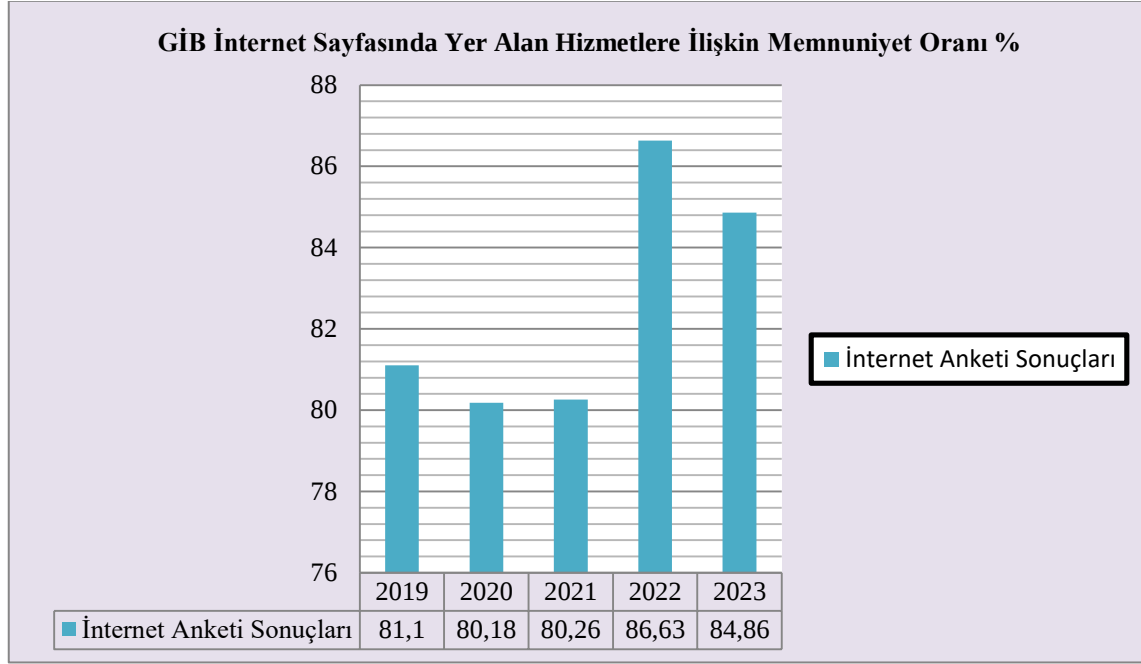
Şekil 3.3: İnteraktif Vergi Dairesinde Yapılan İşlem Sayısı

Kaynak: (GİB 2020, 2021, 2022, 2023 ve 2024 yılları Performans Programlarında yer alan bilgiler derlenerek oluşturulmuştur).

Şekil 3.3'te 2019 yılında İnteraktif Vergi Dairesinde 2.969.557 tane işlem yapılırken, 2023 yılında 15.227.817 tane işlem yapıldığı görülmektedir. İnteraktif Vergi

Dairesinin mükelleflere sağladığı kolaylıklar göz önüne alındığında mükelleflerin vergi uyumu konusunda bir artış yaşandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

GİB internet sayfası üzerinde yer alan anket aracılığıyla, mükelleflerin GİB internet sayfasında yer alan hizmetlere ilişkin memnuniyet oranları değerlendirilmektedir (www.teknoloji.gib.gov.tr).

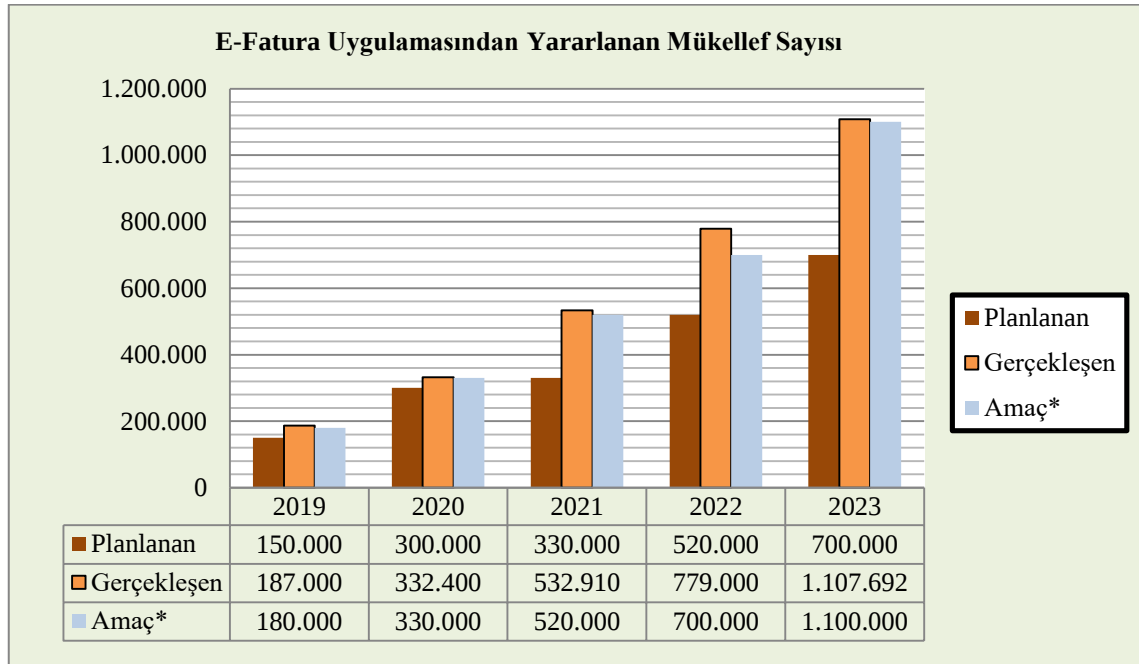
Şekil 3.4: İnternet Sayfasına İlişkin Memnuniyet Oranı

Kaynak: (GİB 2020, 2021, 2022, 2023 ve 2024 yılları Performans Programlarında yer alan bilgiler derlenerek oluşturulmuştur).

Şekil 3.4'te GİB internet sayfasında yer alan hizmetlerin vatandaşlar tarafından değerlendirilerek memnuniyet anketi sonuçlarına yer verildiği görülmektedir. Mükelleflerin memnuniyet oranlarının %80'in üzerinde olduğu görülmektedir. GİB internet sayfasında yer alan hizmetlere ilişkin 2022 ve 2023 yılında neredeyse %90'a yakın bir memnuniyet oranları elde edildiği görülmektedir. Mükelleflerin verilen hizmetlerden memnuniyet oranlarının artırılması amacıyla verilen ankette öneri kısmı açılırsa bu oranların daha da artacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Vergiye gönüllü uyumu sağlama noktasında yapılan hizmetlerin mükellefler tarafından değerlendirilmesi son derece büyük bir öneme sahip olabilmektedir.

3.3.1. E-Fatura

E-fatura uygulaması ile mükelleflerin vergi uyum maliyetleri düşürülerek gönüllü uyumunun artması hedeflenmektedir. Alıcı ile satıcı arasında güvenli, zamandan tasarruf sağlayan ve maliyet tasarrufu sağlayan bir sistem oluşturulmaktadır.

(**Amaç***: Bir sonraki yıl için vergiye gönüllü uyumu sağlanması amaçlanan mükellef sayısı. (örneğin; 2019 yılındaki amaçlanan mükellef sayısı, 2020 yılında vergiye gönüllü uyumu sağlayarak e-fatura kullanması amaçlanan mükellef sayısını içermektedir.)

Şekil 3.5: E-Fatura Kullanan Mükellef Sayısında Planlanan ve Gerçekleşen Oranlar

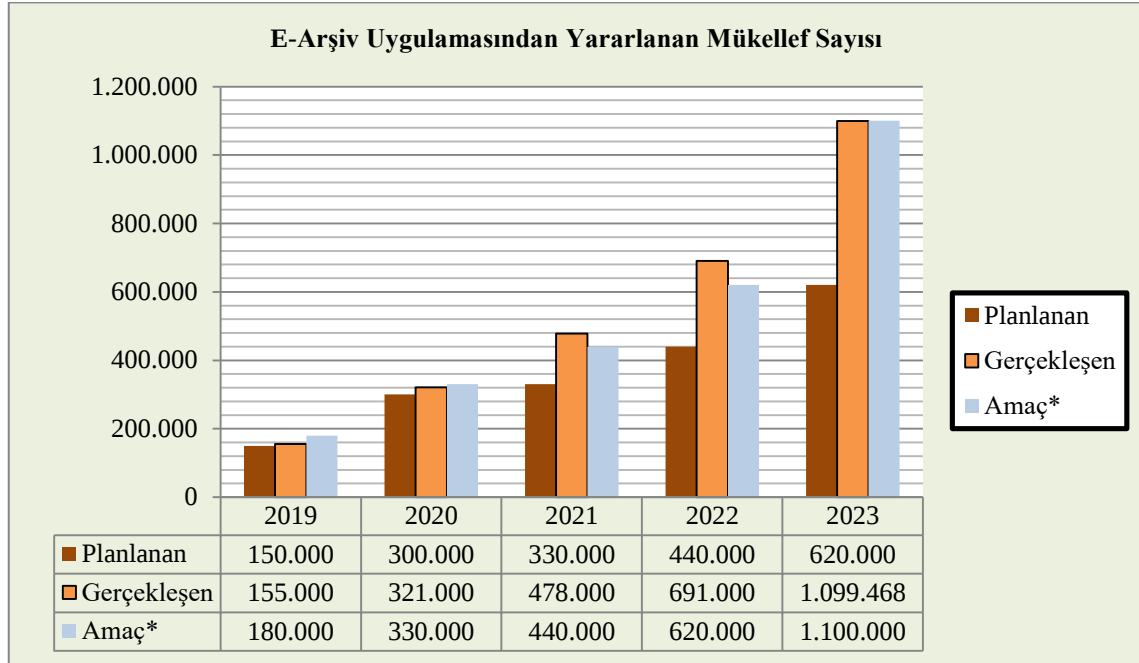
Kaynak: (GİB Performans Programlarında yer alan bilgiler derlenerek oluşturulmuştur).

Şekil 3.3'te mükelleflerinin e-fatura kullanım oranlarında planlanan sayının aşıldığı görülmektedir. Bu gösterge ile mükelleflerin uyum maliyetlerinin düştüğü ve daha fazla mükellefin işlemlerini e-fatura ile yapmayı tercih ettiğinin söylenmesi yanlış olmayacaktır. E-fatura kullanan mükellef sayısındaki artış ile, e-fatura uygulamasının mükelleflerin vergiye gönül uyum sağlaması noktasında başarılı olduğu sonucuna varılabilmektedir.

3.3.2. E-Arşiv

E-arşiv, GİB tarafından belirlenen standartlara uygun olarak hazırlanan e-faturaların, elektronik ortamda saklanması, ibraz edilmesi ve raporlanmasını sağlayan uygulamaya denilmektedir (www.teknoloji.gib.gov.tr). Bu uygulama sayesinde fatura düzenleyen ve bu faturaların ikinci bir nüshasının saklamak zorunda olan mükellefler,

kağıt arşivciliğin kendilerine oluşturduğu maliyetlerden tasarruf edebilmektedir. Aynı zamanda arşiv sırasında oluşabilecek hataların ve güvenlik sorunlarının da önüne geçilmektedir (www.gib.gov.tr).

Şekil 3.6: E-Arşiv Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı

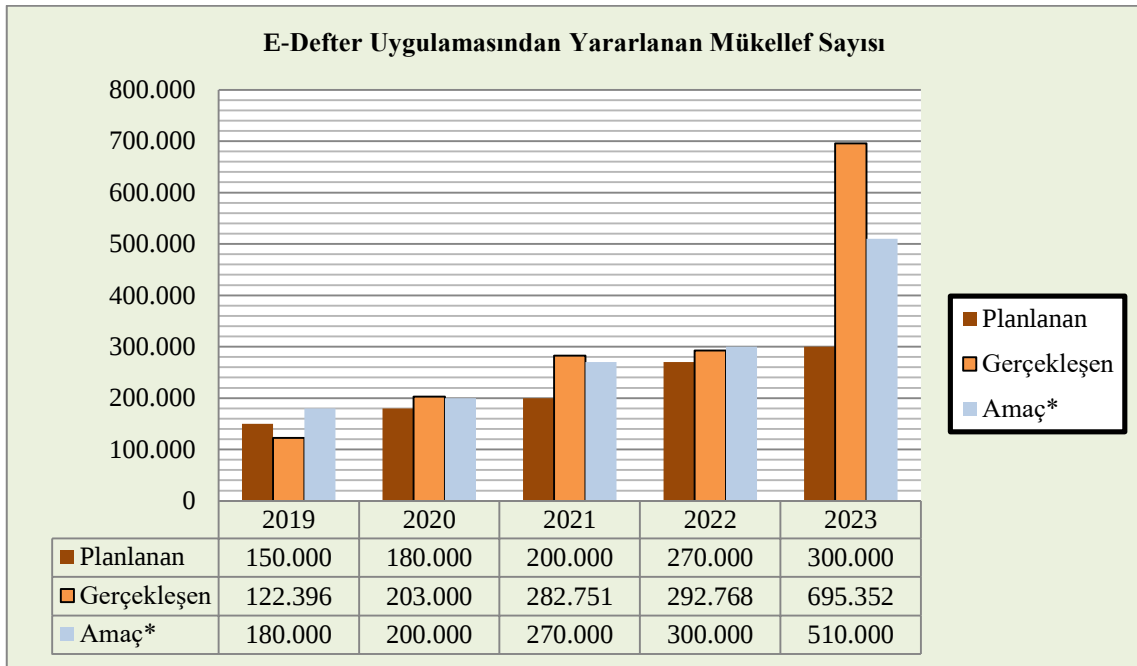
Kaynak: (GİB 2020, 2021, 2022, 2023 ve 2024 yılları Performans Programlarında yer alan bilgiler derlenerek oluşturulmuştur).

Şekil 3.6’da e-arşiv kullanan mükellef sayılarında beklenen sayıların aşıldığı mükelleflerin e-arşiv uygulaması kapsamına katılmasında artış yaşandığı görülebilmektedir. E-arşiv uygulaması ile kağıt arşiv sırasında oluşabilecek maliyet ve güvenlik gibi sorunlar düşürülerek mükelleflerin uyumunun amaçlandığı bilinmektedir. Mükellef sayısında yaşanan bu artış ile birlikte mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu sağlama noktasında başarılı adımlar atıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

3.3.3. E- Defter

E-defter, VUK ve Türk Ticaret Kanunu kapsamında kağıt üzerinde tutulması zorunlu olan yevmiye defteri ve defteri kebirin elektronik ortamda tutulmasını sağlamaktadır (www.gib.gov.tr).

E-defter ile, oluşturulan defterin değiştirilmemesi ve kaynak bütünlüğünün korunması aynı zamanda gerekli görülen durumlarında bir ispat aracı olarak kullanılabilmesi amaçlanmaktadır (www.teknoloji.gib.gov.tr).

Şekil 3.7: E-Defter Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı

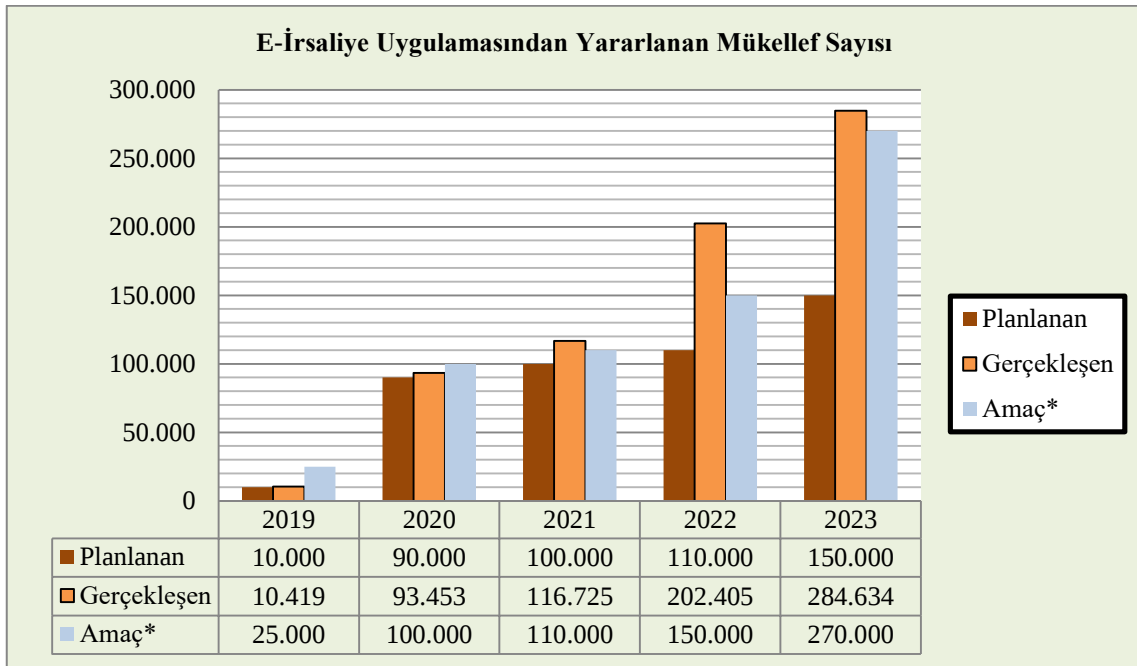
Kaynak: (GİB 2020, 2021, 2022, 2023 ve 2024 yılları Performans Programlarında yer alan bilgiler derlenerek oluşturulmuştur).

Şekil 3.7’de e-defter kullanan mükellef sayılarında yıllara göre beklenen sayıların aşıldığı, mükelleflerin uyum konusunda daha olumlu bir tutum içinde bulunduğunu görülmektedir. E-defter uygulaması, temelde mükelleflerin vergi uyum maliyetlerini düşürerek vergiye gönüllü uyumun artırılmasını amaçlamaktadır. Bu amaç sonucunda Şekil 3.7’deki sonuçlardan yola çıkılarak e-defter uygulamasının vergiye uyum noktasında başarılı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

3.3.4. E-İrsaliye

E-irsaliye uygulaması, kağıt ortamda hazırlanan irsaliye yerine, mal hareketlerinin elektronik ortamda düzenlenmesi maksadıyla geliştirilen bir uygulama olma özelliği taşımaktadır (www.gib.gov.tr).

GİB tarafından e-irsaliye kullanması zorunlu olan ve gönüllük esası çerçevesinde uygulamaya katılan mükelleflerin sayıları incelenmektedir. E-fatura uygulamasına benzer nitelikte bir uygulama olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (www.teknoloji.gib.gov.tr).

Şekil 3.8: E-İrsaliye Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı

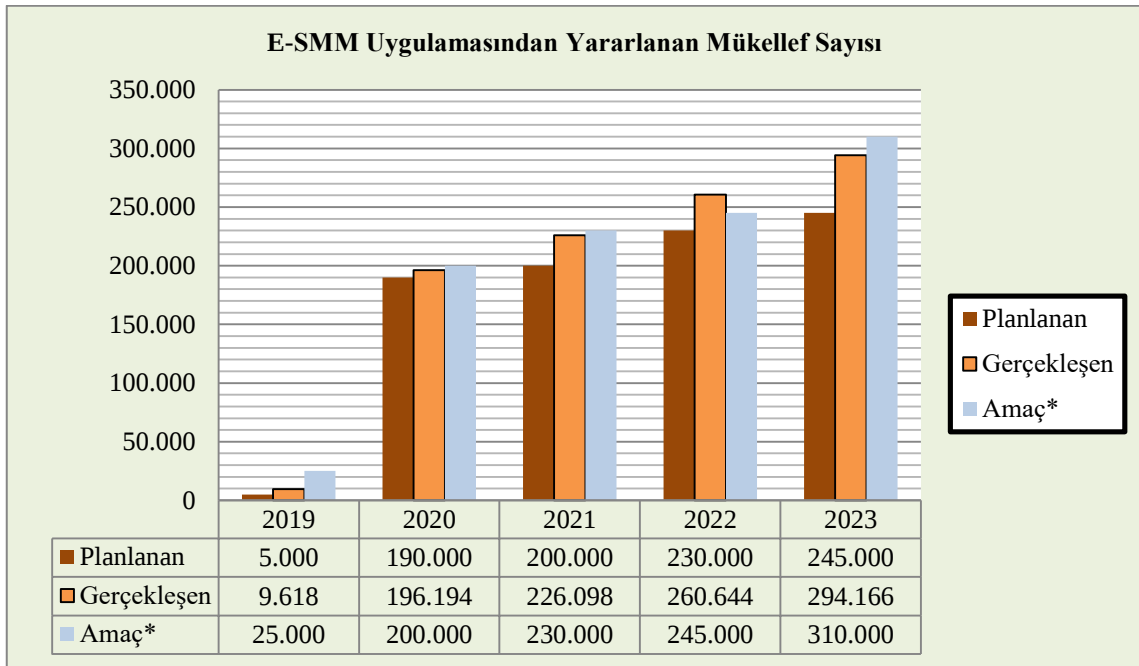
Kaynak: (GİB 2020, 2021, 2022, 2023 ve 2024 yılları Performans Programlarında yer alan bilgiler derlenerek oluşturulmuştur).

Şekil 3.8’te e-arşiv uygulamasına katılan mükellef sayılarında yıllara göre belirgin artışlar yaşandığı görülmektedir. Mükelleflerin maliyetlerini düşüren bu uygulama zamandan ve maliyetten tasarruf edilmesini sağlamaktadır. 2019 yılında on bin bandında katılım sağlanan uygulama 2023 yılına gelindiğinde, bu sayının üç yüz bin bandına yaklaştığı görülmektedir. Sonuç olarak, mükelleflerin uyumunun artırılması amacıyla geliştirilen e-irsaliye uygulamasının Şekil 3.8’teki verilere göre başarılı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

3.3.5. E-SMM

E-smm ile, kağıt belge olarak düzenlenen serbest meslek makbuzunun elektronik ortamda düzenlenmesine olanak sağlanmaktadır (www.gib.gov.tr).

E-smm uygulaması e-arşiv uygulamasına benzer bir uygulama olarak uygulanmaya başlanılmıştır. Bu doğrultuda e-smm uygulamasına katılması zorunlu olan veya kendi isteği doğrultusunda e-smm kullanan mükellefler mevcuttur. GİB tarafından bu mükelleflerin sayısı incelenmektedir (www.gib.teknoloji.gov.tr).

Şekil 3.9: E-SMM Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı

Kaynak: (GİB 2020, 2021, 2022, 2023 ve 2024 yılları Performans Programlarında yer alan bilgiler derlenerek oluşturulmuştur).

Şekil 3.9’da verilen veriler incelendiğinde, e-smm uygulamasından yararlanan mükellef sayılarında, katılması planlanan sayıların aşıldığı görülmektedir. 2019 yılında sadece 9.618 olan e-smm kullanan mükellef sayısının 2023 yılına gelindiğinde, 294.166 olduğu görülmektedir. Bu uygulamanın mükelleflerin gönüllü uyumunun sağlanmasında önemli ilerlemeler kaydettiği görülmektedir. Mükelleflerin gönüllü uyumunu sağlamak adına hayata geçirilen bu uygulamanın mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu artırmada başarılı olduğu söylenebilmektedir.

Buraya kadar anlatılanlardan yola çıkılarak; e-vergi uygulamalarının vergi hasılatını artııcı etkisinden ve dolayısıyla vergi uyumu üzerindeki olumlu etkisinden bahsetmek mümkündür.

Tablo 3.2’de Türkiye’de son 10 yılda gerçekleşen vergi hasılatı gösterilmektedir.

Tablo 3.2: Vergi Hasılatı Oranları

YILLAR	VERGİ GELİRLERİ (TL)
2013*	367.517.727.000
2014*	401.683.956.000
2015*	465.229.389.397
2016*	529.607.900.959
2017*	626.082.414.676
2018*	738.180.401.000
2019*	820.148.186.000
2020*	983.258.493.000
2021*	1.395.725.545.000
2022*	2.709.130.767.000
2023*	5.128.894.160.000

(* Bu yıllardaki vergi gelirleri içerisinde, mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler de dahildir.)

(Not: *Bu yıllarda asgari geçim indirimi tutarı da dahildir. Ancak asgari geçim indirimi, 1/ 1/ 2022 tarihinden itibaren yapılan ücret ödemelerinden kaldırılmıştır. Bu değişim 2023 vergi gelirlerine yansımıştır).

Kaynak: (GİB 2023 Faaliyet Raporu, s. 169).

Tablo 3.2’de son 10 yılda vergi hasılatının arttığı görülmektedir. Ancak, tüm bu artışı e-vergi uygulamalarını kullanan mükellef sayılarındaki artışa bağlamak doğru olmayacaktır. Zira vergi hasılatındaki artış çok sayıda faktöre bağlıdır. Bunlar; her geçen yıl artan mükellef sayıları, covid-19 döneminde artan enflasyon ve enflasyonist ortamın getirdiği dar boğazdan kurtulabilmek için uygulamaya konulan yeni vergiler gibi faktörlerdir. E-uygulamalar vergi idaresinin vergi toplama maliyetlerini düşürerek, vergi maliyetlerinden tasarruf edilmesi sağlamaktadır. Aynı zamanda mükelleflere de vergi idaresine gitmeden işlemlerini elektronik ortamda yapabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu sayede zorunluluk getirilen mükellefler ve gönüllülük esasıyla e-uygulama kullanan mükelleflerin takibi kolaylaşmaktadır. Ve mükelleflerin vergi yükümlülüklerinin denetimi kolaylaşmaktadır. Dolayısıyla e-vergi uygulamalarının kullanım alanlarının yaygınlaşmasının da vergi hasılatındaki artışta bir payının olduğu ifade edilebilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Devletlerin birincil gelir kaynağı olan vergiler, kamu finansmanının sağlanmasında önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Devletler vatandaşlarına sunacağı hizmetler nedeniyle yapmak durumunda olduğu giderleri karşılayabilmek için vergi gelirlerine gereksinim duymaktadır. Bu noktada mükelleflerin vergi kaçırma girişimleri nedeniyle vergi gelirlerindeki azalma, devletler açısından istenmeyen bir durum olma özelliği taşımaktadır. İlgili çerçevede, devletlere mükelleflerin beyanlarının doğrulunu kontrol etme yükümlülüğü doğmaktadır. Fakat bununla da kalmayıp vergilerin tahsilinin zamanında yapılmasını sağlaması da gerekmektedir.

Mükelleflerin vergi ödeme noktasındaki içsel motivasyonları gönüllük esasına dayanmalıdır. Aksi takdirde, vergi kaçakçılığı, vergiden kaçınma, vergileri eksik ödeme, vergilerin ödenmesi gereken zamanda ödenmemesi gibi sorunları meydana gelebilmektedir.

Vergiye gönüllü uyum sadece ekonomik boyutuyla değil aynı zamanda sosyal, kültürel, kişisel faktörler gibi hem bireysel hem de toplumsal yönleriyle ele alınmalıdır. Zira mükellefin vergilemeye karşı tutumu etkileyen pek çok faktör olduğu görülmektedir. Mükelleflerin vergi ahlakının toplumsal olarak artırılması gerekmektedir. Çünkü bir toplumdaki genel kanı diğer tüm bireyleri de etkisi altına alabilmektedir.

Vergiye gönüllü uyumu etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlar; ekonomik faktörler, sosyal faktörler ve vergi idaresinden kaynaklanan faktörler olmak üzere üç ana başlıkta toplanabilmektedir. Ekonomik faktörler; ülkenin sahip olduğu enflasyon oranlarından, iş gücü istihdamına kadar birden fazla etken içerebilmektedir. Sosyal faktörler ise daha spesifik etkenleri bünyesinde barındırmaktadır. Kişilerin yaşam tarzı, mesleği, bulunduğu coğrafya ve eğitim seviyesi gibi etkenlerden oluşmaktadır. Vergi idaresi odaklı faktörler ise, ülkenin sahip olduğu vergi hukuku kuralları, vergi politikaları gibi etkenler oluşabilmektedir. Tüm bu etkenler mükelleflerin vergi uyumuna olan yaklaşım hakkında fikir sahibi olunmasını sağlayabilmektedir.

Devletin temel görevleri arasında, mükelleflerin vergi ödevlerini tam ve zamanında yerine getirmeleri için gönüllü uyumu artıracak faaliyetlerde bulunmaları da yer almaktadır. Bu amaçla devletlerin e-uygulamaların denetlenebilir, raporlanabilir ve takip edilebilir olma gücünden yararlanmaları vergi idaresine büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

Küreselleşme ile birlikte, toplumlar sanayi toplumu olma özelliğini farklı bir boyuta taşıyarak bilgi toplumu olmaya yönelmişlerdir. Bilginin ülkeler arasında bir güç unsuru olma halini almış olduğu ifade etmek yanlış olmayacaktır. İlgili çerçevede, bilgiyi işleme, bunu bir kaynak haline getirme de önemli bir boyuta ulaşmaktadır.

Bilişim alt yapılarının kurulması ve her geçen gün daha da iyileştirilmesi internet kullanımının çok hızlı bir biçimde yaygınlaşma gibi unsurlar ülkelerin bilgiye verdiği önemi daha net bir şekilde görülmesini sağlamaktadır. Bu işlemler kapsamında bir coğrafyadan bağımsız olarak dünya üzerindeki tüm ülkelerde e-dönüşüm sürecine girildiğini ileri sürmek olanaklıdır.

Türkiye’de VEDOP ile başlayan otomasyon sistemi ile vergi dairelerin tek bir çatı altında birleştirilmeye çalışılması büyük bir dönüm noktası olarak ifade edilebilmektedir. Vergi dairesinin dijitalleşme süreci ile birlikte vergisel işlemler sırasında oluşan maliyetlerin en aza indirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda geliştirilen pek çok uygulama mevcuttur. E- fatura, e-beyanname, e-defter, e-smm, e-mm, e-haciz, e-yoklama ve e-tebligat uygulamalarının e-vergi uygulamaları içinde öne çıkan uygulamalar olduğunu yanlış olmayacaktır.

E-dönüşüm kapsamında kendini gösteren e-devlet olma anlayışı, ülkelere daha zahmetsiz, daha hızlı ve kesintisiz bir şekilde vatandaşlarla iletişime geçebilme imkanı doğurmaktadır. Bu doğrultuda verilen hizmetlerin elektronik ortamda sunulması, denetlenmesi vatandaşlardan gelen verilerin işlenmesi büyük bir öneme sahip olmaktadır. Vatandaş ve devlet arasında kurulan bu sistem sayesinde, devlet vatandaşların taleplerini daha iyi kavrayacak ve hizmet anlayışını bu doğrultuda şekillendirmeye çalışacaktır.

Elektronik uygulamalar, mükelleflerce yapılan beyanların doğruluğu konusunda idarenin daha net bir karara ulaşmasına yardımcı olmaktadır. E-yoklama bu anlamıyla bakıldığında verilen beyanın doğru olup olmadığı tespiti konusunda bir denetim unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da vergi idaresinin toplamakla yükümlü olduğu vergilerin etkin bir biçimde denetlenebilmesinin önünü açmaktadır.

E-uygulamaların mükellefler tarafından tercih edilmesi, ülke kaynaklarına ve doğal çevre açısından son derece önemli olmaktadır. E-vergi uygulamaları ile vergisel işlemlerdeki maliyetler azaltmakta, bu durum hem devlet hem de mükellef için kaynaklarında bir tasarruf oluşturmaktadır.

E-uygulamalar ile birlikte karmaşık vergi mevzuatlarıyla mükellefin vergi ödeme noktasında karşılaşacağı zorluklar en aza indirilerek elektronik ortamda mükelleflerin vergisel yükümlülüklerinin yerine getirilmesi sağlanmaktadır.

E-uygulamalar vergisel işlem sırasında oluşacak hataları en aza indirerek mükelleflerin ve vergi idaresinin karşılaşabileceği sorunları en az düzeye indirmektedir. Geliştirilen e-uygulamalar sayesinde hem devletin giderlerini azaltmakta hem de mükelleflerin vergisel işlemlerini yerine getirirken işlemlerini kolaylıkla yürütebilmesi sağlanmaktadır.

Vergi uyumunun artırılmasında idareye büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bu doğrultuda:

- Mükelleflerin vergi bilincinin artırılmasına yönelik faaliyetlerini artırmalıdır.
- Vergi mevzuatlarının karmaşıklığı, sürekli yeni düzenlemeler gelmesi, vergi mevzuatlarının takibi açısından zorluklar meydana getirmektedir. Bunun yerine daha açık ve sade bir dille anlatılmış sabit bir vergi sistemi benimsenmelidir.
- Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu etkileyen faktörler biri olan vergi afları, vergisini tam ve zamanında ödeyen mükelleflerin vergiden kaçınmasına neden olabilmektedir. Bu noktada vergi idaresi diğer

mükelleflerin vergilemeye karşı olumsuz bir tutum içinde olmamaları için daha farklı yollara başvurusu gerekmektedir.

- Mükellefler vergisel işlemlerini tek bir sistem üzerinden kolaylıkla ulaşabilmesi sağlanmalıdır. Zira ortaya çıkabilecek karışıklıklar vergi ödeme noktasında çekimser bir tutum izlenmesine neden olabilmektedir.
- Enflasyonist ortamlarda vergi gelirlerinde artış yaşanırken mükellefin üstündeki vergi yükü artmaktadır. Bu durum mükellefin vergiden kaçınmasına neden olabilir. Devlet mükellefin faydasına olacak yaklaşımı ile toplayacağı vergi gelirlerinde de istikrar sağlayabilmesi ön görülmektedir.
- Vergi mevzuatları eşit bir sistem yerine daha adil bir sistemi benimsemelidir. Az geliri olan mükellefler ile nispeten daha fazla gelire sahip olan mükellefler aynı oranda vergi ödememelidir. Vergi ödeyecek mükellefin aile yapısı bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı ve medeni durumu gibi faktörler göz önünde bulundurulmalıdır.
- Toplumların genel algısı vergi uyumu noktasında belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda vergi ahlakı ve vergi bilinci gelişmemiş ise vergisini ödeyen mükelleflere de bu durumun etki edeceği ön görülmektedir. Toplumsal olarak vergi ahlakını ve vergi bilinci artırıcı çalışmalarda bulunulması vergiye gönüllü uyum konusunda büyük bir öneme sahip olmaktadır. Vergi bilincini artıracak şekilde afiş ve broşür hazırlanması, aynı zamanda sosyal medya ve televizyon gibi ortamlarda daha vergi bilincine daha çok yer verilmesi gerekmektedir.
- Gençlerde ve yaşlılarda vergiye gönüllü uyum arasında farklılıklar bulunmaktadır. Genç yaştaki insanlar hayatlarını kurmaya çalışırken gelirlerindeki kaybın en az olmasını istemektedir. Öte yandan hayatlarında belirli bir noktaya ulaşmış olan yaşlı insanlar vergi uyumu konusunda gençlere göre nispeten daha uyumlu olduğu ön görülmektedir. Bu bağlamda gençlerin vergiye gönüllü uyumunu artırabilmek için Vergi İdaresi gençler ile daha fazla etkileşimde bulunulmalıdır.
- Mükellefler aynı zamanda içinde bulunduğu ülkenin vatandaşlarıdır ve devletin kendilerine sunduğu hizmetlerden yararlanmaktadır. Vatandaşlar

devletin yapacağı hizmetleri kendi ihtiyaçlarına ve taleplerine yönelik olmasını beklemektedir. Vatandaşlar taleplerinin yeterince iyi bir şekilde yerine getirilmediğini düşündüğü durumlarda vergiye gönüllü uyum konusunda olumsuz bir tutum içinde bulunacaklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada devlet vatandaşların taleplerini dikkate alacak şekilde hizmette bulunmalıdır. Mükelleflerin talep ya da şikâyetlerinin anlamak için e-devlet aracılığıyla anketler sunulabilir, ankette ortaya çıkan sonuç neticesinde devletin vatandaşlarına sunduğu hizmet anlayışında değişikliklere gidilmesi gerekmektedir.

Vergiye gönüllü uyum konusu hassas ve karmaşık bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergiye gönüllü uyumun etkilendiği pek çok faktörün olduğu görülmektedir. Buradan hareketlere e-vergi uygulamalarının vergiye gönüllü uyum ve tasarruf boyutuyla öne çıktığı görülmektedir. Vergiler bir ülke için en önemli gelir kaynağı olma özelliği taşımaktadır. Vergilerin tam ve zamanında ödendiği toplumlarda, devlet vatandaşlarına sunacağı hizmetlerde kaynak sıkıntısı yaşamayacaktır. Toplumsal refahı etkileyen bu hizmetler vatandaşların vergiye gönüllü uyumu konusunda belirleyici bir faktör olarak öne çıkacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çerçevede devlet vatandaşların tutumlarını iyi analiz etmeli ve vergi kaybını en aza indirecek yöntemleri benimsemelidir.

KAYNAKLAR

- Aktan, C. C., ve Tunç, M. (1998). Bilgi Toplumu Ve Türkiye. *Yeni Türkiye Dergisi*. 4(19): 323-351.
- Ali, Ç. (t.y). Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler. <https://www.e-akademi.org/makaleler/acelikkaya-1.htm>. (Erişim tarihi: 06.08.2024)
- Altıntaş, C. (2019). *Vergilemede E-Devlet Uygulamalarının Vergi Tahakkuku, Vergi Tahsilatı, Vergi Denetimi Ve Vergi Maliyeti Üzerine Etkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arı, M. (2009). *Türk Kamu Yönetiminde E-Devlet Uygulamalarının Örgütsel Yapıya Etkisi Ve Bir Model Önerisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arıcı, N. (2019). *Vergi İdaresi Vergiye Dayalı Elektronik Uygulamaların Vergiye Gönüllü Uyum Üzerinde Etkisinin İncelenmesi: Erzurum Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslantaş, E. (2019). *Vergiye Gönüllü Uyum: İzaha Davet Müessesesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, C. (2003). *Bilgi Teknolojilerindeki Gelişmeler Işığında Arşivci'nin Değişen Rolü* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Aydın, C. (2005). Bilgi Teknolojilerinin Belge Yönetimine Etkisi Ve Elektronik Belge Yönetimi. *Bilgi Dünyası Dergisi*. 6(1) : 89-97.
- Aykar, Ö. (2019). E-Tebliğat Uygulamasına Yönelik Yükümlülüklere Uymayanlara VUK Kapsamında Uygulanan Müeyyidenin Yasal Boyutu. *Mali Çözüm Dergisi*. 29(153): 265-277.

- Balcı, A., Nohutçu, A., Öztürk, N. K., Coşkun, B. (2003). *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları* (1.baskı). Seçkin yayıncılık.
- Bardi, F. N., (2023). *Dijital Dönüşümün Vergi İdaresine Sağladığı Faydalar: Ülke Örnekleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başar T. Ve Doğan, B. S. (2023). Vergi uyumsuzluklarının idari bir çözüm yolu olarak hata düzeltme. Geyik, O. ve Şeren, G. Y. (Ed.), *Toplum Ekonomi Vergi – Teorik ve Ampirik Değerlendirmeler* içinde (s. 117-134). Gazi Kitabevi.
- Bensghir, T. K. (1996). *Bilgi Teknolojileri Ve Örgütsel Değişim* (1.baskı). Todaie Yayını, Ankara.
- Beşel, F. (2015). Maliye Alanında E-Teknolojiler Ve Etkinliği. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 1(1): 13-23.
- Bozkurt, A. (2014). Ağ Toplumu ve Bilgi. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 28(4), 510-525.
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de E-Devlet uygulamaları. Anadolu Üniversitesi Yayınları. S. 90-100. Eskişehir.
- Bülbül, M. (2014). *Vergi Uyumu Açısından Türk Vergi Sisteminin Analiz*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Canbolat, İ. (2019). *Türk Vergi İdaresinde E-Dönüşüm* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çataloluk, C. (2008). Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum Ve Davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergis.*, (20) : 213-228.

- Çelebi, B. (2018). *E-Devlet Ve E-Maliye Kapsamında Gelir İdaresi Projeleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, A. (1998). Bilgi Toplumu Üzerine Bazı Notlar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 15(1): 53-39.
- Çelik, F. (2018). *Maliye Bakanlığı'nın Elektronik Dönüşüm Süreci Ve Elektronik Maliye Uygulamalarının İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetiner, Y. Turan. (2008). *E-Dönüşümde Türkiye Nerede?* Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi. Sayı 31: 40-48.
- Çoban, H. (2004). *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çopur, R. (2021). *E-Maliye Uygulamalarında Vergi Verimliliği: Türkiye Ve Seçilmiş OECD Üye Ülkeleri Üzerine 2015 Yılı Sonrası Bir Değerlendirme* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çütcü, İ. (2010). *E-Devlet ve Kamu Harcamaları Tasarruf Etkisi: VEDOP-MERNİS-TAKBİS Uygulamaları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Delibaş, K., Akgül, A.E. (2010). Dünya’da ve Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları: Türkiye’de E-Demokrasi ve E-Katılım Potansiyellerinin Harekete Geçirilmesi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 13(1), 101-144.
- Delikurt, A. (2007). *Türkiye’de E-Devlet Ve Elektronik Dönüşüm Süreci Sanayi.Net Uygulaması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Demir, A.(2024). *Muhasebede E-Dönüşümün Vergi Mükellefleri Üzerindeki Etkileri: Ordu İli Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tez]. Avrasya Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Demirbaş, T., Gerçek, A., Giray, F., Yüce, M., Oğuzlar, A. (2012). Mükelleflerin E-Vergilendirme Sistemini Benimsemelerini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bursa Araştırması. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 31(19) : 59-84.
- Demirel, D. (2006). E-Devlet Ve Dünya Örnekleri. *Sayıştay Dergisi*. (61), 883-118.
- Doğan, B., S. (2020). Demografik Faktörlerin Vergi Uyumu Üzerindeki Etkisi. *Journal Of Politics Economy And Management Dergisi*. 3(2): 11-21.
- Doğan, U. (2014). Elektronik Vergisel Uygulamalar. TÜRMOB Yayınları. Ankara.
- DPT.(2005). E-Devlet Proje ve Uygulamaları Raporu. Devlet Planlama Teşkilatı Bilgi Toplumu Dairesi. <http://bilgitoplumu.gov.tr>. Erişim tarihi (09.07.2024).
- Evcimen, C. S., (2005). *Kamu Yönetiminde E-Devlet Anlayışı Ve Maliye Bakanlığı E-Devlet Uygulamaları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fıstıkçıoğlu, R. (2007). *E-Devlet Uygulamaları Ve E-Belediye: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Franzoni, L. A., (2008). Tax Compliance, Encyclopedia Of Law And Economic, University Of Bologna, İtaly. <https://ssrn.com/abstract=1271168>. (Erişim Tarihi: 24.07.2024).
- Gelir İdaresi Başkanlığı 2020 Yılı Performans Programı. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, https://teknoloji.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2020_Performans_Programi.pdf (Erişim tarihi: 10.08.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı 2021 Yılı Performans Programı. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://teknoloji.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2021_Performans_Programi.pdf (Erişim tarihi: 10.08.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı 2022 Yılı Performans Programı. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://teknoloji.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2022_Performans_Programi_2.pdf (Erişim tarihi: 10.08.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı 2023 Yılı Performans Programı. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://teknoloji.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2023_Performans_Programi.pdf (Erişim tarihi: 10.08.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı 2024 Yılı Performans Programı. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://teknoloji.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2024_Performans_Programi.pdf (Erişim tarihi: 10.08.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu 2015 Şubat. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyeraporlari/2015/2015_Faaliyet_raporu_pdf. (erişim tarihi 07.11.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu 2016 Şubat. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyeraporlari/2016/2016_Faaliyet_raporu_pdf. (erişim tarihi 07.11.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu 2017 Şubat. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyeraporlari/2017/2017_Faaliyet_raporu_pdf. (erişim tarihi 07.11.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu 2018 Şubat. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyeraporlari/2018/2018_Faaliyet_raporu_pdf. (erişim tarihi 07.11.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu 2019 Şubat. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyeraporlari/2019/2019_Faaliyet_raporu_pdf. (erişim tarihi 07.11.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu 2020 Şubat. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyeraporlari/2020/2020_Faaliyet_raporu_pdf. (erişim tarihi 07.11.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu 2021 Şubat. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyeraporlari/2021/2021_Faaliyet_raporu_pdf. (erişim tarihi 07.11.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu 2022 Şubat. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyeraporlari/2022/2022_Faaliyet_raporu_pdf. (erişim tarihi 07.11.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu 2023 Şubat. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyeraporlari/2023/2023_Faaliyet_raporu_pdf. (erişim tarihi 07.11.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu, Ankara 2010. Strateji Geliştirme Ve Daire Başkanlığı,

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2009/2009_faaliyet_raporu_pdf. (Erişim Tarihi: 02.08.2024).

Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu, Nisan 2012. Strateji Geliştirme Ve Daire Başkanlığı,

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2011/2011_YILI_FAAALIYET_RAPORU_pdf (Erişim Tarihi: 02.08.2024).

Gerçek, A. ve Yüce, M.(1998). Mükelleflerin Vergiye Yaklaşımını Belirleyen Faktörler İle İlgili Ampirik Bir Çalışma. Sayıştay Dergisi. (28): 20-31.

Gökben, G. (2017). *Bir Vergiye Gönüllü Uyum Projesinin Geliştirilmesi: Mersin İli Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökçen, G. Ve Özdemir, M. (2016). Türkiye’de Muhasebe Uygulamalarından E-Defter Ve E-Fatura Uygulaması. *Marmara Üniversitesi Önerisi Dergisi*. 12(46): 137-154.

Güntekin, F. (2022). *E-Vergilendirme Uygulamalarının Vergiye Gönüllü Uyum Üzerine Etkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

<http://www.usa.gov.tr> (Erişim tarihi: 02.08.2024).

<https://www.alomaliye.com/2004/11/29/elektronik-vergi-yonetimine-yonelik-e-beyanname-uygulamasi-donemi-basladi> (Erişim tarihi: 06.08.2024).

<https://www.atcbilisim.com.tr/cozumlerimiz/e-defterve-e-fatura/e-defter-nedir/> (Erişim tarihi: 03.08.2024).

<https://www.australia.gov.au> (Erişim Tarihi: 02.08.2024).

<https://www.bursa-smmmo.org.tr/docs/ajanda/4830/Luca.pdf> (Erişim tarihi: 03.08.2024).

<https://www.canada.ca/en.html> (Erişim tarihi: 02.08.2024).

<https://www.documents1.worldbank.org/curated/ar/246061561388336942/pdf/The-Benefits-of-Electronic-Tax-Administration-Developing-Economies-A-Korean-Case-Study-and-Discussion-of-Key-Challenges.pdf> (Erişim tarihi: 06.08.2024).

<https://www.ebelgegib.gov.tr/esmmhakkinda.html> (Erişim tarihi: 05.08.2024).

<https://www.ec.europa.eu/digital-building-blocks/sites/display/DIGITAL/elnoicing+in+Sweden> (Erişim tarihi: 07.08.2024).

<https://www.edonusum.com/e-fatura-nedir-ne-ise-yarar/> (Erişim tarihi: 03.08.2024).

<https://www.en.digst.dk> (Erişim tarihi: 02.08.2024).

https://www.eski.tbd.org.tr/usr_img/cd/kamubid17/raporlar/pdf/rp1-2004.pdf. (Erişim tarihi: 09.07.2024).

<https://www.esmmmo.org>. (Erişim tarihi: 18.07.2024).

<https://www.finland.fi> (Erişim tarihi: 02.08.2024).

<https://www.gov.br/governodigital/pt-br/estraegias-e-governance-digital/rede-nacional-de-governo-digital> (Erişim tarihi: 02.08.2024).

<https://www.gov.uk>. (Erişim Tarihi: 02.08.2024).

<https://www.iceteknoloji.com.tr/servisler-e-mm.html> (Erişim tarihi: 05.08.2024).

<https://www.ismmmo.org.tr/Mevzuat/Vergi-Dairelerince-Yapılan-Bazı-Yoklama-Islemleri-Kaldirilmistir---16035>. (Erişim tarihi: 05.08.2024).

<https://www.linkdestekmerkezi.com/Dokumanlar/Yeni-Nesil-e-Irsaliye-Programi.pdf>. (Erişim tarihi: 03.08.2024).

<https://www.ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/Yeni-Maliye-02-03-2012-e2.pdf#page=176>. (Erişim tarihi: 06.08.2014).

<https://www.norden.org/en/info/-norden/electronic-identification-sweden> (Erişim tarihi: 07.08.2024).

<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264728943-4-en-pdf> (Erişim tarihi: 06.08.2024).

<https://www.regeringen.se> (Erişim tarihi: 02.08.2024).

<https://www.skat.dk/en-us/individuals/guide-to-e-tax/my-e-tax> (Erişim tarihi: 07.08.2024).

<https://www.smartnation.gov.sg/initiatives/digital-government-services/> (Erişim tarihi: 02.08.2024).

<https://www.sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 24.07.2024).

<https://www.susa.or.kr> (Erişim tarihi: 02.08.2024).

<https://www.tdk.gov.tr> (Erişim tarihi: 20.06.2024).

https://www.teknoloji.gib.gov.tr/e-Tebligat/gercek_kisi (Erişim tarihi: 03.08.2024).

<https://www.web.eta.com.tr/e-serbest-meslek-makbuzı-duzenlenmesi> (Erişim tarihi: 05.08.2024).

İnce, N. M. (2001). *Elektronik Devlet Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkânlar*. Devlet Planlama Teşkilatı Yayın ve Temsil Daire Başkanlığı. Ankara.

Kaplan, E. E., (2021). *Muhasebede E-Dönüşüm: Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe 'de E-Arşiv Ve E-Fatura Uygulamasına Yönelik Araştırma (Gebze İlçesi Örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Işık Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaağaç, T. E., (2023). *Türkiye'de Vergi Kanunlarının Uygulanması Ve Elektronik Vergi Uygulamalarında Gelir İdaresi Başkanlığının Rol Ve Görevlerinin Değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Karaduman, B. (2024). *Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergileme İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakaş, M. (2019). Mükelleflerin Vergi Adaletine İlişkin Bakış Açıları: Diyarbakır Ve Yalova Örneği. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*. 21(1): 16-36.
- Karakuş, G. (2011). *Yönetişim Yaklaşımı Perspektifinden Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları Ve MALİYE SGB.net Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırçova, İ. (2003). *E-Devlet Uygulamaları Ve Ekonomiye Etkileri*. İstanbul: İTO Yayıncılık.
- Kurtcebe, E. ve Utku, M (2020). Muhasebe Ve Vergi Uygulamalarında E-Dönüşüm: 509 Nolu V.U.K. Genel Tebliğinin Ticari Hayata Etkiler. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*. 3(1): 76-84.
- Mutlu, E. (2021). *Vergi Kültürünün Vergilemeye Gönüllü Uyum Üzerindeki Etkileri* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Naralan, A. (2010a). Türkiye’de E-Hazırlık ve E-Devletleşme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Bilimler Dergisi*. 23(1), 1-17.
- Naralan, A. (2010b). E-Devlete Etki Eden Faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12(2), 457-468.
- Narçin, A. (2020). *Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler Ve Vergi Uyumunu Sağlamaya Yönelik Çalışmalar* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Odabaş, Ç. (2004). *Stratejik Yönetim Ve E-Devlet*. 55, s.83-93. Sayıştay Dergisi.

- Oduncu, M. (2009). *Türk Kamu Yönetiminde E-Devlete Geçiş Uygulamaları Ve Mülki İdare Amirliği Mesleğine Etkisi (İçişleri Bakanlığı Uygulaması)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onursal, M. (2019). *Elektronik Maliye Uygulamalarının Vergi Uyumuna Etkisi: Mali Müşavirler Üzerine Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öğüt, A. Bilgi Çağında Yönetim (2. Baskı). Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Öner, F. (2022). *E-Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Bilgi Sistemi Ve Vergi Denetimi Etkileşimi Üzerine Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öz, E. ve Bozdoğan, D. (2012). Türk Vergi Sisteminde E-Maliye Uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(2) : 67-92.
- Özbek, M. (2007). *E-Devlet ve Türkiye Uygulamaları Kapsamında VEDOP Projesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özçim, H. (2014). *Türkiye’de Bilgi Ekonomisi Kavramı Ve E-Devlet Uygulamaları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgen, F.B. (2008). İnternet – Bilgisayar Teknolojilerinin Önemi Ve Türkiye’de E-Vergilendirme Sistemi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (21) : 195-214.
- Özgüler, Canbey, Verda, (t,y). AB Ülkelerinde Bilgi Toplumu Olma Yolunda Ulusal Stratejiler, www.isguc.org.tr, (Erişim tarihi 01.07.2024)

- Öztürk, G. (2019). *Türkiye’de E-Devlet Sürecinde Elektronik Tebligat Ve Kayıtlı Elektronik Posta (KEP) Uygulaması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, H. (2023). *Türkiye’de Yönetimde Dijitalleşme: E-Devlet* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Öztürk, M. (2024). *Tarihsel Perspektifte Türk Vergi İdaresi Ve Elektronik Vergi Uygulamalarının Değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pak, K. (2024). *Varlık Barışı Uygulamasının Vergi Uyumuna Etkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Püren, S. ve Şansever, C. (2018). Türk Vergi Sisteminde E-Tebligat Uygulaması Ve Ekonomik Boyutu İle İncelenmesi. *Journal Of Social And Humanities Sciences Research Dergisi*. 5(25): 2306-2318.
- Sökmen, M. (2023). *Türkiye’de Elektronik Dönüşüm Sürecinin Vergi Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taytak, M. ve Vural, K. (2019). Bilişim Sistemlerindeki Gelişmelerin Türkiye’deki E-Vergi Uygulamaları Üzerine Yansımaları Ve Değerlendirilmesi. *Finans Politik Ve Ekonomik Forumlar Dergisi*. 647: 65-100.
- Tekşan, B. (2023). *Vergi İdaresinde E-Dönüşümün Etkinliği: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tokdemir, S. (2019). *Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Maliyeti Ve Vergi Uyumu Üzerindeki Etkileri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Topkan, Z. (2016). *Gönüllü Vergi Uyumuna Ve Gelir İdaresinin Rolü* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tosuner, M. ve Demir, C. (2009). Vergi Ahlakının Sosyal Ve Kültürel Belirleyenleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*. 14(1): 1-15.
- Tuncer, İ. (2019). *Bilgi Güvenliği Açısından Bir Değerlendirme: E-Devlet Uygulamaları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tunçer, M. (2015). Hükümet-Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi Ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 57(3): 108-128.
- Turan, A. H. Ve Özgen, F. B. (2009). Türkiye’de E-Beyanname Sisteminin Benimsenmesi: Geliştirilmiş Teknoloji Kabul Modeli İle Ampirik Bir Çalışma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 10(1): 134-147.
- Türk, A. (2010). *Elektronik Vergi Denetiminin Vergi Kaçırma Eğilimlerini Azaltmadaki Rolü Ve Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dumlupınar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete (06.12.2018). Elektronik Tebligat Yönetmeliği. Sayı: 30617.
- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu, 7 Ekim 1920, Sayı: 20015.
- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete, Elektronik Defter Genel Tebliği, Sıra No:1, Sayı No: 28141.
- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete, Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, Sıra No: 487. Sayı: 30273.
- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete, Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, Sıra No: 535. Sayı: 31727.

TÜRMOB, (t.y.). <https://www.turmob.org.tr/e-donusum/eArsivfatura/farklar> (Erişim tarihi: 21.07.2024).

Uçkan, Ö. (2003). *E-devlet E-demokrasi ve Türkiye kamu yönetiminin yeniden yapılanması için strateji ve politikalar – I* (1.baskı). Literatür yayıncılık.

Yavaş, A., A. (t.y.). Vergi Dairesi Otomasyon Projesinin Bilgi Güvenliği Sistemi. https://www.emo.org.tr/ekler/e5186bca8f5fca_ek.pdf (Erişim tarihi: 05.08.2014).

Yurtsever, H. (2016). Vergi Hukukunda Tebligatta Yeni Bir Uygulama: Elektronik Tebligat. *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*. 23(2). 451-466.